

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İMERETİ KRALI II. SOLOMON'UN RUSYA'YA KARŞI MÜCADELESİ VE
OSMANLIYA SÜRGÜNÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Furkan SARAÇ

TEMMUZ-2020

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İMERETİ KRALI II. SOLOMON'UN RUSYA'YA KARŞI MÜCADELESİ VE
OSMANLIYA SÜRGÜNÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Furkan SARAÇ

TEMMUZ-2020

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İMERETİ KRALI II. SOLOMON'UN RUSYA'YA KARŞI MÜCADELESİ VE
OSMANLIYA SÜRGÜNÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Furkan SARAÇ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özgür YILMAZ

TEMMUZ-2020

GÜMÜŞHANE

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Özgür YILMAZ'ın danışmanlığında, **Furkan SARAÇ** tarafından hazırlanan, “**İmereti Kralı II. Solomon’un Rusya’ya Karşı Mücadelesi ve Osmanlıya Sürgünü**” isimli bu çalışma **16/07/2020** tarihinde yapılan lisansüstü tez savunma sınavı sonucunda başarılı **Oy Birliği** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

.....
Prof. Dr. Mehmet Alaaddin YALÇINKAYA (Başkan)

.....
Prof. Dr. Bayram NAZIR (Üye)

.....
Doç. Dr. Özgür YILMAZ (Danışman)

Lisansüstü tez savunma sınavında başarılı bulunarak kabul edilen bu tezin ciltlenmiş hali, ... /..... /..... tarihli ve ..... / ..... sayılı Enstitü Yönetim Kurulu toplantısında görüşülmüş ve Tez Yazım Kılavuzuna uygun bulunarak onaylanmıştır.

.....
Prof. Dr. Ekrem CENGİZ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “İmereti Kralı II. Solomon’un Rusya’ya Karşı Mücadelesi ve Osmanlıya Sürgünü” simli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm alımların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

16 / 07 / 2020

Furkan SARAÇ

ÖNSÖZ

Kafkasya'nın coğrafi açıdan oldukça stratejik bir bölge olması nedeniyle tarih boyunca bölgedeki kuvvetli devletlerin hâkim olmak için asırlardır mücadele ettikleri bir yer olmuştur. Kuzeyde Rusya'nın büyük bir güç olarak ortaya çıkması ve sınırlarını genişletmeye başlamasıyla birlikte daha önce Osmanlı-İran devletleri arasında hâkimiyet mücadelesine konu olan Kafkasya'ya yönelik Rus siyaseti de başlamış oldu. Rusya'nın Kafkasya'daki hâkimiyet süreci açısından Gürcistan oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. 1780'li yıllarda başlayan Rusların Gürcistan'daki hâkimiyet mücadelesi 1810'lu yıllara kadar devam etmiş ve Gürcistan, doğrudan Rusya'nın hâkimiyeti altına girmiştir. Ancak Rusya'nın hâkimiyeti tedrici olarak gelişmiş ve ülkede bulunan küçük krallıkların bir etkisiz hale getirilmesi ile tamamlanmıştır. Bu süreçte Gürcistan'da Rus hâkimiyetine giren son krallık olan İmereti'nin bağımsızlık mücadelesi oldukça ilginçtir. İmereti Kralı II. Solomon'un başını çektiği bu mücadele, denk geldiği dönem ve kralın mücadele yöntemleri açısından bazı farklılıklar göstermektedir. Zira üç büyük imparatorluk, kuzeyde Rusya, batıda Osmanlı Devleti ve güneyde İran için Gürcistan'ın akıbeti oldukça önemliydi. Bundan dolayı Kral II. Solomon, önceleri antlaşmalar yapmak suretiyle iyi ilişkiler tesis ettiği ve daha sonra ülkesini tamamen ele geçirmeyi amaçlayan Rusya'ya karşı İran ve Osmanlı Devleti'nin yardımına başvurmak zorunda kalmıştı. Kral II. Solomon'un ülkesi için verdiği mücadele Avrupa'da Napolyon'un her tarafta büyük başarılar kazandığı ve Rusya'yı da tehdit ettiği bir döneme denk geliyordu. Bundan dolayı Kral II. Solomon, Rusya'ya karşı Napolyon'dan da aktif bir destek görmek için pek çok defa yardım çağrısında da bulunmuştu. Bu haliyle Kral II. Solomon'un ülkesi için vermiş olduğu mücadele sadece İmereti Krallığı ile Rusya arasında bir mesele olmaktan çıkmış, Osmanlı Devleti ve İran'ın doğudan, Fransa'nın da dolaylı olarak iştirak ettiği bir süreç olmuştur. Bu süreçte bir diğer önemli gelişme ise Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı olmuştur. Gürcistan'ın geleceği açısından oldukça belirleyici olan bu savaşta Rusya'nın kazanımları aslında İmereti Krallığı'nın akıbetini de belirleyen en önemli gelişmeydi.

İmereti'nin Rusların kontrolüne girmesinden sonra Kral II. Solomon Rusya karşı mücadeleye başlamıştır. 1810'da Ruslar karşısında yenilerek mücadeleyi kaybeden kral, ülkesini terk etmek ve tahtını ve ülkesini Rus işgalinden kurtarmak üzere önce İran, arkasından da Osmanlı Devleti'nden yardım istemiştir. Kral, Osmanlı Devleti'ne sığınmasından sonra Erivan, Ahıska, Çıldır, Erzurum, Trabzon ve Faş'taki ikametleri sırasında mücadeleyi bırakmamış ve tahtını ve ülkesini kurtarmak için sürekli mücadele çabalamıştır. Diğer bir ifadeyle, kral ülkesini terk ettiği 1810'dan Trabzon'da vefat ettiği 1815'e kadar sürgün olarak bulunduğu Osmanlı ülkesinde hem Osmanlı Devleti'nin hem de yardım istediği Fransa'nın desteği ile Ruslara karşı koymaya çalışmıştır. Bu tez çalışması İmereti Kralı II. Solomon'un Rusya'ya karşı mücadelesi ve Osmanlı Devleti'ne sürgününü konu almaktadır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Rusya'nın Kafkasya'daki faaliyetleri çerçevesinde Gürcistan'la olan ilişkileri ve İmereti'de yaşanan hâkimiyet mücadelesini ele alınmıştır. İkinci bölümde ise 1806-18012 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Gürcistan'a ve savaş sonunda imzalan Bükreş Antlaşması'nın Kafkasya'ya ve İmert Kralı II. Solomon'a etkisi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise Kral II. Solomon'un Ruslara karşı mücadelesi ele alınmıştır. Bu bölümde İmereti Krallığı ile Rus idaresi arasında yapılan Elaznauri Antlaşması, İmereti'de başlayan Rusya'ya karşı hareketlenme ve Kral II. Solomon'un yardım talep etmeye başlaması incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde son olarak Kral II. Solomon'un son bir mücadele ile tahttan indirilmesi ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde ise Kral II. Solomon'un sürgün rotası ortaya konularak buralardaki faaliyetleri incelenmiştir.

Tez çalışması kapsamında pek çok kaynaktan istifade edilmiştir. Ancak çalışmaların da gösterdiği gibi Rusya'nın Kafkasya'daki yayılması ile ilgili zengin bir literatür olmasına rağmen Gürcistan'da Rus idaresine giriş sürecinde önemli bir merhale olan İmereti Krallığı'nın mücadelesine dair çalışmalar oldukça yetersizdir. Çalışmada mümkün mertebeye bu eksikliğin giderilmesi için yabancı kaynaklardan istifade edilmiştir. Bunların yanında Kral II. Solomon'un mücadelesine ilişkin olarak temel kaynağımız Osmanlı Arşivi belgeleri olmuştur. Ayrıca Kral II. Solomon'un Fransa'dan olan yardım talepleri doğrultusundaki yazışmalarının bir kısmı da Trabzon'daki Fransız konsolosluk arşivlerinde bulunmaktadır. Kralın mücadelesine ilişkin olarak şimdiye

kadar kullanılmayan bu Fransızca konsolosluk raporları da çalışmadaki temel kaynaklar arasında yer almaktadır.

Bu tez çalışmasının ortaya çıkması sürecinde elbette pek kişinin katkısı oldu. Bu konuda pek çok kimseye müteşekkirim. Öncelikle bu günlere gelmemde büyük emekleri olan hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Özellikle lisans eğitiminden itibaren fikirleri, tavsiyeleri ile bana yol gösteren; tez konusunu belirleyerek tezimin her aşamasında bana yardımcı olan ve yabancı arşiv belgelerini ve kaynakları kullanma noktasında desteğini benden esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Özgür YILMAZ'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Osmanlıca metinlerin okunmasında yardımlarını gördüğüm Muhammet KILIÇ ve Merve SAVAŞ'a da teşekkür ederim. Son olarak, bu süreçte her daim yanımda olarak, eğitim hayatım boyunca her türlü desteği veren; maddi ve manevi emeğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme şükranlarımı sunuyorum.

Gümüşhane-2020

Furkan SARAÇ

ÖZET

SARAÇ, Furkan. İmereti Kralı II. Solomon'un Rusya'ya Karşı Mücadelesi ve Osmanlıya Sürgünü, Yüksek Lisans Tezi, 2020, (XIII+103)

Kuzeyde büyük bir güç olarak ortaya çıkan Rusya'nın Kafkasya'daki hâkimiyet süreci açısından Gürcistan oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Rusların Gürcistan'daki hâkimiyet mücadelesi 1810'lu yıllara kadar devam etmiş ve Gürcistan, doğrudan Rusya'nın hâkimiyetine girmiştir. Bu süreçte Rus yayılcılığı ile mücadele eden krallıklardan biri de İmereti Krallığı'dır. İmereti Kralı II Solomon, 1810'da Ruslara karşı mücadelesini kaybedip bir süre Tiflis'te tutuklu olarak kaldıktan sonra Osmanlı Devleti'ne sığınarak bağımsızlık mücadelesini dışardan sürdürmeye çalışmış ve uluslararası destek aramaya uğraşmıştır. Ancak dönemin siyasi gelişmeleri ekseninde şekillenen bu mücadelede kral aradığı desteği bulamamış ve 1815'te vefat etmiştir.

Bu tez çalışmasının konusu İmereti Krallığı'nın son kralı olan II. Solomon'un Ruslarla olan mücadelesi ve Osmanlı Devleti'ne sürgününden sonraki faaliyetleridir. Çalışma giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Rusya'nın Kafkasya'daki faaliyetleri çerçevesinde Gürcistan'la olan ilişkileri ve İmereti'de yaşanan hâkimiyet mücadelesi ele alınmıştır. İkinci bölümde ise 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Gürcistan'a ve savaş sonunda imzalan Bükreş Antlaşması'nın Kafkasya'ya ve İmertı Kralı II. Solomon'a etkisi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise Kral II. Solomon'un Ruslara karşı mücadelesi ele alınmıştır. Bu bölümde İmereti Krallığı ile Rus idaresi arasında yapılan Elaznauri Antlaşması, İmereti'de başlayan Rusya'ya karşı hareketlenme ve Kral II. Solomon'un yardım talep etmeye başlaması incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde son olarak Kral II. Solomon'un son bir mücadele ile tahttan indirilmesi ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde ise Kral II. Solomon'un sürgün rotası ortaya konularak buralardaki faaliyetleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Gürcistan, İmereti, Osmanlı Devleti, II. Solomon

ABSTRACT

SARAÇ, Furkan, King of Imereti Solomon II's Struggle against Russia and Exile to the Ottoman Empire, Master's Thesis, 2020, (XIII+103)

For the Russian Empire, which has emerged as a great power in the north, Georgia has a very important place in terms of Russia's domination process in the Caucasus. The Russians' struggle for domination in Georgia continued until the 1810s and finally Georgia directly entered the domination of Russia. In this process, one of the kingdoms fighting Russian expansionism was the Kingdom of Imereti. King of Imereti, Solomon II lost his struggle against the Russians in 1810 and remained under arrest in Tbilisi for a while and tried to continue his struggle for independence from outside by seeking international support. However, the king could not find the support in this struggle, which was shaped in line with the political developments of the period, and died in 1815.

The subject of this thesis is the struggle of Solomon II, the last king of the Kingdom of Imereti with the Russians and his activities in the exile to the Ottoman State. The study consists of introduction and four chapters. In the first chapter, Russia's relations with Georgia within the framework of its activities in the Caucasus and the struggle for domination in Imereti are discussed. In the second chapter, the impact of the Ottoman-Russian War of 1806-1812 and the Treaty of Bucharest on Georgia and the Kingdom of Imereti is emphasized. In the third chapter, King II. Solomon's struggle against the Russians is examined. In this part, the Elaznauri Agreement between the Kingdom of Imereti and the Russian administration, the movement against Russia that started in Imereti and King II. Solomon's request for help is examined. Also in this section, the last struggle and dethroning of king II. Solomon is examined. In the fourth chapter, King Solomon II's exile route of in the Ottoman State is revealed and its activities are examined.

Keywords: Russia, Georgia, Imereti, Ottoman Empire, Solomon II

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK	
İÇ KAPAK	
KABUL VE ONAY	III
BİLDİRİM	IV
ÖNSÖZ.....	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
İÇİNDEKİLER	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I. RUSLARIN KAFKASYA'DAKİ FAALİYETLERİ.....	5-31
1.1. Açıkbaşların Osmanlı Himayesine Girmesi	7
1.2. Osmanlı Devleti, Rusya ve Kafkasya	11
1.3. Rusya-Gürcistan İlişkileri.....	17
1.4. Gürcistan ve Rusya Arasında Giorgiveski Antlaşması	19
1.5. I. Solomon Döneminde Osmanlı-İmereti İlişkileri.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1806-1812 OSMANLI-RUS SAVAŞI VE GÜRCİSTAN.....	32-40

2.1. 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı ve Rusların Kafkasya'daki Askeri Faaliyetleri.	32
2.1.1. Savaşın İlk Döneminde Kafkas Cephesi'nde Osmanlı-Rus Çatışması.....	33
2.1.2. Savaşın İkinci Dönemindeki Gelişmeler	35
2.2. Bükreş Antlaşması'nın Kafkasya'ya ve İmereti Kralı Solomon'a Etkisi.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. II. SOLOMON'UN RUSLARA KARŞI MÜCADELESİ	41-54
3.1. İmereti'nin Rusya Himayesine Girmesi	41
3.2. Elaznaur Antlaşması.....	41
3.3. İmereti'de Hâkimiyet Mücadelesi	45
3.4. II. Solomon'un Uluslararası Yardım Talep Etmeye Başlaması	47
3.5. II. Solomon'un Tahttan İndirilmesi ve Ülkesinden Çıkması	50

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. II. SOLOMON'UN OSMANLIYA SÜRGÜNÜ VE FAALİYELERİ.....	56-81
4.1. II Solomon'un Sürgün Güzergâhı	56
4.1.1. Ahıska	57
4.1.2. Kral Solomon'un İmereti Seferi	59
4.1.3. Gürcistan İçin Osmanlı-İran İttifakı	63
4.1.4. Çıldır	65
4.1.5. Erzurum	67
4.1.6. Trabzon	71
4.2. Trabzon'da Tahtını Elde Etmek İçin Yaptığı Faaliyetler	72
4.2.1. Osmanlı Devleti'nin II. Solomon'u Desteklemesi.....	73
4.2.2. Faş Harekâtı	74
4.3. Trabzon'daki Sürgün Zamanları ve Ölümü.....	78
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	82

KAYNAKÇA	85

EKLER

EK 1. XV. Yüzyılda Gürcistan Hanlıkları.....	93
EK 2. Rusya'nın Kafkasya'daki Yayılması.....	94
EK 3. 1810'lu Yıllarda Gürcistan.....	95
EK 4. Gürcistan'ın İdari Bölgeleri.....	96
EK 5. Kral II. Solomon.....	97
EK 6. Nikolay Radişcof Tarafından Yollanan Belgenin Bir Kısmı	98
EK 7. Sa'âdet-kârım Mürüvvet-şi'ârım Dâver-i Ekremim Hazretleri Yazılan Hulasa. .	99
EK 8. Kral Solomon'un Fransa Dışışleri Bakanlığı'na Mektubu (1813)	100
EK 9. Solomon'un Napolyon'a Mektubu (1813)	101
EK 10. Solomon'un Napolyon'a Mektubu (1813)	102
ÖZGEÇMİŞ.....	103

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
Bk. / bk.	Bakınız
Bs.	Basım, baskı
Çev .	Çeviren
C.	Cilt
Ed.	Editör
Haz. / haz.	Hazırlayan
İ.a.	İslam Ansiklopedisi
M.	Muharem
MEB.	Milli Eğitim Bakanlığı
N.	Ramazan
Nşr. / nşr.	Neşreden
R.	Rebî'ü'l -Âhir
Ra.	Rebî'ü'l-Evvel
S.	Safer
S.	Sayfa
SS.	Sayfa sayısı
Ş.	Şaban
TDVİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK.	Türk Tarih Kurumu
Ö	Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Kafkasya tarihi bakımından köklü bir geçmişe sahiptir. “Kafkas/Kafkasya” adı, tarihi kaynaklarda ilk defa eski Yunan müelliflerinden Aiskhylos’un M.Ö.490’da yazdığı bilinen “Zincire Vurulmuş Zevk ve Eğlence” adlı romanında “Kavkasos Dağı” olarak geçtiğini görmekteyiz.¹ Eski-Yunanlılardan sonra Romalıların da Karadeniz ile Hazar Denizi arasında bulunan ve Türk-İslam eserlerinde “Alburuz Dağı” denilen sıradağlar için “Kavkasus”(Caucasus) adını kullanılmaktadır.²

Türk kaynaklarında XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar tesadüf edilmeyen Kafkasya adı ifade ettiğimiz gibi ilk olarak Aiskhylos’un M.Ö.490’da yazdığı eserde görülmektedir. Kafkasya kelimesi Dağıstan’ın eski yerlileri tarafından kullanılmış olup ve ilk defa M.S.479’da bu kelimeye tesadüf edildiği de rivayet edilmektedir.³ Yabancı kaynaklarda Kafkasya isminin kullanıldığı görmekteyiz. Papa tarafından Moğollara elçi olarak gönderilen ünlü seyyah Wilhelm Von Rubruk’da eserinde Kafkasya ismini kullanmıştır.⁴ Kafkasya ismi yaygın olarak kullanılmaya başlanılmıştır.

Kafkasya Avrupa ile Asya arasında, Akdeniz’den Karadeniz ve Azak Denizi, Kuzeyde Maniç Nehri ve bataklıkları, Güneyinde İran ve Güneybatıda ise Türkiye’nin çevrelediği coğrafi alana denilmektedir.⁵ Bölge üzerinde çalışma yapan uzmanlar genelde Samur Nehrinin Hazar Denizine döküldüğü yer ile İngur Nehrinin Karadeniz’e döküldüğü nokta arasında hat çizerek bölgeyi Kuzey-Güney diye ikiye bölerek incelemektedirler. Kısaca belirtecek olursak bu hattın Güneyinde kalan Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan’dan oluşan kısma Güney, bu hattın Kuzeyinde kalan RF içindeki İçerya(Çeçenistan), Adige, Karaçay Çerkez, Kabatay-Balkar, Kuzey Osetya,

¹ Fahrettin Kırzioğlu, **Osmanlıların Kafkas Elleri’ni Fethi(1451-1590)**, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1976, s. 15.

² Hakkı Yapıcı, **1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi’nde Kafkas Cephesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum: 2011, s. 3.

³ Bayram Nazır, **Osmanlı-Rus Şavaşlarında Acaralılar (1774-1829)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum: 1993, s. 1.

⁴ Wilhelm Von Rubruk, **Moğolların Büyük Hanına Seyahat**, Çev. Ergin Ayan, İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2001, s. 69.

⁵ Savaş Yanar, **Türk Rus ilişkilerinde Gizli Güç Kafkasya**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2002, s. 20.

İnguşetya ve Dağıstan Özerk Cumhuriyetlerinden oluşan bölgeye de Kuzey Kafkasya denilmektedir.⁶

Kuzey Kafkasya, oldukça zengin halk yapısına sahiptir bu manada Papua Yeni Gine'den sonra dünyanın en çok etnik zenginliği olan ikinci bölgesidir. Kaynaklarda Roma İmparatorluğu döneminde Roma temsilcileri bölgeye giderken doksana yakın tercüman kullandıkları zikredilmektedir. Alt dil ve grupları saymazsak 50'nin üzerinde dil ve 60'ı aşkın etnik grup ve birçok farklı mezhep Kafkasya'da yaşamaktadır.⁷ Kafkasya dil, din ve etnik olarak baktığımızda Dünya'nın en zengin kültürlü bölgelerinden birisidir. Kafkasya bu bakımdan Dünya'nın en zengin bölgeleri arasında yer almaktadır.⁸

Kafkasya halklarının yapısına bakacak olursak; Genel olarak Kafkasya halklarını Türk ve Müslüman olmayan Hıristiyanlar, Türk olmayan Müslümanlar ve Türk kökenliler olarak üçe ayırmak mümkündür. Bunlardan Türk ve Müslüman olmayan Hıristiyan unsurlar: Ermeniler, Osetler, Assuriler, Udinler ve Abhazların bir kısmı; Türk olmayan Müslümanlar; Çeçen, Kabartay, Acar, Çerkes, Adige, Taliş, Lezgi, Dargin, Lak, Rutul, Ağul, Tsakur, Tabasaran ve Abhazların bir kısmı; Türk olanlar ise; Azeri, Kuman, Karaçay, Balkar, Noğay, Kurdur, Tatar, Terekeme ve Ahıska Türkleri olarak özetlemek mümkündür.⁹

Kafkasya'nın bölgesinin büyük çoğunluğu dağlık alanlardan oluşmaktadır. Kafkasya'da yaşayan halkların sosyo-politik yapısını yapısının oluşmasında; geçit vermez sıra dağlar ve vadileri Kafkasya'nın sosyo-politik yapısını oluşmasına büyük katkı sağlamıştır. Kafkasya bölgesi farklı zaman dilimlerinde gelmiş topluluklar coğrafyanın vermiş olduğu avantajlardan yararlanarak Kafkasya'ya yapılan işgallerden Kafkas halkları kendilerini korunabilmişler, bununla birlikte kendi etnik kültürlerini ve kimliklerini asırlarca başka devletlerin himayesine girmeden yaşatabilmişlerdir.¹⁰

⁶ Elşan İzzetgil, "Kafkasya'nın Jeopolitiği ve Rusya'nın Bölgeye Yönelik Stratejisi", **Bölgesel Çalışmalar**, Cilt. 1, Sayı. 1, 2016, s. 2.

⁷ Necip Toruntay, **Değişen Stratejiler Odağında Türkiye**, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1996, s. 188.

⁸ Ergin Ayan, "Kafkasya: Bir Etno-Kültürel Tarih Çözümlemesi", **ODÜ Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 2, 2010, s. 22.

⁹ İzzetgil, a.g.m., s. 4.

¹⁰ Abdullah Temizkan, "Rusya ve Osmanlı Devleti'nin Kafkas Ötesinde Nüfuz Mücadelesi", **Türk Dünyası İncelemesi Dergisi**, Cilt. VI, Sayı. 2, 2006, s. 447-448.

Stratejik öneminden dolayı Kafkasya tarih boyunca pek çok devletin sahip olmak için mücadele ettiği bir bölge olmuştur. Kafkaslarda yaşayan halklar bu işgallere karşı bölge coğrafyasının vermiş olduğu avantajlardan yararlanarak dış müdahale ve işgallerden korunabilmişler. Kafkasya coğrafyası hem jeopolitik olarak önemli bir yerde yer alması hem de buranın pek çok millete ev sahipliği yapması Kafkasları haliyle önemli bir konuma getirmektedir. Kuzeyde gittikçe büyüyen yeni bir güç olarak Rusya, Kafkasya'ya sahip olmak için uzun yıllardır çeşitli politikalar geliştirmiştir. Bu politikalar içinde Kafkasya'daki önemli devletlerden biri olan Gürcistan'ın ele geçirilmesi de yer almaktaydı.

Stratejik olarak önemli olan Kafkasya coğrafyasında Gürcistan, Rusların işgaline kadar Osmanlı ve İran başta olmak üzere büyük devletlerarasında bir tampon bölge olarak kalmıştır. Gürcistan'ın doğusunda Doğuda Dağıstan'ın Güneye Batı sınırlarını oluşturan Kanık Nehri ile Güneyde Yorçalı denilen ve İhl-i İslam Kazak aşiretleri Gümrü, Ahıska sancakları, Acara Dağı ile Batı'da Karadeniz kıyısı ve Kuzey'de Kafkas dağının Çerkes topraklarına bitişik olan Kalel Şamhası yer alır. Gürcistan idari olarak iki bölgeye ayrılır. Birinci bölge olarak ifade edebileceğimiz bölge asıl Gürcistan denilen Tiflis Hanlığı olup hükümet merkezi Tiflis'tir. Diğer bölgesi olarak adlandırabileceğimiz kısım ise Açıkbaş, Mekril ve Göril beylikleri olup sınırları Karadeniz sahillerine kadar uzanmaktaydı.¹¹ Osmanlı ve İran bu bölgeyi farklı zamanlarda kısmen kontrol etmiş olsalar da tamamen işgal etmeye ihtiyaç duymamışlardır. Rusların işgaline kadar bölge halkı önemli ölçüde özgür bir yaşam sürdürebilmiştir.¹² Osmanlı Devleti kontrol altına aldığı her yerde, ırk din ve mezhep ayrımı göstermeksizin insanların yaşamlarına müdahale etmeden özgürce yaşamalarına izin vermiş; insanların ibadetlerini özgürce yapmalarına izin verdiği gibi ibadethanelerin sayısının da zaman içerisinde artmasında göz yummuştur.¹³ Ancak Rusya, Gürcistan'da başladığı işgal süreci ile burada bulunan hanlıkları (küçük krallıkları) yavaş yavaş etkisiz hale getirmiş ve doğrudan tahakkümü altına almıştır.

Rusya'nın Gürcistan'ı işgal etmesiyle birlikte bağımsızlığı tehlikeye giren hanlıklardan İmereti Krallığı, Migreli ve Göril prenslikleridir. Ruslar bölgede bulunan

---

¹¹ Nazır, a.g.t., s. 3.

¹² Temizkan, a.g.m., s. 447-448.

¹³ Elvin Valiyev ve Doğan Yörük, "Güney Kafkasya'da Osmanlı Hâkimiyeti(1723-1735)", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 40, 2016, s. 23.

prenslikleri ele geçirmek için mücadele içine girmiştir. Açıkbaşlarda bu prensliklerden biridir. Osmanlıların, Açıkbaş'la dolaştıkları için "Açıkbaş" dedikleri İmeretya (İmereti)'nin Rusya ile olan mücadelesi Gürcistan'daki Rus egemenliği ve bölgedeki güç dengeleri açısından oldukça önemlidir.¹⁴ Rusya İmereti'yi işgal için girişiminde bulunduğu sırada, İmereti tahtında II. Solomon bulunmaktaydı, II. Solomon, Rusya'nın himayesine girmeyi kabul etmemiş ve Rusya'ya karşı mücadeleye girişmiştir. II. Solomon, Gürcistan'da tahtını ve ülkesini kurtarmak için girdiği bu mücadelede dış destek aramıştır ve beklediği desteği bulmayınca Osmanlı Devleti'ne sığınmak zorunda kalmıştır. Zor durumda kalan İmereti Kralı II. Solomon, Osmanlı'ya sığındıktan sonra Osmanlı Devleti ile yakın ilişkiler kurmuştur. Bu çalışmada İmereti Kralı II. Solomon'un ülkesinde iken Ruslara karşı mücadelesi ve ülkesini terk ettikten sonra tahtını ve ülkesini Ruslardan kurtarmak için yapmış olduğu mücadeleler değerlendirilecektir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Rusya'nın Kafkasya'daki faaliyetleri çerçevesinde Gürcistan'la olan ilişkileri ve İmereti'de yaşanan hâkimiyet mücadelesini ele alınmıştır. İkinci bölümde ise 1806-18012 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Gürcistan'a ve savaş sonunda imzalan Bükreş Antlaşması'nın Kafkasya'ya ve İmereti Kralı II. Solomon'a etkisi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise Kral II. Solomon'un Ruslara karşı mücadelesi ele alınmıştır. Bu bölümde İmereti Krallığı ile Rus idaresi arasında yapılan Elaznauri Antlaşması, İmereti'de başlayan Rusya'ya karşı hareketlenme ve Kral II. Solomon'un yardım talep etmeye başlaması incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde son olarak Kral II. Solomon'un son bir mücadele ile tahttan indirilmesi ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde ise Kral II. Solomon'un sürgün rotası ortaya konularak buralardaki faaliyetleri incelenmiştir.

---

¹⁴ Mustafa Aydın, **Üç Büyük Gücün Çatışma Alanı Kafkaslar**, İstanbul: Gök Kubbe Yayınları, 2008, s. 106.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. RUSLARIN KAFKASYA'DAKİ FAALİYETLERİ

Kafkasya bölgesine baktığımız zaman oldukça önemli bir noktada yer almaktadır coğrafi konumu nedeniyle pek çok devletin dikkatini çekmiştir. Pek çok devlet Kafkasya'ya sahip olmak için asırlardır mücadele etmişlerdir. Kafkasya bölgesinde önemli hammadde rezervleri, dağ ve orman alanları, verimli ovalıklar, geniş deniz kıyıları ve verimli vadileri gibi çeşitli özelliklere sahip olması Kafkasya bölgesi de daha da önemli hale getirmektedir. Özellikle Kafkasya bölgesinde bulunan Azerbaycan'da bulunan petrol yatakları, büyük bakır mermer ve hatta altın yatakları gibi zengin doğal kaynaklara sahip olması pek çok komşu devletin dikkatini çekiyordu. Bölgede pek çok tarım ürününün yetişmesi ve gelişmeye uygun liman ve demir yolu ağı potansiyeline sahip olması Kafkasya'nın önemini artıran önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu sebeplerden dolayı bir birine sınır olan komşu devletler arasın da zaman zaman sınır ihlalleri yaşanmakta ve savaşlara neden olmaktadır.¹⁵ Her devlet için ayrı bir önem arz eden Kafkasya Türkler için bulunduğu coğrafya itibariyle bazen geçiş bölgesi bazen ise gelen tehlikelere karşı bir duvar konumunda olmuştur. İngilizler ise Rusya'nın Kafkaslar üzerinden sıcak denizlere inmesini engellemek için bir kalkan durumdaydı. İranlılar için Rusya'nın Güneye inmesi demek tehlike arz ediyor durumundaydı. Tüm bu durumların temel nedeni olarak Rusya'nın Kafkaslar üzerinden sıcak denizlere inme politikası yatıyordu.¹⁶

Avrupa'dan Asya'ya ve Güneyin sıcak denizlerine giden yolların giriş kapısı durumunda olan Kafkasya, bu özelliklerinin yanı sıra doğal güzellikleriyle de geçmişten günümüze kadar birçok ülkenin sahip olmak isteği bir bölge olmuştur. Özellikle jeopolitik açıdan, Avrupa ile Orta Asya arasında geçiş köprüsü niteliğinde olması

---

¹⁵ Orhan Alizade, "18. Yüzyılın ilk Yarısında Rusya'nın Kafkasya'da İşgalcilik Politikası", *Akademik Bakış*, Cilt. 4, Sayı. 7, 2010, s. 105-106.

¹⁶ Reyhan Turğut, *Kuzey Kafkasya Halklarının Büyük Sürgünü (21 Mayıs 1864)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük: 2019, s. 35-36.

oldukça önemlidir.¹⁷ Kafkasya bölgesinin bu kadar önemli stratejik noktada yer alması sebebiyle hem geçmiş de hem de günümüzde pek çok devletin gözü Kafkasya bölgesinin üzerinde olmuştur. Bu coğrafya pek çok devlet sahip olmak için mücadele vermiştir. Bu coğrafyaya hâkim olmak isteyen pek çok devlet gibi Rusya da Kafkasya üzerinde hâkim olmak için mücadele dâhil olmuştur.

Tarih de birçok kavmi etkileyen Rusların Kafkaslara gelişi, Rusya devletinin kurulmasından sonra kısa bir süre içerisinde gerçekleşmiştir. Rusya'nın Kafkasya'ya gelişi 914 yılına kadar dayanmaktadır. Dinyeper Irmağı ağzından yola çıkan Rusların Verangian kolunun Don ve Volga ırmaklarını takip ederek Hazar'a kadar indiklerini görmekteyiz. 943-944 yıllarında Kuban Nehri'ni takip ederek Kuzey Kafkasya'ya, oradan da Hazar Denzine kadar ulaşmış 964'de Güney Kafkaslara doğru yayılan Ruslar, As, Oset ve Çerkezleri mağlup ederek Kafkasya bölgesinde bir güç unsuru olarak ortaya çıkmışlardır. Ancak daha sonra Doğu Avrupa'yı ele geçiren çeşitli Türk kavimleri (Peçenek, Uz ve Kumanlar) Kiev prenslerini kuzeye doğru çekilmek zorunda bıraktı.¹⁸ Özellikle bu dönemde Rusların sürekli Peçeneklerle mücadele içinde olduklarını görmekteyiz. Peçenekler Rusları çok ciddi baskı altına alarak güneye inmelerine engel olmuş; Rusların zayıflamasına ve XII. yüzyıl sonlarına doğru Knezliklere bölünmesine neden olmuştur.¹⁹

Ruslar, Kafkaslara sahip olmak için politikalarına XIII. yüzyılda da devam etmiştir; ancak Doğu Avrupa'ya işgal eden Moğollar yüzünden geçici bir süre kuzeye çekilmek zorunda kalmışlardır. Zira Moğollar Kafkasya'ya üzerine 1222'de saldırıya geçmiştir.²⁰ Cengiz Han 1223'de 20 bin kişilik orduyu Sabutay'ın idaresinde Tebriz üzerinden Kafkasya'ya saldırdı. Derbent civarında durdurulmaya çalışılmışsa da Terek Irmağı'nın aşağısına çıkmayı başarmıştır. Burada laklar, Çerkezler, Osetler ve Kıpçakların beraber hareket etmelerine rağmen bunların karşısında durmayı başarmıştır. Bu durum Moğollara, geniş bozkırlara çıkma olanağı tanıdı. 1226 yılında Cengiz Han'ın orduları Güney Rusya'ya ve Altın Ordu Devletini kurdu. Altın Ordu Devleti Kazan, Astrahan, Kırım ve Rus hanlıklarından oluşuyordu. Altın Ordu Devleti, Kırım ile Kuzey

¹⁷ M. Murat Yeşil, "19. Yüzyılda Kuzey Kafkasya'nın Bağımsızlık ve Özgürlük Mücadelesi ve Kabileler Arasında İletişimsizlik Sorunu", *Turkish Studies*, Cilt. 12, Sayı. 19, 2017, s. 207.

¹⁸ Aydın, a.g.e., s. 25.

¹⁹ Sinem Özyücel, *II. Iraklı Dönemi Gürcistan'ının Askeri ve Siyasi Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir: 2013, s. 22.

²⁰ Yanar, a.g.e., s. 37-38.

Kafkasya'yı doğrudan yönetmiş, Güney Kafkasya ile de yakından ilgilenmiştir. Ruslar Kafkaslarda bu süre zarfında Altın Ordu Devleti ile mücadele içinde olmuştur. Rusların Kafkaslarda ilerleyişini bir süreliğine durduran Altın Ordu Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte yerine hanlıklar kurulmuştur. Ruslar, XIII ve XIV. yüzyılda burada bulunan hanlıklara mücadele halinde olmuştur. XV. yüzyıla kadar küçük knezlikler halinde bulunan Rusya, bu knezliklerden en büyüğü olan ve III. Ivan'ın hâkimiyetinde yer alan Moskova Knezliğini etrafında toplanmaya başladı. Altın Ordu Devleti'nin yıkılmasından sonra bağımsız bir devlet olarak ortaya Moskova Knezliği, Kafkaslar üzerindeki hâkimiyetini artırmaya başlamıştır.²¹

1.1. Açıkbaşların Osmanlı Himayesine Girmesi

Osmanlı Devleti'nin Kafkasya'ya doğru Gürcistan topraklarına doğru yönelmesi Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u alması ile birlikte başlar. Osmanlı Devleti zaman zaman Gürcistan topraklarına akınlar düzenlediği dönemde Gürcü prensleri Hristiyan devletlerden yardım talebinde bulunmuş fakat olumlu cevap alınamamıştır. Yavuz Sultan Selim'in Trabzon valiliği yaptığı dönemde Gürcistan topraklarına sefer yaparak Güryal ve İmereti topraklarını Osmanlı Devleti topraklarına katmıştır. Böylece İmereti toprakları Yavuz Sultan Selim döneminden itibaren Osmanlı Devleti'nin kontrol ettiği bir yer olmuştur. Zaman zaman burada bulunan prenslikler diğer devletlerin saldırıları karşısında Osmanlı Devleti'nden yardım talep etmişlerdir. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Güryal ve İmereti Osmanlı Devleti'nin Sancağı haline getirilmiştir İmereti. Rusya'nın İmereti'ye işgaline kadar Osmanlı himayesinde kalmıştır.²² Açıkbaşlar, Çıldır Valisi Ali Paşa aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne gönderdikleri yazıda, Açıkbaşların İstanbul'un fethiyle birlikte Osmanlı tabiiyetine girmeyi kabul ettiklerini, gönül rızasıyla Osmanlı Devleti'nin himayesine girdiklerini ifade ederek, Moskoflara tabi olmayacaklarını, kanlarını dökmedikçe de Moskofa tabi olmayacaklarını ifade etmişleridir. Osmanlı padişahından Rusya'ya karşı destek isteyerek, Osmanlı Devleti'nin himayesine resmen girmiş oldular.²³ Osmanlı Devleti, Kafkasya hâkim olmada stratejik noktada yer alan Gürcistan'da bulunan hanlıklar aracılığıyla bölgedeki

²¹ Turgut, a.g.t., s. 79., s. 64-65.

²² Mehmet Çoğ, "Gürcüler Arasında İslamiyet'in Yayılması", **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 2, 2007, s. 46-47.

²³ Nazır, a.g.t., s. 9.

hâkimiyetini sürdürmek için burada bulunan hanlıklarla olan ilişkilerini sürekli canlı tutmak istemiştir.

Yavuz Sultan Selim'in vefatı üzerine burada bulunan bazı hanlıklar Safevi Devleti'nin baskıları sonucu Safevilerin hâkimiyetine girdi. Kanuni Sultan Süleyman ve III. Murat döneminde burada bulunan hanlıklarla ilişkiler zaman zaman hediyeler göndererek ve bölgede bulunan hanlıklar aracılığıyla dolaylı da olsa devam ettirilmeye çalışılmıştır. Ancak özellikle Rusya'nın bölgeye hâkim olmak istemesi sebebiyle yoğun bir mücadele yaşanmasına neden olmuştur. Gürcistan üzerinde hem Osmanlı hem Rusya hem de Safevilerin bölgede sürekli kendi aralarında mücadele içinde olması sebebiyle bölgede yaşayan hanlıklar yarı bağımsız olarak hayatlarını devam ettirmişlerdir. Yani kısmen günümüzde olduğu eyalet sistemi gibi iç işlerinde bağımsız dış işlerinde tabi oldukları devlete bağıl olarak hayatlarını sürdürmüşlerdir.²⁴

Rusya'nın, Kafkasya da faaliyetleri XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğunlaşmıştır. III. İvan önderliğinde Rus birliğini Moskova Büyük Knezliği etrafında toplamak için harekete geçmiştir. Ruslar, Altın Orda Hanlığına karşı bağımsızlık kazanmayı amaçlamıştır. Altın Orda Devleti'nin yıkılmasından sonra Rusların amaçları kendilerini Altın Orda devletinin mirasçıları olarak kabul ettirme ve buldukları coğrafyayı ele geçirmek olmuştur. Rusların Kafkasya'daki politikası bu dönemden itibaren şekillenmeye başlamıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti, Kefe Limanı'nı ele geçirerek Kırım'ın da kendi topraklarına katmıştır. Bu arada Altın Orda Devleti'nin Moskova Knezliği'ni tehdit etmesi ve Osmanlı Devleti'nin eline geçen Kırım'ı tekrar geri almak istemesi, Osmanlı Devleti ile Moskova Knezliği'ni birbirine yaklaştırmıştır.²⁵

Rusların, Kafkasya'da faaliyetleri XV. yüzyıldan ikinci yarısından itibaren giderek hızlanmaya başlamıştır. III. İvan'dan sonra tahta geçen diğer krallar da Kafkasya'daki hâkimiyetlerini güçlendirmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Rusların bu dönemde Kafkasya'daki hâkimiyetini güçlendiren iki önemli unsur vardır: Birinci unsur Kafkas halkların Moskova Knezliği'ne karşı artan ilgisidir. Rusların, Kafkasya'da etkili olmalarına tesir eden ikinci unsur olarak Hristiyan Ortodoks olan ve

---

²⁴ Özyücel, a.g.t., s. 24-25.

²⁵ Halil İnalcık, "Osmanlı-Rus İlişkileri 1492-1700", **Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992)**, Ankara: TTK, 1999, s. 25.

Müslüman olan Gürcüler olmuşlardır. Özellikle Çar Feodor'un 1593'te Gürcistan'a olan ilginden, bu dönemdeki siyasi ve askeri ilişkilerden dolayı "*Gürcistan'ın koruyucusu ve Çerkeslerin Prensi*" unvanını almıştır.²⁶ Rusların, Kafkasya'da faaliyetleri giderek artmış ve bu faaliyetler XVIII. ve XIX. yüzyıldan itibaren yeni bir boyut kazanmıştır

Osmanlı Devleti ve İran'ın XVIII. yüzyılda Güney Kafkasya'dan çekilmesini fırsat bilen Rusların Kafkasya'daki faaliyetleri Rusya'nın başında bulunan Çar I. Petro'nun bölgeye müdahaleleri başlamıştır. Petro 1689 Ağustos'unda hâkimiyeti eline aldı. Bir süre tam manasıyla Rusya'nın yönetimine hâkim olduğunu söylemek doğru olmaz zira daha çok askerlik oyunları ve gemicilikle ilgileniyordu. Rusya'nın devlet işleri annesi ve patriğin yönetiminde idi. Petro'nun tam manasıyla yönetimi eline alması annesinin vefatıyla birlikte gerçekleşmiştir. Petro akıl hocalarının da etkisiyle radikal kararlar alarak Rusya'nın yönetimine geçmiştir.²⁷

Rusya Güney Kafkasya'daki savunma hatlarını Osmanlı Devletine karşı güçlendirmeye çalışıyordu. Rusya her fırsatta Osmanlı Devleti'nin Kafkasya'da yayılışından endişe ettiğini dile getirmekteydi. Bu durum karşısında Rusya, Osmanlı Devleti'nin Kafkaslarda yayılmasına karşı çeşitli önlemler almasına neden olmuştur. Osmanlıların ve Rusya'nın Kafkaslarda hâkim politika izlemek istemesi sebebiyle her iki devlet XVIII. yüzyılda sık sık karşı karşıya gelmiştir. Rusya'nın Kafkaslarda yayılma politikası uygulanma başladığı dönem özellikle, Çar Petro dönemidir. Petro'nun en önemli hedeflerin arasında Hindistan'a ulaşmak vardı. Bu gayesine ulaşmak için, önemli bir bölge olan Hazar Denizi kıyılarına ve özellikle Kafkaslara hâkim olmak istedi. Bu açıdan Hazar Denizi (Doğu ve Batı kıyılarıyla) Güney Kafkasya, İran ve Türkistan, Hindistan yolunun kilit noktalar olarak göründü.²⁸ Rusya, bölgenin güçlü devletleri olan Osmanlı Devleti'nin kendi sorunlarıyla uğraşması ve İran'ın Afganistan'ın işgali ile meşgul olmasından faydalanarak, Hazar Denizi kıyılarını işgal etmeye karar verdi.

Osmanlı Devleti'nin bu dönemdeki politikalarına yön veren olayların başında II. Viyana kuşatmasıdır. Osmanlı Devleti'nin II. Viyana kuşatmasında başarısız olması devleti her alanda olumsuz etkilemiştir. 26 Ocak 1699 tarihinde Karlofça Antlaşması

---

²⁶ Aydın, a.g.e., s. 27-28.

²⁷ Özyücel, a.g.t., s. 29.

²⁸ Mustafa Budak, "Osmanlı-Rus İlişkilerinde Kafkasya", *Avrasya Etütleri Dergisi*, Cilt. 1, Sayı. 4, 1995, s. 102.

imzalanmış ve bu antlaşmayla Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemi açık olarak belirtilmişti.²⁹ Osmanlı Devleti'nin bu dönemde 16 yıl boyunca Avrupa devletleriyle sonlarından itibaren yavaş yavaş kendini Osmanlı dış politikasında kendini göstermeye başlamıştır³⁰

Ruslar, kendileri için oldukça önemli olan Kafkasya'yı ele geçirmeyi birçok açıdan önemsemiştir. Zira Rusya'nın hedefi hem Hindistan'a giden yollara sahip olmak hem de Kafkaslar üzerinden sıcak denizlere inmek arzusu Rusların Kafkasya'ya sahip olmak istemesinin sebeplerinin başında yer alıyordu. Bu çerçevede bu hedefleri gerçekleştirmek için I. Petro harekete geçmiştir.

I. Petro'nun hayali olan sıcak Denizlere ulaşım yolu üzerinde olması, Rus bozkırlarından sonra 5 bin metrenin üzerindeki sıra dağlar ve bunların zirvelerini kaplayan buzulların oluşturduğu akarsuların meydana getirdiği büyük nehirler güvenlik açısından Rusya için doğal sınır anlamına gelmiştir. Rusların Kafkasya'yı işgal girişimi I. Petro ile başladı.

II. Katerina devam ettirmiş fakat bölgeyi ele geçirmesi ve kontrolünü kurması kolay olmamıştır. Bu nedenler dolayı Ruslar bölgeye sahip olmak amacıyla zaman zaman çeşitli politikalar izlemiştir. Bu amaçla Kuzey Kafkasya'nın işgali için toprak hediyeyle ile sınır boylarına yerleştirilmiş Kazaklar ve vergi muafiyetleri gibi özendirici araçlarla göç ettirmiş oldukları Ermeniler çok önemli rol oynamıştır.³¹ Ermeniler bu dönemde Rusların Kafkasya politikasını gerçekleştirmesinde, Rusya'nın çıkarlarına hizmet edecek şekilde bu dönemde hareket etmişlerdir.

Çar I. Petro'nun amacı İran ve Orta Asya üzerinden Hindistan'a ulaşmak, buradaki ticaret ağına sahip olmak ve bakır, pamuk, ipek gibi hammaddelere sahip olmak ve buralarda koloniler kurmaktır. Fakat Rusya'nın gerçek amacı ise Kafkasya'nın stratejik konumundan faydalanmaktır. Osmanlı Devleti'nin bu dönemde duraklamaya

---

²⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt. III/I, TTK: Ankara, 2011, s. 585-590.

³⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 588-590.

³¹ Oktay Bingöl, "Tarihsel Süreçte Rusya'nın Kuzey Kafkasya'yı Kontrol Stratejilerinde Geline Aşama: Başarısızlık ve Teörör", **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı.37, 2013, s. 137-158.

girmesi, Rusların bölgeye girmesi kolaylaştırdı. Çar I. Petro çok geçmeden bir bahane bularak bölgeye saldırdı.³²

Petro, akıl hocaları İskoçyalı Gordon ve İsviçreli Lefort'un teşvikleri ile büyük bir teşebbüse karar verdi. Rusya'yı sıcak denizlere indirmek en büyük hedefleri arasında idi. Bu maksatla, Osmanlı Devleti'nin kontrolünde olan, Don Nehri ve Azak Kalesinin zaptı için sefer hazırlığına başladı. Sefer sonucunda Azak Kalesi Rusya'nın eline geçmiş oldu.³³

1.2. Osmanlı Devleti, Rusya ve Kafkasya

Rusya'nın Kafkasya yayıldığı bu dönemde, Gürcistan üzerine de hareket etmeyi ve Gürcistan'ı ele geçirmeyi planlamışlardır. Ancak bu dönemde Gürcülerin üç fıkra olduğunu ifade ediyor. Birincisi Açıkbaş, ikincisi Göril ve üçüncüsü Dadyandı. Bunların her birinin beyleri ve kabileleri başkadır. Rusya Gürcistan'ı ele geçirmek için yoğun bir mücadelenin içine girmiştir.³⁴

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında yaşanan bu dönemdeki olayların başında Prut Savaşı gelmektedir. Prut Savaşı hem Osmanlı tarihi hem de Rusya tarihi için oldukça önemlidir; zira Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu gerileme döneminde böyle bir galibiyet alması oldukça önemlidir. Rusya tarihi için de oldukça önemli çünkü Rusya bu dönemde Kafkaslara hâkim olmak istemeye başlamıştır. Rusya'nın bu yenilgiyi alması Rusların Kafkasya politikasını olumsuz etkilemiştir.³⁵

Katerina, 1768'de ordularını Türklere karşı harekete geçirince, Ermenileri Türklere aleyhine kışkırtmaya başladı. Yani kısaca 1768–1774 Türk-Rus Harbi'nde Ermeniler, yeniden II. Katerina tarafından Rusya'nın himayesi altında bir Ermeni Krallığı kurulması ümidiyle cesaretlendirildiler. Rus orduları başkumandanı Prens Potemkin, Rusya'nın kontrolü altında olacak bir Ermeni krallığının hayallerini görmekteydi. Hatta bu teşviklerden cesaret alan Argotyan/Argutiyan adlı Ermeni Piskoposu, Osmanlı toprakları ile İran arasında “*Ararat Krallığı*” projesini hazırlayarak

³² Abdullah Saydam, “Rusya'nın Kafkasya'yı İşgali”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakülte Dergisi*, Cilt. 5, Sayı. 1, 1990, s. 239-247.

³³ Akdes Nîmet Kurat, *Rusya Tarihi*, Ankara: TTK, 1999, s. 252-253.

³⁴ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44599-B.

³⁵ Yusuf Akçura, *Osmanlı Devletinin Dağılıma Devri (XVIII. Ve XIV Asırlarda)*, Ankara: TTK, 2010, s. 20-25.

Petersburg'a takdim etti. Bu proje çarçe hükümeti tarafından da uygun görüldüyse de uygulanamadı.³⁶

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında bu dönemdeki önemli gelişmelerin başında 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı gelmektedir. Savaşın sebepleri arasında gösterebileceğimiz bazı hususlar şu şekildedir; Rusya'nın Lehistan'ı elde etmek için giriştiği teşebbüsler ve bazı Leh vatansverlerinin Osmanlı topraklarına sığınmaları üzerine onları takip eden Rus kuvvetlerinin sınırı aşarak Lehlileri ve Türkleri kılıçtan geçirmeleri yüzyıllardan beri Lehistan meselelerine hassas olan Osmanlılarda tepkiye neden olmuş, Fransa'nın teşviki ve tahriki ile hazırlık yapılmadan Rusya'ya savaş açılması kararlaştırılmıştır.³⁷ Rusya, Osmanlı topraklarına istilaya başlamış ve Kırım işgal etmişlerdir, öte yandan Baltık Denizi den kalkıp Atlas Okyanusundan Akdeniz'e geçerek, Rus donanması Ege adaları ve kıyılarına saldırıp Çeşmede Osmanlı donanmasını yakmıştır. Osmanlı Devleti bu saldırılan sonucunda savaştan yenik çıkan devlet olmuştur. Netice olarak savaş 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile son bulmuştur.³⁸

1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda, Rusya ile Küçük Kaynarca Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmaya göre Kırım bağımsızlığını ilan edildi. Kırım halkı sadece dini bakımdan Osmanlı Devleti'ne bağı kalması kararlaştırıldı. Siyasi olarak hiçbir hakkı kalmadı.³⁹

1768-1774 Osmanlı-Rus savaşında dikkat çekici bir diğerkonu ise Gürcistan Hanı İrakli Han bu savaşta Rusya'nın yanında yer almış Osmanlı Devleti'ne karşı Rusya'yı desteklemiştir. Bu durum sadece Osmanlı Devleti'ni değil, Kafkasya da yaşayan Kafkas kavimlerini de etkilemiştir. Osmanlıların Rusya ile olan bu savaşta arkalarını güvene almak istemesi sebebiyle, Gürcistan'ın Rus hâkimiyetine girmesiyle zor durumda kalmıştır.⁴⁰Rusya daha sonra Gürcistan içlerine kadar ilerleyerek,

³⁶ Akçura, a.g.e., s. 20-25.

³⁷ F. Çetin Derin, "Osmanlı Devleti'nin Siyasi Tarihi", **Türk Dünyası El Kitabı (Coğrafya-Tarih)**, Cilt. I, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1992, s. 485.

³⁸ Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması", **TDVİA**, Cilt. 26, Ankara: 2002, s. 524.

³⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt. IV/I, Ankara: TTK, 1976, s. 452-453.

⁴⁰ Emre Nusel, **1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşında Kafkas Hanlıklarının Faaliyetleri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne: 2015, s. 22-26.

Gürcistan'ın önemli noktalarından bir tanesi olan İmereti Krallığının başkentine ilerleyerek, başkent Kutayi's'i(Kutaisi) ele geçirtir.⁴¹

Savaşın sonunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kafkaslarda Rusya'ya bırakılan yerler Küçük ve Büyük Kabartaylar; Osmanlı'ya bırakılan yerler ise Gürcistan etrafında yer alan Bağdadçık, Şehriban ve Kutais kaleleriydi.⁴² Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Gürcistan, Rusya'dan beklediği bulamamamış, sadece Osmanlıya ödediği paradan ve dini baskıdan kurtarmıştır. Ancak Rusya'nın bölgeden çekilmesi üzerine Gürcistan savunmasız bırakılmıştır. Osmanlı sultanı I. Abdülhamid'den dostluk mesajı alan İrakli, Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerin düzeltilmesi için bunu değerlendirerek 1776'da Mirza Görgini İstanbul'a yollayarak Osmanlı sultanı I. Abdülhamid'e bağlılığını bildirmiştir. I. Abdülhamid, İrakli'nin bu talebini her ne kadar abartılı bulsa da, bu sırada başlayan Osmanlı-İran savaşı nedeniyle olumlu karşılamış; ancak hemen akabinde İrakli'nin gerçek amacının Rusya ile birleşmek olduğu bilgisinin gelmesi üzerine Rusların Kafkaslarda yayılma amaçlarına karşı bir hattı-ı hümayun yayınlayarak dikkatli olunmasını istemiştir.⁴³

Rusya daha sonra Kırım'ın kendi içerisinde çıkan protestolar bahane ederek ve Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 4. Maddesine dayanarak Kırım'ı işgal etti. Kafkasya'da ise önemli noktalardan biri olan Tiflis, Tiflis Kralının aldığı karar neticesinde 24 Haziran 1783 tarihinde Rusya'nın himayesini kabul etti.1783'te alınan karar neticesinde Rusya bölgeye girerek Tiflis'te Rusya'yı temsil etmeye başladı. Bizim için önemli olan nokta, 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı neticesinde imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin Kırım üzerindeki siyasi haklardan vazgeçmesi ve Rusya'nın bunun neticesinde bölgede egemenliğin güçlendirmek amacıyla bölgeye askerleriyle girmesi ve zaman içerisinde bölgedeki egemenliğini güçlendirmesidir. Kırım ile Gürcistan'ın bu şekilde Rusya'nın himayesine girmesi ile Rusya'nın Kafkasya'ya yönelik yayılma politikası da şekillenmeye başlamıştır. Rusya'nın Kafkasya'daki etkinliği böylece yeni bir boyut kazanmış, bu dönemde

⁴¹ Abdullah Saydam, **Kırım ve Kafkas Göçleri(1856-1876)**, Ankara: TTK, 1997, s. 33.

⁴² Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt. IV/I, s. 423.

⁴³ Özgür Türker ve Abdol Vahid Soofizadeh, "Gürcistan'ın Rus Himayesine Girmesi ve Sonuçları: Georgiyevsk Antlaşması'ndan Ağa Muhammed Han'ın Tiflis Seferi'ne", **History Studies**, Cilt. 7, Sayı. 3, 2015, s. 151-152.

Kafkasya’da bulunan hanlıkların kendi aralarında zaman zaman mücadeleye girmesi Rusya’nın Kafkasya’da ilerleyişi kolaylaştırmıştır.⁴⁴

Rusya, Asya yolunda ve Osmanlı ile ilişkilerinde en önemli ve stratejik noktalarından biri olan Kafkasya’ya özel bir önem vermiştir. Bu önem daha 1774 yılında Küçük Kaynarca Antlaşması’yla ortaya konulmuştur. Rusya burada Kırım’daki egemenliği ile büyük bir olanak kazanmıştır. Rus ordusu, Kafkasların düzlük arazilerini işgale başlamış ve buradan hareket ederek vadilere, dağ eteği bölgelerine de hareket etmiştir. Bu devirde Kuzey Kafkasya’nın dağlık bölgelerinin işgali ikinci plana atıldığını görmekteyiz. Rusya’nın esas amacı; Hindistan yolu üzerinde denetimdir. Bu da iki aşamada hayata geçirilmek istenmiştir. Birinci aşama olarak; Balkan yarımadasından Ege ve Akdeniz, ikinci aşama olarak ise; Hazar altı ve üstü bölgelerinden Hindistan’a ulaşmak.⁴⁵ Bu savaşın en önemli sonuçlarından biri Kırım’a bağımsızlık verilmesi oldu.⁴⁶ Osmanlı Devleti’nin elinden 1774’te Küçük Kaynarca Antlaşma ile Kırım’ın kaybedilmesinden sonra, Kafkasya’ya daha fazla önem verdiği söylemek yanlış olmaz. Zira Kırım’ın Osmanlı Devleti’nin elinden çıkmasından sonra, Osmanlı Devleti’nin Doğu ve Kuzey sınırlarının güvenliğinin sağlanması, ancak Kafkasya’nın kontrolü ile mümkün olacaktı.⁴⁷

1783’de himaye usulüyle Gürcistan’ı kendisine bağlayan Rusya, bunun yanı sıra, Gürcü ve Ermeni cemaatleriyle daha önce yapılan Antlaşmaları yenileyen Ruslar, Ermeni ve Gürcüleri içerisinde bulunan Katolikliğin tesirinden uzaklaşmış Ermenileri Osmanlı Devleti’ne karşı korumayı vaat etti. Bu sırada Türkleri de boş bırakmak istemeyen Rusya, Azerbaycan Hanlıklarına çeşitli hediyeler göndererek kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Fakat bu politikasında pek başarılı olamamıştır. Bunu başaramayınca da onları tehdit etmeye başladı.

Rusların Kafkaslarda yayılması özellikle de 1783’de imzalanan Rus-Gürcü ittifak antlaşmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Antlaşmanın imzalanmasıyla Kafkaslardaki dengeler birden bire değişmiş ve bu duruma en büyük tepki, İran şahından gelmiş ve bu tepki şahın Tiflis’i tahrip etmesiyle hat safhaya ulaşmıştır. İran’ın Rusya ile ittifak

⁴⁴ Saydam, a.g.m., s. 245.

⁴⁵ Cemil Hesenli, “Rusya Federasyonu Güney Kafkasya Cumhuriyetleri ve Dağlık Karabağ Konusunda Çıkmazlar İçinde”, *Azerbaycan Dergisi*, Sayı. 331, 1997, s. 8-9.

⁴⁶ Saydam, a.g.e., s. 33.

⁴⁷ Sinan Ateş, “Birinci Dünya Savaşı ve Kafkasya”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt. 2, Sayı. 5, 2013, s.171.

halinde bulunan Gürcistan'ı tahrip etmesinden oldukça etkilenen Rus Çariçesi Katerina, İran'a savaş açmış, fakat İran ordularının çekilmesiyle savaş yapamamıştır.⁴⁸

Bunun üzerine harekete geçen Osmanlı idaresi, 1782 ve 1784'de Çıldır Valisi vasıtasıyla Azerbaycan Hanlarına hediye ve nişanlar göndererek morallerini düzeltmeye çalıştıysa da Osmanlı devleti bu faaliyetlerinde başarılı olamadı. Çünkü Osmanlı Devleti'nin pasifliğini gören Azerbaycan Hanlıkları da Rusya tarafına meyletmeye başladılar. Fakat buna rağmen yine de hanlıkların çoğu İstanbul'a bağlılıklarını sürdürdüler.⁴⁹

Rusya, 1787-1792 savaşında istediğini alamamıştır. Ancak savaşın sonunda imzalanan Yaş Antlaşması'nın hükümlerince hanlıkların Rus topraklarına akın yapmalarını önlemek amacıyla Rusya, Osmanlı Devleti'nin kefaletini sağlamıştır. Osmanlı Devleti, Kafkasya hanlıkların Rusya'ya yapılan akınlarını önlemeye çalışacak, önleyemediği zaman zararı karşılanacaktır. Hanlıklar Küçük Kaynarca ve Yaş antlaşmalarına bağlı kalmamış ve Kafkaslara akınlarına devam etmişlerdir. Bu manada özellikle İmam Mansur'un Kafkaslarda başlattığı Müridizm hareketine bağlı olarak, Kafkaslarda Ruslara karşı mücadeleye devam etti. Osmanlı Devleti bu durum karşısında hem hanlıkların Kafkaslara akın yapmasını önlemek hem de Ruslara Hanlıkların verdiği zararı gidermek için uğraşmıştır.⁵⁰

1801 yılında Rusya, Doğu Gürcistan ve Azerbaycan'ın, Kazah ve Şemseddil sultanlıklarını işgal ederek kendilerine katılmalarını sağladı. Bu durum, Rusya'nın Kafkaslarla ilgili yayılma planını uygulamaya koyduğunun bir göstergesiydi. Bu olay Azerbaycan'ın Rusya tarafından işgalinin de başlangıcı oldu. Rusya Gürcistan'ın başkenti Tiflis'i hareket üssü olarak kullanmaya başlamıştı. Kafkasya ve Azerbaycan'da bulunan hanlıklar arasında gerektiği kadar söz ve güç birliğinin bulunmaması hatta kendi aralarındaki sorun ve meseleler Rusya'ya karşı direnç göstermelerini engellemiştir.⁵¹

---

⁴⁸ Nusel, a.g.t., s. 84-95.

⁴⁹ Mehmet Saray, **Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi**, Ankara: TTK, 2014, s. 20.

⁵⁰ Zübeyde Güneş Yağcı, "XVIII. Yüzyılın Sonlarında Kafkasya'da Meydana Gelen Sınır İhlalleri Üzerine Bir Belge Değerlendirme", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 6, 2001, s. 90.

⁵¹ Hesneli, a.g.m., s. 8-9.

Rusya'nın Kırım'ı ele geçirdikten sonra Kafkasya ve Orta Asya'ya doğru ilerleyerek Hindistan'a yaklaşması durumu, Osmanlı İmparatorluğu'nu ve İngiltere'yi tedirgin ediyordu. Hindistan'a giden en kısa deniz ve kara yolunun Osmanlı topraklarından geçmesi nedeniyle; Osmanlı Ülkesi Avrupa diplomasisi İngiltere açısından önemi büyüktü. Bu nedenle İngiliz diplomasisi, temelde kendi siyasetine ters düşmesine rağmen, Osmanlı Devleti'yle ilişkilerinde başlangıçta Rusya'ya karşı birlikte hareket etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte Osmanlı Devleti ve Rusya arasında bu sebepten dolayı bir süre barış olmuştur. Bu barış süreci 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşına kadar sürmüştür.⁵²

1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında birçok cephede yapılmış büyük bir savaştır. Napolyon Bonapart'ın önderliğindeki Fransa'nın Avrupa'da başlattığı savaş nedeniyle arka planda kalmış bir savaştır. İngiltere ve Rusya'nın da dâhil olduğu devletler Fransa'ya karşı ittifak oluşturdular. Osmanlı Devleti ise Napolyon'un imparatorluğunu tanıdı. Osmanlı Devleti, Fransa'nın isteğiyle Rus taraftarı olarak bilinen Eflak ve Boğdan beylerini azletti. Ayrıca Boğazlar Rus gemilerine kapatıldı. Rusya bu durumu bir ultiatomla protesto etti. İngiltere'de bu durum karşısında Rusya'nın yanında yer aldı. Verdiği ultiatomunun sonucunu beklemeden Eflak ve Boğdan'ı işgal etti (1806). 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda 5 Temmuz 1812 Bükreş Antlaşması imzalandı. Romanya'nın Bükreş kentinde imzalanmasından dolayı bu adı almıştır. Bu antlaşma ile Prut nehri sınır oldu. Sırbistan'a bazı ayrıcalıklar tanındı.⁵³

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, askeri disiplinin bozulması, rüşvet ve adam kayırmanın artması gibi olaylar Osmanlı Devleti'nin eski gücünü kaybetmesine neden olmuştur. Bu durum Osmanlı Devleti'nin hem hiç huzurun bozulmasına hem de dışardaki politikaların zayıflanmasına neden olmuş haliyle bu dönemde yapılan savaşlarında kaybedilmesine neden olmuştur. Bu durum Osmanlı Devleti'nin Kafkasya politikasını etkilemiş bu dönemde Osmanlı Devleti Kafkasya'da etkili bir politika uygulayamamış ve zamanla Kafkasya'da Rusların egemenliği altına girmiştir.

---

⁵² Heslenli, a.g.m., s. 8-10.

⁵³ Mehmet Mert Sunar, "1806-1812 Osmanlı-Rus Harbini Çalışmaya Bir Girizgâh: Sefer İçin Asker Toplanması", **History Studies**, Cilt. 10, Sayı. 3, 2018, s. 240.

Rusya bu dönemde özellikle XIX. yüzyılın başlarından itibaren Rusya Kafkasya'daki hâkimiyetini iyice pekiştirmeye başlamıştır. Özellikle bu dönem de imzalan iki önemli antlaşma ile Kafkasya'daki hâkimiyetini pekiştirecektir. İlk önce İran ile yapılan, Gülistan (1813) ve Türkmençayı antlaşmaları (1828) ile Aras'ın kuzeyindeki bütün topraklar, Erivan da dâhil, olduğu halde Rusya'nın kontrolüne geçti. Sonra da 1828-1829 Savaşını kaybeden Osmanlı Devleti, 14 Eylül 1829 tarihinde imzaladığı Edirne Antlaşması'yla Kafkasya'da ki bütün haklarından vazgeçti.⁵⁴

1.3. Rusya-Gürcistan İlişkileri

Gürcistan'ın bulunduğu coğrafi konum büyük bir öneme sahiptir. Güneyden Kuzeye, Doğudan Batıya uzanan, tarihi kervan ve ticaret yolları üzerinde yer almaktadır. Bu sebepten dolayı, Gürcistan eski çağlardan beri Büyük İpek yolunun önemli bir parçası sayılmakta idi. Tarih boyunca Gürcistan hem Avrupa'nın hem Asya'nın bir parçası olmasından dolayı iki kıta arasında doğal bir köprü olmuştur.⁵⁵

Gürcüler, Osmanlı ile olan ilişkileri Fatih Sultan Mehmet'in 1461 yılında Trabzon'u fethetmesiyle Osmanlılar ile sınır komşusu oldular. Böylelikle Gürcülerle olan ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır. Yavuz Sultan Selim'in Trabzon Valiliği döneminde Osmanlı-Gürcü ilişkileri olumlu yönde gelişmeye başladı ve 1514 Çaldıran Seferi'nde Gürcistan beylerinden Mirza Çabuk Osmanlı ordusuna lojistik destek vererek Osmanlılara dostluğunu bildirdi. Böylece Gürcüler Osmanlı devletine bağlılıkları bildirmiştir. Sultan II. Beyazıt, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde birkaç prensliğe ayrılmış olan Gürcistan'ın Güney ve Güneybatı bölgeleri Osmanlı egemenliğine geçti. 1578 yılında Tiflis Osmanlılar tarafından alınmış ve eyalet merkezi yapılmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren Batı Gürcistan halkı Müslüman olmuş ve yönetimine Acaralı yerel Müslüman Gürcüler getirilmiştir.⁵⁶ Gürcistan'daki eyalet idaresi bir süre sonra bunlar lağvedilerek, Gürcistan mahallî beylikler şeklinde idare olunmaya başlandı. Doğuda Kartli ve Zegem beylikleri vardır. Bu iki beylik XVII. Yüzyıldan itibaren zaman zaman İran hâkimiyetine girmişti. Batı Gürcistan'da ise Batı

---

⁵⁴ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi, Cilt. 1 (Nizam-ı Cedit ve Tanzimat Devirleri)**, Ankara: TTK, 1995, s. 121.

⁵⁵ İzzetgil, a.g.m., s. 2-4.

⁵⁶ Coğ, a.g.m., s. 46-49.

Gürcistan'daki, İmeretiya (Açıkbaş), Mingreliya (Dadyan) ve Gorya (Göril) adlı üç prenslik de Osmanlı Hükümeti'ne tâbi idi ve vergi verirdi.⁵⁷

Rusya ile Gürcü Beyleri arasında daha XV. yüzyıldan beri ilişkilerin kurulduğunu ve Fedor İvanoviç zamanında Gürcistan'ın Rusya'nın himayesini kabul etmiştir. Ancak bir yandan İran'ın diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin müdahalesi üzerine, Rusları Gürcistan'a ilerleyişi geçici olarak da olsa netice olarak durdurulmuştur. Gürcistan'a asıl ilerleyiş büyük Petro zamanında, Azerbaycan'ın Rusya'ya katılmasıyla, Rusya'nın hâkimiyet alanı Gürcistan'a kadar dayanmıştı. Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılın içinde savaşlarda yenilgi alması ve özellikle bu dönemde imzalan Küçük Kaynarca Antlaşması imzalaması, Rusların Kafkasya'da ki nüfusunun artmasına neden olmuştur.⁵⁸

Rusya'nın Kafkasya'da ki yayılcı siyaseti, bölgede önemli bir güç olan Gürcüler de yakın ilişki kurmasına neden olmuştur. 1783'de Rusya ile yaptığı antlaşma neticesinde Rusya himayesine girmiş olmasını bir türlü kabul etmeyen İran Şahı Ağa Muhammed Han 1795'de Gürcistan ve Tiflis hâkimi Iraklı Han'a bir mektup yazarak bağlılığını teyidini istemiş ancak Rus hâkimiyetinden başka kimseyi tanımadığını ifade etmiştir. Bunun üzerine İran Şahı, Iraklıya karşı harekete geçmiş ancak çeşitli nedenlerden dolayı başarılı olamamıştır. Bu arada İran Şahı'nın gittikçe yaklaştığı haberini alan Gürcü ve İmeretiya ile Mingreliya ve Gürcü hâkimleri bir araya gelerek ortak savunma antlaşması imzalanmıştır.⁵⁹

Bu Antlaşmaya göre; İmeretiya Kralı, Mingreliya ve Gürya hâkimleri Gürcü hâkiminin komutası altında olacak ve eğer bu hâkimler Rusya'nın koruyuculuğunu isterlerse, Gürcistan hâkimi bunu sağlamaya çalışacaktı. Yapılan antlaşmanın uygulanabilirliği, İmeretiya Kralı Solomon'un 2.000 kişilik bir birliğini İran ordusuna karşı göndermesiyle ortaya konmaya çalışılmıştır. Gürcü hâkimi ve diğer hanların

---

⁵⁷ Ekrem Buğra Ekinci, "Osmanlı İdaresinde Adem-i Merkezîyet ve İmtiyazlı Eyaletler", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, Sayı. 6, 2008, s. 70-71.

⁵⁸ Kurat, a.g.e., s. 299.

⁵⁹ Aydın, a.g.e., s. 56.

direniş, Ağa Muhammed Han'ın Tiflis'i 1795' de tahrip ederek almasına engel teşkil etmemiştir.⁶⁰

Ruslar, Gürcistan'ın başkenti olan Tiflis'i 1801'de işgal ettiler ve burayı doğrudan Moskova'ya, Gürcü Kilisesi'ni de Rus Kilisesi'ne bağladılar. Bundan sonra Tiflis ile Karadeniz ve Kırım arasında bir bağlantı hattı kurmak için Batı Gürcistan'ı ele geçirmek isteyen Ruslar, buradaki yönetimleri hedef aldılar. İhtilaflardan yararlanarak bölgeye nüfuz eden Ruslar, önce Guria, Samegrelo ve Abhazyayı ele geçirdiler, ardından İmereti Kralı II. Solomon'u (1789-1810) sıkıştırmaya başladılar.⁶¹

Rusların bölgedeki faaliyetlerin artırılmasıyla birlikte Gürcistan yalnız bırakıldı. Rusya bu durumu fırsat bilerek 1801'de Kartli ve Kaheti'yi ilhak etti. Rusya, Gürcistan'ın devlet yapısını hiçe sayarak ülkeyi Rusya'nın bir eyaleti haline getirdi. Gürcü prens ve asilleri, Gürcistan krallığını yeniden kurmak için gayret gösterdiler; ama bu çabaları sonuçsuz kaldı. XIX. yüzyıl ilk yarısında Gürcülerin, Rus yönetimine karşı ayaklanmaları başarısızlıkla sonuçlandı. Rusya hükümeti Gürcistan'ı tamamen kontrolü altına almak için Gürcü krallık ve prensliklerini lav ederek Gürcü hanedan üyelerini de Rusya'nın çeşitli bölgelerine sürdü ve bir kısmını da idam ettirdi. Ruslar, Gürcü dilini ortadan kaldırmaya çalışarak, Gürcü okullarını ve kiliselerini kapattı. Rusların bu eylemlerine karşılık Gürcüler bir kez daha ayaklandı. Bu ayaklanmaların başında 1812 Kaheti, 1820 İmereti, 1828 Guria, 1832 tüm Gürcistan isyanları gelir.⁶²

1.4. Gürcistan ve Rusya Arasında Giorgiveski Antlaşması

1768-1774 yılında Osmanlı-Rusya arasında yapılan savaşta Gürcistan hanı İrakli Han, savaşta Rusya'nın yanında yer almış. İrakli han bu hareketiyle hem Osmanlı Devleti hem de Kafkas halklarının tepkilerine neden oldu. Gürcistan'ın Rusya'nın yanında alması ve Rusya'nın himayesine girmesi Kafkasya da yaşayan halkları zor durumda bıraktığını görmekteyiz. Gürcistan'ın, 1768-1774 yılında yapılan Osmanlı-Rus

⁶⁰ Kerim Şükürlü, "Azerbaycan Hanlıqları, Dövlət Müstəqilliyi Uğrunda Mübarizə", **Azerbaycan Tarixi** (Uzaq Keçmişdən 1870-ci İllərə Qədər), Ed. Süleyman Eliyarlı, Bakü: Azərbaycan Yayinevi, 1996, s. 548-549.

⁶¹ Nebi Gümüş, "Son Gürcü Kralı II. Solomon'un Ruslara Karşı Mücadelesi ve Osmanlı Devleti ile İlişkileri", **Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt. 22, Sayı. 22, 2006, s. 106.

⁶² Şükürlü, a.g.e., s. 553-555.

Savaşı'nda Rusya'nın yanında yer alması zor duruma sokmuştur⁶³. Savaş masrafları yüzünden ekonomik anlamda zayıflamış ve ülkede ekonomik sıkıntılar yaşamıştır.

Gürcistan'ın bu savaşta Rusya'nın yanında yer alması, ülkeyi zor duruma soktuğunu ifade etmiştik. Zor duruma düşen Gürcü Krallığı bu dönemde yeniden güçlenen İran devletiyle karşı karşıya kalmıştır. Haliyle Gürcistan'ın yeni bir savaştan çıkması ülkeyi zor duruma soktuğunu ifade edebiliriz. İran devletinde taht değişikliği meydana gelmiş İran Devleti'nin başına Ali Murat geçmiş, mevcutta selefi olan Kerim Han'ın izlediği politikayı değiştirerek Gürcistan Devleti'ne karşı saldırgan bir politika izlemeye başladı. İşte tam bu noktada Gürcistan tarihi için son derece önemli bir karar alacak olan İrakli Han, kurmaylarıyla bir toplantı yaparak Gürcistan'ın durumu ile ilgili olarak bir durum değerlendirme yaptı. Uzun süredir Osmanlı Devleti ve İran Devleti gibi iki önemli devlet arasında sıkışıp kalan Gürcüler için dindaşları olan Rusları kurtarıcı olarak görüyorlardı.⁶⁴

Netice olarak Gürcistan Krallığı İrakli Han Rusya ile birleşme kararı aldı. Bu kararın alınmasında önemli noktaların başında Kafkasya da yer alan kabilelerin baskıları ve Nadir Şahın Safevi tahtına geçmesiyle birlikte Gürcistan topraklarına yapılan akılların artması etkili olmuştur. İrakli Han tüm bunlardan kurtulmak için Rusya'nın himayesine girmek istemiştir. Gürcistan'ın Rusya'nın himayesine girme isteği II. Katerina'ya ulaşmış ve Katerina tarafından bu istek son derece olumlu karşılanmıştır. Büyük Petro'nun 1762 ölümü üzerine, II. Katerina taç giyerek devlet idaresinde etkili olmaya başlamıştır.

Özellikle Rusya'nın bu dönemdeki doğu politikası oldukça önemlidir. Bu dönemde II. Katerina'nın etkili olduğu dönemde 1783'te çıkardığı bir fermanla Rusya'nın Gürcistan'ı himayesi altına aldığını resmen ilan etmiştir. Böylece Rusya'nın Gürcistan'ı himayesi altına girmesi, Gürcistan tarihi içinde yeni bir dönemin başlangıcıdır.⁶⁵ Rusya ve Gürcistan arasında imzalanacak olan antlaşmada Gürcistan'ı Knyaz İvan Konstantinoviç Bagration temsil ediyordu Rusya'yı ise Knyaz Grigory

---

⁶³ Mahir Aydın, "Faş Kalesi", **Osmanlı Araştırmaları**, Sayı. 6, 1986, s. 101.

⁶⁴ Nusel, a.g.t., s. 89.

⁶⁵ George Vernadsky, **Rusya Tarihi**, Çev. Doğukan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak, İstanbul: Selenge Yayınları, 2015, s. 212-215.

Aleksandroviç Potyemkin temsil ediyordu.⁶⁶ Netice olarak 1783 tarihinde iki devlet arasında Giorgiveski Kalesi'nde 13 maddelik bir antlaşma ile Gürcistan Rusya'nın himayesine girmiştir. İki devlet arasında imzalanan antlaşmanın bazı önemli maddeleri şunlardı:

1. Kartli ve Kahet-i memleketlerine hâkim olan İrakli Han gerek İran ve gerekse başka bir devlete tabiiyetinden vazgeçerek Rusya Devleti'nin himayesinde olacak, gerekli gördüğü zamanlarda Rusya'ya yardım edecektir.

2. Rusya, İrakli Han'ın taahhüdünü kabul edecek, hala hükmünde olan ve ileride, olacak olan Emlak'ını koruyacaktır.

3. Bundan sonra verasetle Gürcistan kralı olacak şahıs, önce Rusya'ya bildirecek, Rusya Devleti de bunu kabul ettiğini dair kendisine kâğıt, sancak, kılıç, asa, kalkan ve elbise göndererek, daha sonra Rusya tarafından atanan kral, hükümranlığı boyunca Rusya kumandanın ve gerek elçisinin haberi olmadan Gürcistan Devleti civarda hüküm süren devletlerle savaşmayacak; lakin savaşması gerekirse de kumandanın yada elçinin onayı olmadan hareket etmeyecektir.

4. Gerek Gürcistan hududunda bulunan Rusya kumandanın ve gerek elçisinin haberi olmadan Gürcistan Devleti civarda hüküm süren devletlerle savaşmayacak lakin savaşması gerekirse de kumandanın ya da elçinin onayı olmadan hareket etmeyecekti.

5. İki devletin elçileri karşılıklı olarak birbirlerinin memleketlerinde ikamet edebilecek Rusya Çarı bunlara kıdemlerine göre rütbe verecekti.

6. İrakli Han'ın idaresi altında yaşayan Gürcistan ahalisini Rusya'yı kendisine müttefik sayacak, bu halka düşmanlık eden devlet ya da milletleri kendi düşmanı sayacak. Osmanlı Devleti ya da herhangi bir büyük devlet ile yapılacak antlaşmada mülki idare yetkisi ve sair işleri Rusya Çar'ına bırakacaktır.

7. İrakli Han, askerleriyle birlikte her daim Rusya'nın hizmetine hazır olacaktır.

---

⁶⁶ Türker ve Soofızadeh, a.g.m., s. 154.

8. Rusya'nın tasdiğiyle Katli ve Kahet memleketlerinin başpiskoposu Rusya Çar'ının sekizinci dereceden olan metropolitleriyle aynı kademle olup bunların yaptıklarıyla aynı şeyleri yapma yetkilerine sahip olacaktır.

9. Bu antlaşma hükümleri sonsuza kadar geçerli sayılacaktır.⁶⁷

Georgivsk Antlaşması oldukça önemlidir; zira Gürcistan ve Rusya arasındaki ilk resmi belge niteliği taşır. II. Katerina'nın etkili olduğu dönemde Rus ideallerini gerçekleştirmek için planlı bir şekilde hareket etmiştir. Amacına varmak için yalnızca, askeri kuvvetlere dayanamamış, aynı zamanda bu hedeflerin uygulanabilmesi için bir program şeklinde hareket etmiştir. Kırım ve Gürcistan'ın kazanılmasında bu programın da etkili olmuştur.

II. Katerina'nın gerek askeri gerek siyasi ve gerekse idari sahalarda başarılı olunmasının sebebi büyük çoğunlukla Alman unsurlarını kullanması ve Güney Rusya'ya Alman muhacirlerini yerleştirmesidir. Özellikle Rusya'nın Kafkasya'daki ordusunda Alman komutanlarında görev aldığı görülmektedir. II. Katerina'nın diğer Rus hükümdarların yaptığı gibi tahta çıkar çıkmaz Kafkasya'ya karşı taarruz için hazırlıklar yapmış ve bu doğrultuda politikalar izlemiştir.⁶⁸

1783'de himaye usulüyle Gürcistan'ı kendisine bağlayan Rusya, bunun yanı sıra, henüz İran sınırları içerisinde bulunan Ecmiyadzin ve Katolik tesirinden uzak kalmış Ermeniler üzerindeki faaliyetlerini yoğunlaştırmaya başladı. Gürcü ve Ermeni cemaatleriyle daha önce yapılan antlaşmaları yeniden yenileyen Rusya, Ermeniler ve Gürcüleri Osmanlı Devleti'ne karşı koruma sözü verdi. Rusya bu arada Türkleri de boş bırakmak istememesi sebebiyle, Azerbaycan hanlıklarına çeşitli hediyeler göndererek hanlıkları kendi tarafına çekmeye çalıştı. Fakat bu politikasında pek başarılı olduğu söylenemez. Bu politikada başarılı olamayan Rusya bunun sonucunda burada bulunan hanlıkları tehdit etmeye başladı. Bu durum üzerine harekete geçen Osmanlı Devleti, 1782 ve 1784'de Çıldır Valisi vasıtasıyla Azerbaycan hanlıklarına hediye ve nişanlar göndererek morallerini düzeltmeye çalıştıysa da Osmanlı Devleti bu faaliyetlerinde pek başarılı olamadı. Çünkü Osmanlı Devleti'nin yeteri kadar kendi iç sorunlarıyla uğraşması sebebiyle, hanlıklara gerekli önemi gösteremedi. Azerbaycan Hanlıkları da

⁶⁷ Nusel, a.g.t., s. 90.

⁶⁸ İsmail Berkok, **Tarihte Kafkasya**, İstanbul: İstanbul Matbaası, 1958, s. 363-369.

bu durum karşısında Rusya tarafına meyiletmeye başladılar. Fakat bu olaylara rağmen yine de hanlıkların çoğu İstanbul'a bağılılıklarını sürdürdüler.⁶⁹

Her ne kadar 1783'te ki antlaşma ile Gürcistan Rusya'nın himayesine girse de bunu halkına da duyursa da, bu antlaşma ile Gürcistan'ın dış işlerinde sıkı ve sürekli kontrol sağlamıştır. Ancak bu antlaşmanın uygulamasına 19. Asrın başında uygulamaya geçmiştir. Bu antlaşmaya baktığımız da asıl önemli nokta Gürcistan'ın siyasi varlığını yok sayması ve dış dünya ile olan ilişkilerini kesmesidir. Bu antlaşma Gürcistan'ın fili işgalin bir nevi habercisiydi.⁷⁰

Gürcistan'ın, Rusya'nın himayesine girmesi haliyle bölgede bulunun önemli devletlerden bir tanesi olan İran'ın dikkatini çekmiştir. İran Şahı Ağa Muhammed Han, bu durumu öğrenmek için Gürcistan ve Tiflis hâkimiyetini elinde bulunduran İrakli Han'a bir mektup yazarak durumu öğrenmek istemiştir. Gürcistan'ın, Rusya'nın himayesine girdiğini öğrenen İran Şahı Ağa Muhammed Han, bu durum üzerine harekete geçmiştir.⁷¹ Bölgede önemli bir konumda yer alan İran şahı Ağa Muhammed Han, Rusya ve Gürcistan arasında bir antlaşma imzalandığını haberinin gelmesi üzerine harekete geçen Ağa Muhammed Han bu antlaşmanın gelmiş geçmiş bütün İran Hükümdarlarına yapılmış bir ihanet olarak kabul etti ve bu durum üzerine II. İrakli'ye bir ultimatoma niteliği taşıyan bir mektup yollamıştır.⁷² İran Şahı Ağa Muhammed Han bu durum üzerine Gürcistan üzerine harekete geçmiştir. Gürcistan'a yöneldiğini duyan Gürcü ve İmeretya ile Mingrelya ve Gürya hâkimleri bir araya gelerek, İran Şahı Ağa Muhammed Han'a karşı ortak savunma antlaşması imzalamıştır. Her ne kadar ortak savunma antlaşması imzalasalar da, İran Şahı Ağa Muhammed Han'ın 1795'de Tiflis'e girerek Tiflis'i tahrip ederek almasına mani olamamışlardır.⁷³

Kafkasya da Rusya'ya bağılılığını bildirmiş ve Rusya'nın himayesi girmiş Gürcistan'a böyle bir saldırı yapılması Rusya'nın, dünya siyasetindeki karizmasına zarar verdiğini gören Rus Prensesi II. Katerina bu durum üzerine 1796'da İran'a savaş açma kararı almıştır. Rus Prensesi II. Katerina'nın emriyle, Kafkas orduları komutanlığına Kont Gudoviç Gürcistan'a yardım için iki piyade batarya göndermesini

⁶⁹ Mehmet Saray, **Yeni Türk Cumhuriyeti**, Ankara: TTK, 1996, s. 20.

⁷⁰ Temizkan, a.g.e., s. 451.

⁷¹ Aydın, a.g.e., s. 56.

⁷² Türker ve Soofizadeh, a.g.m., s. 157.

⁷³ Aydın, a.g.e., s. 56.

istemiş ve 1500 kişilik orduyu Tiflis'e göndermiştir. Daha sonrada yeni bir ordu gönderen Rus prensesi II. Katarina'nın kararlı bu tutumu karşısında İran Şahı Ağa Muhammed Han kendi ordusunu kendi sınırlarına çekmiştir. Daha sonra Rus prensesi II. Katarina'nın ölümü üzerine yerine geçen Çar I. Pavel bu siyasetten vazgeçmiştir. İran Kralı Ağa Muhammed Han bu durum üzerine bu fırsatı değerlendirmek amacıyla Gürcistan'a yeni bir sefer yapmak amacıyla hareket geçmiştir. Ancak İran Kralı Ağa Muhammed Han idama mahkûm ettiği iki hizmetkârı tarafından öldürülmesi üzerine ordusu da mecburen geri çekilmek zorunda kalmıştır. İran Kralı Ağa Muhammed Han'ın ölümü üzerine yeğeni Fethali kendi bütün ülkenin hâkimi ilan etmiştir.⁷⁴

Bu dönemde bir diğer taht değişimi ise Açıkbâş Kralı Solomon'un vefatı üzerine yerine ilk eşinden olan oğlu XII. George geçmiştir. XII. George oldukça yaşlı olduğu için taht kavgalarıyla mücadele edebilecek güçte değildi. Bu sebepten dolayı, XII. George tahta geçmesinde büyük payı olan Rus Çarı Pavel'e şükranlarını ilettiler. Bu olay ve sonraki gelişmeler Rusya ve Gürcistan'ı daha da yakınlaştırmasına neden oldu. Rusya'nın Gürcistan'da ki hâkimiyetini pekiştirmek için Gürcistan'da daimi bir ordu kurmaları için hazırlıklara 1799'da başlamıştır.

Gürcistan'da yaşanan tüm bu olayları Osmanlı Devleti tüm gelişmeleri hemen yakında bulunan Osmanlı eyalet vasıtasıyla yansımaları yakinen takip ediyordu. Dönemin Çıldır Valisi Selim Paşa tüm bu olanları yakından takip etmek için Gürcistan'a zaman zaman casuslar yolluyordu. Casuslar Gürcistan'da yaşanan olayları raporlar tutarak önce bu raporları Çıldır Valisi Selim Paşa'ya yaşanan tüm olayları raporlarla iletmişlerdir. Çıldır Valisi Selim Paşa kendisine ulaşan tüm raporları İstanbul'la iletmiştir. Gürcistan'a casus gönderimi daha önce Süleyman Paşa döneminde de yapılmıştır.⁷⁵

Bu raporlara baktığımız zaman Rusların bölgeye, İrakli Han tarafından üç bin kişilik bir ordu gönderileceği bilgisi alınmış ve İstanbul'a rapor edilmiştir. İstanbul'dan İrakli Han'ın tacizine uğrayıp Çıldır tarafına gelen Dağıstan halkına, güler yüzlü olmaları ve yerleşmeleri için yardımcı olmaları emredilmiştir. Türk halkının, ne kadar misafir perver olduğu Dağıstan halkına da göstermiştir. Süleyman Paşaya, İrakli Han ve

⁷⁴ Aydın, a.g.e., s. 57-58.

⁷⁵ Mehmet İnbaşı, "XIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Çıldır Eyaleti ve İdarecileri", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 1, 2006, s. 87-89.

Rusya arasındaki dostluk sebebiyle Tiflis'e kuvvet sevk edebileceğinden, Süleyman Paşaya bölge yakınında bulunan kabile ve aşiretlerinden toplam dört bin kişinin hazır olması emri verilmiş ve Erzurum valisi de hazır olduğu bilgisi verilmiştir. Gerek Süleyman Paşa gerekse Selim Paşa tarafından Gürcistan'a sık sık casuslar gönderilmiş, Gürcistan'da yaşanan olaylar yakından takip edilmiştir.⁷⁶

Gürcistan içerisinde çıkan karışıklar üzerine harekete geçen Rusya bir ordu çıkararak başına da Lazarev'i tayin ederek 1799'da Rus ordusu Tiflis'e girmiştir. Her ne kadar bu durum İran'ın tepkisine neden olsa da bundan netice alamamıştır. Gürcistan'ın bağlılığı Rusya'ya devam ettiğini gören İran Şahı, Tiflis'e bir elçilik yollayarak burada Gürcistan Kralı George ile bir görüşme gerçekleştiriyor. Bu görüşmede Gürcistan'ın İran'a bağlanması fikri gündeme gelmiş ancak Gürcistan Kralı George ve Gürcistan Valisi'nin de etkisi ile İran'a bağlanmayı net olarak kabul etmemiştir. Bu ve bundan sonrası gelişmelere baktığımız zaman Gürcistan da yaşanan iç karışıklar yeni bir hamleyi de beraberinde getirilmiştir. Gürcistan'ın Rusya'ya bağlı vassal bir devlet olması dönemin Rusya'nın yetkilerine sunulmuştur. Rusya tarafından bu durum değerlendirilerek olumlu karşılanmıştır ve 31 Aralık 1800'de bu antlaşma imzalanmıştır.⁷⁷

Bu gelişme hem Rusya tarihi hem de Gürcistan tarihi için oldukça önemlidir zira Rusya bu antlaşma sonrası süreçte Gürcistan'ın işgaline başlayacaktır. Rusya bu antlaşmanın akabinde Gürcistan'daki askeri birliklerin gücünü artırması bunun en güzel örneklerinden birisidir.

Bu gelişmeler yaşandığı sırada Gürcistan Kralı XII. George 1801'de vefat etmiştir. Yerine oğlu David Gürcistan tahtına geçmiştir. Rus Çarı Pavel, Gürcistan'da yaşanan bu taht değişikliğini bir bildiri ile desteklediğini Tiflis'te 1801'de halka duyurmuştur ve halktan tarafından bu durum sevinç içerisinde karşılanmıştır. Ancak Rusların gerçek emelleri çok geçmeden gün yüzüne çıkmıştır. David Gürcistan tahtına geçtikten kısa bir süre Rusya tarafından görevinden alınmış ve ona yeni bir görev olarak Gürcistan genel valilik görevini getirmişlerdir. Gürcistan Kralı David haberi dahi olmadan, Rus Çarı Pavel 10 Ocak 1801'de çıkardığı beyanname ile Gürcistan'ın

---

⁷⁶ İnbaşı, a.g.m., s. 87-89.

⁷⁷ Aydın, a.g.e., s. 60-62.

Rusya'ya kattığını bildirmiştir. Buna gerekçe olarak ise şunları dile getirmektedir, “*Gürcistan Krallığı çok zamandır, kendini savunmak için gücünü bitirmiştir... Irakli'nin oğlu Kral Georg bizim korunmamızı istemişti ve biz de kabul ettik. Bununla ülke içinde düzen sağlanması ve harici saldırılardan da korunmayı taahhüt ettik*”. Rusya'nın Gürcistan'ı resmen işgal ettikten sonra açıkça Gürcistan'ı Rusya'nın bir eyaleti yapmak istediğini dile getirmiştir.⁷⁸

Rusya Çar Pavel Gürcistan'ı işgalden sonra hâkimiyetin tanınması adına, soylu Gürcülerden de bazılarını kendi tarafına çekerek hâkimiyetini güçlendirmek ve uluslararası bunu kabul ettirmek istiyordu. Ancak Çar Pavel Gürcistan'da ataların başlattığı yayılcı siyaseti iç siyasetinde gösterememiş, Fransız İhtilali'nden etkilenerek Rusya da uyguladığı sıkı rejim Rusya Çarı Pavel'in hayatına mal olmuş ve 1801'de komplo ile öldürülmüştür.

Rusya Çar Pavel'in ölümü üzerine yerine oğlu Çar I. Aleksandr geçmiştir. Çar I. Aleksandr tahta geçtikten sonra Gürcistan'ın ilhakını doğru bulmadığını belirtmiş ve 1783'deki antlaşmayı uygulamaya koymuştur. Ancak Çar I. Aleksandr her ne kadar işgale karşı koysa da Rusya'nı ileri gelenleri ilhakı istemişlerdir. Neticede Çar I. Aleksandr tepkilere boyun eğerek 1801'de Gürcistan'ı işgal bildirisini yayınladı. Bildirinin hemen akabinde Rus orduları Gürcistan'ı işgal etmeye başlamış ve bu işgaller belli bir seviyeye ulaştınca bazı Gürcistan ileri gelenleri yalan ve hile ile Çar I. Aleksandr bildirisine ve çara bağlılık yemini etmişlerdir.⁷⁹

1801 tarihinde, Rusya'nın Kafkasya politikaları için bir dönüm noktası olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Zira bu tarihten itibaren Tiflis, İmereti Krallığı, Migreli ve Göril prenslikleri Rusya'nın eline geçmiştir. Rusya, Gürcistan'da kalıcı olmak için hâkimiyeti altına giren bölgelere kendi idarecilerini atamıştır. Bunun yanında Rusya Gürcistan'da kendi idaresini kurmak için yoğun çaba harcamıştır.⁸⁰ Çar. I. Aleksandr, Kafkasya da en yetkili kişi olarak General Knorring'i atanmıştır.⁸¹ Çar. I. Aleksandr'ın

⁷⁸ Aydın, a.g.e., s. 62-63.

⁷⁹ Nicholas V. Riasanovsky, Mark D. Steinberg, **Rusya Tarihi**, Çev: Figen Dereli, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2016, s. 311-322.

⁸⁰ Hayri Çapraz, “Gürcistan'da Rus İdaresinin Yerleşmesi(1800-1850)”, **Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi (OAKA)**, Cilt. 1, Sayı. 1, 2006, s. 68-69.

⁸¹ İrede Memmedova, “Rusya ve İran'ın 19. Yüzyılın İlk Yarısındaki Kafkasya Politikaları”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı. 81, 2015, s. 554.

Kafkasya ilgili kurulacak olan yeni idari sistem için General Knorring'i yazdığı emirlerden önemlileri şunlardı:⁸²

-Sivil idarenin kurulmasından sonra bir ruhban okulu açılarak, dinsizlerin Hristiyanlaştırması,

-Gürcistan bölgesinde yaşayanların eski hak ve imtiyazların korunması,

-Daha önce, Gürcü Krallık sarayına ait olan Devlet bütçesi gelirlerinin ordunun ihtiyacı olan buğday, zahire veya para şeklinde alınması,

-Ülkenin tüm tarım imkânlarının araştırılıp incelenerek, üretim, dolayısıyla gelir imkânların artırılması,

-Gürcistan'ın dağlık kesimindeki halka özel bir ilgi gösterilmesi,

-Gürcistan'da bulunan Rus askerlerinin ihtiyaçlarının bütçeye ve yerel halka zarar vermeyecek hale getirilmesi,

-Komşu bölgedeki grupların Rusya tarafına çekilmesi,

-Her türlü iltifatlarla Ermenilerin ilgisinin çekilmesi ve Ermeni manastırı Eçmiyazin'in koruyuculuğunun üstlenilmesi,

-Bölgede yapılan reformların halkın fazla etkilenmemesini ve toplumda bir huzursuzluğa yol açmaması istenmektedir.

Rusya bu emirlerden de anlaşıldığı üzere bölgede kalıcı olmak istemektedir.⁸³

I. Aleksadır, Gürcistan'da izlediği bir politikasının bir parçası olarak, Gürcistan'ı Rusya'nın bir eyaletleri olması için tüm gerekli hareketleri yapmaktan kaçınmıyordu. Özellikle Gürcistan'da yapılacak hareketler için Gürcistan kökenli Tsitsianov, Gürcistan idaresine memur olarak atandı. Rusya'nın sadık bir hizmetkârı olan Tsitsianov, Doğu Gürcistan'ın idaresini eline aldı. Azerbaycan ve Dağıstan da Rusya'nın kontrolü altına girdi. Rusya daha sonra Gürcistan'ın önemli noktalarından olan Mingrelya ve İmeretya

---

⁸² Çapraz, a.g.m., s. 67-69.

⁸³ Çapraz, a.g.m., s. 68-69.

da Rusya'nın kontrolü altına girdi.⁸⁴ Rusya'nın Megreli, Güril ve İmereti'yi aldıktan sonra, yerel iktidarda bulunan prens ve kralları yerinde bırakarak, bu kişiler üzerinden istenilen reformları yapmayı planlamıştır. Ancak İmereti Kralı ve Güril Prensi, Rusya'nın yaptığı politikalara karşıydı. Rusya bunun üzerine Megreli, Güril ve İmereti'de geçici olarak kendi hükümetini kurdu. Bu hükümetlerin tıpkı Gürcistan da olduğu gibi Meclis hükümeti, Yürütme, Maliye ve Yargı şeklinde organlardan oluştuğunu görmekteyiz. Başkanlığını ise Rusya tarafından atanmış memurlardan, başkan yardımcılığını ise bölgede bulunan prensler tarafından yapılmıştır. Buralarda geçici olarak meclis kurulurken Gürcistan'da "Gürcistan Yüksek Meclis Hükümeti" kuruldu. Bu meclisin başkanı aynı zamanda Kafkasya'nın Rusya tarafından atanmış en yetkili kişisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya'nın İmereti'de kendi politikalarını uygulamak istemesi üzerine İmereti Kralı II. Solomon Rusya'ya karşı mücadele içine girmiştir.⁸⁵

İmereti Kralı II. Solomon Rusya'nın bölgeye girmesinin ardından İmereti'den ayrılarak Osmanlı Devleti'nin kontrolü altında bulunan Ahıska'ya gelerek bir süre burada ikamet etmiştir. Rusya'nın izlediği yayılmacı politika neticesinde 1810'da Kafkasya'nın büyük bir kısmı Rusya'nın hâkimiyeti altına girmiştir.⁸⁶

Rusların Gürcistan'daki hâkimiyet mücadelesinde karşımıza çıkan prensliklerden biride İmereti Krallığıdır. Osmanlı tarafında Açıkbaş olarak bilinen krallığın adı, Gürcü lisanında İmeret idi. Burada konumuzun temelini oluşturan İmereti yada Açıkbaş olarak sık sık bahsedileceği için ikisinin de aynı krallığı ifade ettiğini belirtmek gerekir. Açıkbaşların başında ise II. Solomon'un olduğu dönemde Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerin daha iyiye gittiğini görmekteyiz.⁸⁷

Rusya uzun yıllardan beri Kafkaslarda hâkim olmak için uzun süredir mücadele veriyordu. Bu mücadelenin en önemli sebebi olarak ifade ettiğimiz gibi Kafkasya'nın sahip olduğu jeopolitik konumuydu. Bunun yanı sıra, Kafkasların sahip olduğu maden çeşitli gibi nedenlerden dolayı Kafkaslar Rusya'nın menfaatleri açısından son derece

---

⁸⁴ John T. Baddeley, **The Russian Conquest of the Caucasus**, London: Longmans, 1908, s. 78-79; Kurat, a.g.e., s. 300.

⁸⁵ Çapraz, a.g.m., s. 68-72.

⁸⁶ John F. Baddeley, **Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Şeyh Şamil**, Çev. Sedat Özden, İstanbul: Kayihan Yayınları, 1989, s. 78-79; Kurat, a.g.e., s. 300.

⁸⁷ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-P, 1 N. 1229/27 Ağustos 1814,

önemli noktada yer almaktaydı. Bu mücadeleyi Rusya tahtına geçen I. Petro'dan itibaren sürekli olarak planlı bir şekilde yayılma siyaseti tahta geçen her Çar, Kafkalara ve özellikle konumuz açısından baktığımız zaman Gürcistan'a hâkim olmak için kendinden önceki Çarların politikalarını devam ettirerek üzerine yeni şeyler ekleyip Rusya'nın amacına ulaşması için mücadele verdiğini görmekteyiz.

Rusya'nın verdiği bu mücadele Kafkaslarda ve Gürcistan'da yavaş yavaş kendini hissettirmişti. Rusya, Gürcistan'a hâkim olmaya başladığı bu dönemde, Gürcistan halkının ve II. Solomon'un Ruslara karşı vermiş olduğu mücadeleyi ve bu mücadele sonunda II. Solomon'un Osmanlıya sığınmak zorunda kalmıştır. Yaşanan bu gelişmeler hem Rusya tarihi hem Gürcistan tarihi hem de Osmanlı tarihi için oldukça önemlidir. Kafkaslar da yaşanan bu olayın hem üç devletin tarihi için hem de Kafkaslarda var olan diğer Devletlerin tarihi için ve Dünya tarihi için oldukça önemlidir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu mücadelenin başaktörü olan II. Solomon'un Ruslarla olan mücadelesini ve Osmanlıya sığınmasını inceleyeceğiz.

1.5. I. Solomon Döneminde Osmanlı-İmereti İlişkileri

İmereti Kralı II. Solomon'dan önce İmereti tahtında İmereti Kralı I. Solomon bulunuyordu. Babası V. Aleksandr vefat ettiğinde veliaht olarak kalan I. Solomon, İmereti tahtında bu sırada geçen amcası VII. Giorgi ile mücadele içine girmiştir. Bu mücadele sonrası zor durumda kalan I. Solomon Ahıska'ya sığınmak zorunda kalmıştır. Bu sırada beylerbeyi görevinde bulunan Hacı Ahmet Paşa'dan yardım talep etmiştir.⁸⁸ Hacı Ahmet Paşa'dan gerekli desteği alamayan I. Solomon, bölgede bulunan Gürcü beylerinin desteğini alarak, İmereti'nin başkenti olan Kutais'e dönerek, verdiği mücadele sonrası İmereti tahtına 1752'de geçmiştir.⁸⁹

Hacı Ahmet Paşa'nın İmereti Kralı I. Solomon'a neden yardım etmediği tam olarak bilinmese de, Hacı Ahmet Paşa, Osmanlı Devleti'nin Batı Gürcistan'da başarısızlıklarla dolu siyasi ve askeri politikaların sebebi olmuştur. İmereti Kralı I. Solomon Osmanlı Devleti ile yaptığı görüşmede Osmanlı Devleti'ne hizmette kusur etmediğini ve esirinin yanı sıra 400 kese akçe verdiğini söylemektedir. Ancak Hacı

⁸⁸ Ensar Köse, "Osmanlı Devleti ve Solomon I: İmeret'te Hâkimiyet Mücadelesi(1752-1768)", **Tarih Dergisi**, Sayı. 60, 2014, s. 47.

⁸⁹ Sadık Müfit Bilge, **Osmanlı Çağında Kafkasya 1454-1829 (Tarih, Toplum, Ekonomi)**, İstanbul: Kitapevi Yayınları, 2012, s. 228.

Ahmet Paşa'nın buna rağmen Gürcistan'ın içerisine sürekli asker gönderdiğini bunun sebebi olarak ise Hacı Ahmet Paşa'nın aşırı mal hırsı olduğunu ve bu sebepten Osmanlı Devleti ile İmereti Kralı I. Solomon aralarının bozulduğunu ifade etmektedir. İmereti Kralı I. Solomon bunları ileri sürerek Osmanlı Devleti'ne ödemesi gereken yıllık haracı vermemiştir. Bu durum üzerine harekete geçen Osmanlı Devleti, Trabzon Beylerbeyi Mustafa Paşa komutasındaki orduyu 1757'de I. Solomon'un üzerine gönderdi ancak yapılan savaşta I. Solomon galip geldi ve önemli toprakları ele geçirdi.⁹⁰

Bu galibiyet çok uzun sürmedi zira Osmanlı Devleti'nin bölgede deki önemi adamlarından Ahıska Beylerbeyi olan Hacı Ahmet Paşa'nın komutasındaki orduyla 1758 I. Solomon'un üzerine gitmiş ve I. Solomon'u mağlup etmiştir.⁹¹

Osmanlı Devleti'nin bölgedeki temsilci olan Ahıska Beylerbeyi olan Hacı Ahmet Paşa'nın bölgede yaptıkları olumsuz faaliyetlerinden dolayı daha sonra görev den alınarak idam edildi ve yerine İbrahim Paşa getirildi.⁹² Osmanlı Devleti ile iyi ilişkileri olmayan I. Solomon'un bu olaydan sonra ilişkileri daha da bozulmuştur. Bunun üzerine harekete geçen I. Solomon ittifak arayışları içine girmiş yanına bölgede bulunan önemli Kralları alarak bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda Osmanlı, İran ve Dağıstan'a karşı güç birliği yapılması kararlaştırıldı. İttifak sonrası süreçte önce Osmanlı'ya karşı yapılan Gürcü köle satışı yasaklandı. Sonrasında I. Solomon İmereti ve Batı Gürcistan'ın Kralı olarak kabul edildi. Bu ittifak kapsamında Iraklı Han'ın kızı ile I. Solomon'un kardeşi Prenses Arçil'i(II. Solomon) nişanlayarak ittifakı güçlendirme kararı alındı ve Rusya'dan yardım istemek amacıyla Petersburg'a elçi gönderilmesi kararlaştırıldı.⁹³

I. Solomon'un Bölgede bulunan "melik-zade ve Aznaurlarını" yakalayıp idam etmesi ve Osmanlı kaleleri ve tüccarlara saldırması gibi bölgede yaptıkları tüm bu olumsuz gelişmeler bölgede bulunan valiler aracılığıyla sürekli İstanbul'a bildirilmekteydi. Netice olarak I. Solomon 1762'de görevden alınarak yerine amcasının oğlu Taymuraz getirilmesi kararlaştırıldı. I. Solomon hakkında da idam kararı verildi. Bu görevi yerine getirmesi için Çıldır Valisi Hasan Paşa görevlendirildi. Osmanlı

---

⁹⁰ Köse, a.g.m., s. 48.

⁹¹ Bilge, a.g.e., s. 229.

⁹² Bilge, a.g.e., s. 229.

⁹³ Köse, a.g.m., s. 48-49.

Devleti ve I. Solomon arasında yaşanan mücadeleye sonrasında İmereti tahtına Taymuraz yapılan törenin ardından geçti. I. Solomon ülkesinden kaçıyor, Osmanlı ordusunun karşısına çıkmıyor, orduyu görünce dağlara kaçıyor. I. Solomon Rusya'dan himaye talebinde bulunuyor ancak kabul görmüyor.⁹⁴

Taymuraz 1767'de vefat etti; ancak Taymuraz'ın İmereti tahtında başarılı olduğu pek söylenemez. I. Solomon ve Osmanlı Devleti açısından bu dönemin tam bir başarı olduğu söylenemez. Zira verilen idam kararı yerine getirilememiş ve Osmanlı Devleti'nde I. Solomon yerine güçlü bir kişi tayin edilememiştir. Netice olarak I. Solomon ve Osmanlı Devleti'nin Çıldır Valisi Numan Paşa aracılığıyla 1768 Bagdacık Kalesi'nde karşı karşıya geldi. Bu görüşmede I. Solomon, İmereti tahtına yeniden geçmek konusunda oldukça istekli ve duygusal davranmıştır. I. Solomon 1768'de bazı şartlar karşılığında af edildi ve tekrardan İmereti tahtına geçti. I. Solomon Osmanlı Devleti'ne sadakatle hizmet edeceğini belirlemiştir.⁹⁵ I. Solomon vefat edene kadar Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmıştır. I. Solomon ve Osmanlı Devleti arasında her ne kadar bu dönemde olumsuzluklar yaşansa da netice olarak Osmanlı ve Açıkbaşlar arasında olan ilişkiler zaman içerisinde düzelmiştir.

---

⁹⁴ Köse, a.g.m., s. 48-59.

⁹⁵ Köse, a.g.m., s. 48-70.

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1806-1812 OSMANLI-RUS SAVAŞI VE GÜRCİSTAN

2.1. 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı ve Rusların Kafkasya'daki Askeri Faaliyetleri

1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı başlamadan hemen önce hem Avrupalı devletlerle hem de Rusya ile büyük bir problemin olduğunu söylemek doğru olmaz. Zira 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı başlamadan önce Osmanlı Devleti ve Rusya arasında 24 Eylül 1805 tarihinde bir dostluk antlaşması imzalanmıştır. Bunlardan en önemlilerinden biri olarak Rusya dokuz yıl boyunca boğazlardan geçiş üstünlüğü elde etmiştir. Ancak 1806'da Napolyon'un başlattığı savaş nedeniyle bu antlaşmanın süresi kısa kalmıştır.⁹⁶

1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı Devleti ve Rusya Devleti arasında farklı cephelerde yapılmış önemli savaştır. Ancak Napolyon Bonapart'ın liderliğinde Fransa'nın Avrupa'da başlattığı savaş nedeniyle arka planda kalmış bir savaştır. Osmanlı Devleti ve Rusya Devleti'nin de bu dönemde farklı gelişmeler üzerinde durması nedeniyle ikinci planda kalmış bir savaştır.⁹⁷ III. Selim'in tahta bulunduğu yıllarda 1792-1805 yılları arasında Osmanlı Devleti ve Rusya arasında barış hâkimdi. Osmanlı Devleti'ni Mısır'ı işgal eden Fransa'ya karşı, İngiltere ve Rusya yanına alarak Fransa'ya karşı işbirliği yaparak 1798'de antlaşma yaptı. Osmanlı Devleti, Rusya ile biri gizli biri açık bir şekilde yapılarak Yakın Doğu'dan gelebilecek tehlikeleri ortadan kaldırmak istemiştir.⁹⁸ Ancak bu antlaşmanın imzasından kısa bir süre sonra Osmanlı Devleti ve Rusya arasında yeni bir anlaşmazlık çıktı.

---

⁹⁶ Necdet Hayta, "1806-1812 Savaşı'nda Kafkas Cephesi", VIII. Uluslararası Atatürk Kongresi (Atatürk ve Türk Kültür Coğrafyasında Kafkasya ve Çevresi), Cilt. 1, Haz. Merve Uğur, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2017, s. 194.

⁹⁷ Sunar, a.g.m., s. 240.

⁹⁸ Cemal Gökçe, Kafkasya ve Osmanlı İmparatorluğunun Kafkasya Siyaseti, İstanbul: Şamil Eğitim ve Kültür Vakfı Yayını, 1979, s. 198-200.

Rusya, Osmanlıların Rus yanlısı Alexander Muzuri (Eflak) ve Konstantin İpsilantis (Boğdan) Voyvodaları görevden almasından hoşnut değildi. Birde bu dönemde Fransa ile ilişkilerinde düzelmesi ve Rusya Devleti'nde daha önce yapılmış olan ittifaktan çıkmak istemesi savaşın başlıca sebepleri arasında yer almaktadır.⁹⁹ Bölgede önemli bir konumda yer alan İngiltere bu süreçte Rusya'nın yanında yer almış, Osmanlı Devleti'ne azledilen beylerin görevlerinin geri iadesi istemiş ve boğazların yeniden açılmasını talep etmiştir. Bunların yapılmaması durumunda İngiliz donanmasının Çanakkale boğazına gönderileceği bilgisi verilmiştir. Bu durum üzerine Osmanlı Devleti Eflak ve Boğdan beylerinin görevlerini iade etmiş ve boğazları açmış; ancak bu durum da savaşın başlamasına mani olamamıştır. Netice olarak Rusya 23 Ekimde Osmanlı Devletine savaş ilan etmiştir. Bu durum üzerine III. Selim, 27 Aralık 1806 tarihinde boğazları kapattı ve Rusya'ya savaş ilan etti.¹⁰⁰ Rusya devleti ilk olarak Turla sınırında Rusya Devletinden gelecek emirle hareket edecek olan Rus komutan Michelson, emirin gelmesiyle birlikte Tuna âyanlarının zayıf birliklerini üzerine giderek onları dağıtmış; buradan Bükreş'e kadar bulunan toprakları alarak ilerleyişini sürdürmüştür. Michelson bölgede önemli noktada yer alan Hotin (26 Kasım), Bender, yeni kurulan Akkırman ve Kili (6 Aralık) kalelerinin üzerine giderek buraları da ele geçirmiştir. Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı yoğun mücadele verdiği yerler de olmuştur. Osmanlı Devleti özellikle İbrail ve Yergöğü kalelerinde Ruslara karşı yoğun mücadele içinde olmuştur.¹⁰¹

2.1.1. Savaşın İlk Döneminde Kafkas Cephesi'nde Osmanlı-Rus Çatışması

1806'da Rus Generali Michelson emriyle Boğdan'ın merkezi Yaş'a girmesiyle birlikte savaş aktif olarak başlamıştır. Generali Michelson emrindeki 60.000 bin kişilik bir orduyla sırasıyla önce 1806'da Bender, 16 Aralıkta Hotin, Akkerman ve Killi Rusya'nın kontrolü altına geçmiştir. Rusya ciddi bir asker gücüyle Eflak, Boğdan Bucak ve Besarabya bölgelerini işgal ederek kendi denetimi altına almıştır. Rusya Rumelide Psikolojik baskı kurmak amacıyla beyannameler dağıtmaya başladı.¹⁰² Savaşın hızlı bir

⁹⁹ Aydın, a.g.e., s. 88.

¹⁰⁰ Seydi Vakkas Toprak, "Mehmet Şerif Paşa'nın Çıldır Valiliği", **Belleten**, Cilt. LXXXIII, Sayı, 296, s. 195.

¹⁰¹ Özgür Yılmaz, "1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların Trabzon ve Akçaabat Saldırılarına Dair Bazı Yeni Bilgiler", **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Sayı. 26 (2019), s. 466-470.

¹⁰² İsmail Hami Danişmed, **İzahlı Osmanlı Tarih Kronojosi**, Cilt. 4, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1948, s. 84.

şekilde başlamasının aradın dan 1807 Kafkaslar üzerine harekete geçen Rusya, Faş Poti ve Anapayı ele geçirmek için mücadele etti. Buraları ele geçirirken bölgede bulunan halkın desteğini de almak istemiştir. Ancak bölgede Çerkez Abhaz ve Müslümanlardan destek bulamaması üzerine halkın maneviyatını bozmaya çalışılmıştır. Bölgede bulunan Hristiyan Gürcü beyleri de Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır.¹⁰³ Burada bizim için önemli olan savaş sürecinde Osmanlı devleti burada bulunan Gürcü beylerine lojistik destek sağlamıştır. Trabzon Valisi Şerif Mustafa Paşa emrindeki askerlerle birlikte Gürcistan'a girmiş, Rize ayanı Tuzcuoğlu Faşa giderek Rusya devletine karşı savaşmıştır.¹⁰⁴ Gürcü beylerden Güryal adlı kabile lideri bu sırada Trabzon Valisi Şerif Mustafa Paşa'dan "Seğerdelik" unvanı almış ve Faş'ı Ruslara karşı koruyacağını söylemiştir.¹⁰⁵

Savaşın hızlı bir şekilde başlamasının aradın dan 1807 Kafkaslar üzerine harekete geçen Rusya, Faş, Anakara arasındaki Kemhal Boğazı'nı işgal etti. Daha sonara Anakarayı da ele geçirdi. 1807'de Anapa'ya saldıran Ruslar burayı aldıktan sonra Ahılkelek üzerine doğru hareket etmiş ve burayı da ele geçirmiştir.¹⁰⁶ Ruslar Kafkasya üzerinde bulunan stratejik kaleleri ele geçirmek için yoğun mücadele içine girmiştir. Zaman zaman burada bulunan kaleleri almakta zorlansa da sonunda bu kaleleri almayı başarmıştır. Böylece Rusya'nın İmeretiyi ele geçirmenin önündeki tüm engeller kalkmış oldu.¹⁰⁷ Rusya'nın saldırgan politikalarına karşı Osmanlı Devleti, Trabzon, Sinop ve Faş'ı Rusya'ya vermemek için buraların güçlendirme başladı. Tiflis'te bulunan Rus ordusunun Ahıska, Çıldır ve Kars yönüne saldıracağı haberi geldikten sonra Yusuf Ziya Paşa, Doğu Seraskeri olarak atandı. Fakat bu bölgede Osmanlı Devleti'nin hiçbir ciddi bir nizami ordusu yoktu. Aynı zamanda, bölgedeki Osmanlı kumandanları arasında olan anlaşmazlıklar ve ihtilaflar Rus ordusuna karşı ciddi direnç gösterilmesine engelliyordu. Trabzon Vali'si ve Karadeniz'in Anadolu kıyılarının Seraskeri Şerif Mustafa Paşa ile Çıldır Valisi Selim Paşa arasında süren ihtilaflar sonucu Rus ordusunun saldırısı sırasında birinin diğerine yardım etmemesi ve

¹⁰³Mehmet Ali Çakmak, **Hanlıklar Devrinde Azerbaycan-Türkiye Münasebetleri (1723-1829)**, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü:1996, s. 150.

¹⁰⁴ Zekeriya Türkmen, "XIX. Yüzyılın Başlarında Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası", **Kırgızistan Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 10, Sayı. 1, 2003, s. 16.

¹⁰⁵ Mustafa Budak, "Rusya'nın Kafkasya'da Yayılma Siyaseti", **Türkler**, Cilt. 18, Ed. H. Celal Güzel-K. Çiçek, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 494.

¹⁰⁶ Toprak, a.g.m., s. 199.

¹⁰⁷ Aydın, a.g.e., s. 90-91.

iki tarafın beraber hareket etmemeleri Faş Kalesi'nin 1809'da Ruslar tarafından işgaline neden oldu. Böylelikle savaşın ikinci dönemi başlamış oldu.¹⁰⁸

1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nı, Osmanlı Devleti ve Rusya Devleti arasında farklı nedenlerden dolayı savaşı iki kısımda incelemek daha doğru olur. 1806-1807 döneminde meydana gelen gelişmeler ve sonraki dönemlerde meydana gelen gelişmeler olarak ifade edilebilir. 1807 yılında Fransa ile Tilsit Antlaşması'nı imzalayarak Fransa'nın baskısını bir süreliğine bertaraf eden Rusya ile¹⁰⁹ 1809 yılından sonra Osmanlı Devleti arasında gerçek çarpışmaların başladığı söylemek yanlış olmaz. Zira Fransa ve Rusya arasında yapılan görüşmeler sonucunda Fransız İmparator'u Napolyon, Rusya'dan Osmanlı Devleti ile süren savaşın bitmesi istemiştir. Bu nedenle Ağustos 1807'de Rus donanmasının Boğaz ağzındaki bekleyişi çarın emri ile son buldu. Öte yandan savaşın yoğun olarak gerçekleştiği Tuna cephesinde Fransa'nın da araya girmesiyle Osmanlı ve Rus yetkiler Yerköy'de bir araya gelerek bir mütareke imzalamışlardır. Yerköy'de imzalan 1807'de Osmanlı-Rus mütarekesiyle savaşın birinci kısmının bitirdi. 1807'de Osmanlı-Rus mütarekesine göre, Rusya başta Eflak ve Boğdan işgal ettiği yerlerden 35 gün içinde buralardan ayrılması gerekiyordu. Savaş ilk döneminin Yerköy mütarekesiyle sona ermesiyle birlikte barışın kalıcı hale gelmesi için Fransa'nın başkenti Paris'te Osmanlı-Rus heyetleri arasında bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Ancak burada olumlu bir sonuç çıkmamıştır. Yaklaşık olarak bir buçuk yıl süren barış döneminde Osmanlı Devleti ve Rusya Devleti kendi tarafınca önemli olarak gördüğü yerleri güçlendirmeye çalışmışlardır.¹¹⁰

Osmanlı Devleti ve Rusya Devleti arasında yaşanan savaş döneminde Osmanlı Devleti önce kendi yanına Fransa'yı sonra İran'ı yanına çekmek istemiş ardından, Fransa İran ve Osmanlı Devleti arasında üçlü ittifak arayışına girmiştir.

2.1.2. Savaşın İkinci Dönemindeki Gelişmeler

Osmanlı Devleti'nin savaşın ikinci safhasının başlamasın önce, Rusya'nın barış döneminde neler yaptığını yakından takip etmiştir.

¹⁰⁸ Günel Teymurovo, "1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı Ve Azerbaycan", **Osmanlı Medeniyeti Araştırması Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 2, 2016, s. 49.

¹⁰⁹ Fehmi İsmail, "Bükreş Anlaşmasının Müzakeresi 1811-1812", **Bellekten**, Cilt. XLVI, Sayı. 181, 1982, s. 74-76.

¹¹⁰ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Ankara: TTK, 1999, s. 94-95.

İmereti Kralı II. Solomon Osmanlı Devletine gönderdiği bir yazıda, Rusya'nın bölgede hazırlıklar yaptığını Çıldır Valisi Selim Paşa'nın raporlarından anlaşıldığını ve belirtilen tarafa yönelmesini istenmiştir.¹¹¹ Savaşın ikinci dönemin başlamasının ardından savaşın yoğun olarak yaşandığı yerler: Faş ve civarı, Sohum, Anapa, Ahılkelek ve Ahıska ve İmereti dir.

1809'da Kafkasya cephesinde savaşın yeniden başlaması üzerine harekete geçen Rusya, Kafkasya üzerinde bulunan stratejik noktada yaralan Faş'ı almak için yoğun mücadele içine girmiştir. Bunun temel sebebi olarak Rusların hem Kafkaslara hâkim olması için hem de Gürcistan'ı elde tutabilmek için oldukça önemliydi. Rusya, Faş'ı ele geçirmek için yoğun mücadele verdiği kadar Faş' ta bulunanlarda aynı şekilde Faş'ın Rusların eline geçmemesi için yoğun mücadele verse de Faş 1809'da Rusların eline geçmiştir.¹¹²

Faş, İmeretya, Gürcistan hanlıklarının Karadeniz'e bağlanması açısından oldukça önemli bir noktada yer almaktadır. Rusya'nın Anakara ve Kemhal 1807'de almasından sonra Rusya'nın Faşa saldıracağı öğrenildi. Gerekli önlemlerin alınması için bölgeye gerekli takviyeliler yapıldı ancak başarılı olunamadı ve Faş 1809'da Rusya Devleti'nin kontrolüne geçti¹¹³ Rusya'nın Faş'ı kuşattığında bölgedeki önemli Krallıkların dan İmereti Kralı II. Solomon kuvvetlerin, Rusya'ya rahatsızlık vermemesi için iktidardan uzaklaştırmak istemiştir. Rusya, İmereti Kralı II. Solomon görevinden uzaklaştırıldıktan sonra yerine, Rusya Devleti'ne sadık bir Prens ve subaylardan oluşan bir idare kurmak istemiştir. Faş'ın alınmasında Rus komutan Aleksander Tormasov'un raporundan edindiğimiz bilgilere göre Faş'ın alınmasında bölgede bulunan köylülerin Rus birliklerine önemli yardımları olmuştu.¹¹⁴

Rusya bölgede bulunan önemli noktalardan Sohum, Anapa, Ahılkelek ve Ahıska ve Açıkbaş üzerine de hareket geçmiştir. Rusya daha sonra Açıkbaş ve Göril savaş sırasında ele geçirmiştir. Bu bölge Osmanlı Devleti ve Rusya arasında savaşın yoğun

---

¹¹¹ Toprak, a.g.m., s. 161-164.

¹¹² Aydın, a.g.e., s. 96.

¹¹³ Aydın, a.g.e., s. 113.

¹¹⁴ Aydın, a.g.e., s. 94-96.

olarak yaşandığı yerlerdir. Konumuz açısından bizim için önemli noktalardan başında gelen Açıkbaş bölgesinde yaşanan olaylara değinilecektir.¹¹⁵

Rusya'nın, Osmanlı Devleti ile savaş halinde olduğu bu dönemde, önemli noktaları ele geçiren Rusya hedefi olan Açıkbaş ülkesine yönelmişti bu sırada ülkenin tahtında, İmereti Kralı II. Solomon bulunmaktaydı. Rusya'nın Açıkbaş ülkesine girmesinin ardından zor durumda kalan, İmereti Kralı II. Solomon Kutais'den ayrılması üzerine, sarayına zarar vermişler ve geride kalan Prens ve halkada zülüm yapmışlardır. Prens ve halka ağır hakaretlerde bulunmuşlardır. İmereti Kralı II. Solomon, bu olayın yaşanmasının ardından, Rusya'ya karşı mücadelenin içine girmiş ve Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır. Daha önce ifade ettiğimiz Faş kalesinin 1809'da Rusya'nın eline geçmişti, İmereti Kralı II. Solomon'un Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti ile birlikte hareket etmeye başlaması, Osmanlı Devletinde Faş'ın dahi kurtulacağı fikrinin oluşmasına neden olmuştur.¹¹⁶

1811 yılında Osmanlı Devleti ve Rusya arasında barış görüşmeleri başlamıştır. Rusya ilk görüşmelerde Osmanlı Devleti'nden Faş Nehri'nden çizilecek olan sınırdan itibaren Osmanlı Devleti'nden Çerkes, Abhas ve Gürcü topraklarını Rumeli'de ise Besarabya Eflak ve Boğdan'ı istemiştir. Osmanlı Devleti bu durum karşısında toprak kaybı yapmamaya özen göstermiştir. Rusya Osmanlı Devleti'nden stratejik konumda alan yerleri istemiş ancak kabul görmemiştir. Bu durum üzerine savaşın yeniden başlaması söz konusu olmuş ancak yapılan değerlendirmeler sonucunda bu durumun Osmanlı Devletini sıkıntı içine sokacağı anlaşılması sonucu ve Rusya'nın da antlaşma şartlarında ısrarcı politika izleyememesi sebebiyle anlaşma zemini aranmış ve netice olarak Bükreş Antlaşması imzalanmıştır.¹¹⁷

2.2. Bükreş Antlaşması'nın Kafkasya'ya ve İmereti Kralı Solomon'a Etkisi

Osmanlı Devleti ve Rusya Devleti arasında yaşanan yaklaşık 6 yıllık savaş döneminin sonuna gelinmişti. 16 Mayıs 1812'de Osmanlı Devleti ve Rusya arasında imzalanan Bükreş Antlaşması'yla savaş son bulmuştur. Bükreş Antlaşması on altı maddeden oluşmaktadır. Antlaşmanın bazı önemli maddeleri şu şekildedir:

---

¹¹⁵ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44518-B.

¹¹⁶ Aydın, a.g.e., s. 107.

¹¹⁷ Toprak,a,g,m., s. 203.

-Rusya, eflak ve Boğdan'dan çekilecek, Basarabya bölgesi ise Ruslara bırakılacak,

-Osmanlı Devleti, Bosna ve Eflak ve Boğdan'dan 2 yıl vergi almayacak,

-Sırp içişlerinde serbest kalacak,

-Tuna nehrinde hem Osmanlı hem Rus gemileri serbestçe dolaşa bilecek. Purut ve Tuna nehirlerinin sol sahilleri iki ülke arasında sınır kabul edilecek,¹¹⁸

-Anapa kalesi ile birlikte, Kuzeyde Kuban Irmağı ağzından Güneye, Bızp ırmağı ağzına değin uzanan Karadeniz kıyı kontrolü Osmanlılara, Bızp Irmağı'ndan Güneyindeki Rion Irmagın'a değin Karadeniz kıyıların kontrolü Osmanlılara, Bızp Irmağının Güneyindeki Rion Irmağın'a değin Karadeniz kıyıları kontrolü de Rusya'ya bırakıldı.

Antlaşmanın konumuz açısından en önemli maddesi Anadolu ve Kafkaslar ilgili maddesidir. Antlaşma bu maddesi şu şekildeydi; “iş bu eski hudud dahilinde harp sırasında istilâ ettiği “kal'a ve buk'ayı dahî kezâ şimdiki buldukları hal ve heyetiyle Devlet-i âlîye'ye redd ve kasaba ve kurayı mesâkiniye cümle levâhikiyle” maddeye göre Anadolu sınırları savaştan önceki durumuna getiriyor ve Osmanlıya ilgili yerleri bırakıyordu.¹¹⁹

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında imzalan Bükreş Antlaşması'nın gereğince, Rusya'dan boşaltması istenen yerler vardı; ancak Rusya bu yerleri boşaltmamak için elinden geleni yapıyordu. Rusya'nın boşaltması gereken yerler arasında konumuz açısından önemli olan yerler Açıkbaş ülkesi, Sohum, Anakara, Ahılkelek, Anapa, Sogucak ve Faş kalelerini verdi. Ancak Erzurum Valisi Ahmed Paşa, bu yerlerden sadece Ahılkelek, Anapa, Sogucak ve Faş kalelerini teslim ettiğini diğer yerleri teslim etmediği bilgisini paylaşmıştı. Ayrıca Rusya'nın Gürcistan sınırları içerisinde bulunan yerler için buraların savaş zamanında ele geçirilmediği için buraların antlaşma dışında tuttuğu iddiasıyla Erzurum Valisi Ahmed Paşa, Osmanlı Devleti'ni Rusya karşı uyarılmıştı. Açıkbaş Ülkesinin teslim edilmemesi, Açıkbaş Kralı II. Solomon bundan sonraki hayatını Osmanlı himayesinde yaşamasına neden olmuştur. Ruslar bu dönemde

¹¹⁸Aydın, a.g.e., s. 129; BOA, Hattı Hümayun, 1105/45615; <https://antlasmalar.com/bukres-antlasmasi/>.

¹¹⁹ **Muahedat Mecmuası**, Cilt. 4, Ankara: TTK, 2008, s. 49.

Bükreş Antlaşmasına göre Kafkaslarda boşaltması gereken yerleri boşaltmak bir yana buralarda kalıcı olmak için çeşitli faaliyetler de bulunmaktaydı.¹²⁰ Bükreş Antlaşması gereğince bölgede bulunan Karaçay Türkleri Rusya devletinin kontrolü altında kalmıştır. Osmanlı Devleti bölgede bulunan varlığını devam ettirmek hem de buradan yaşayan hakların mağdur olmaması için bölgede bulunan Kafkaslarda bulunan hakları manevi olarak kendisine bağlamak istemiştir.¹²¹

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında, Bükreş Antlaşmaları görüşmelerin yapıldığı sırada Rusya tarafından işgal edilen Gürcistan'ın işgalini tanımamak için büyük gayret gösterilmiştir. Görüşme sırasında Rusya bölgede tutunabilmek için Karadeniz ve Faş nehri ağzında nakliyat yapmak istiyordu. Rusya'nın Karadeniz ve Faş nehri ağzında nakliyatına izin vermek zorunda kalan Osmanlı Devleti, buna karşılık Rusya'nın Gürcistan'ın işgalini tanımadı.¹²² Osmanlı Devleti ve Rusya arasında, görüşmelerin yapıldığı sırada Gürcülerle olan ilişkilerde bazı sorunların olduğunu görmekteyiz. Daha sonra Sadrazam Hurşid Ahmet Paşa'dan gelen ve II. Mahmut'un hattı-ı hümayununu yazıda Açıkbaş hanı Erzurum'da kalmasını ve Açıkbaş hanına iyi davranılmasını ve yardım istemeden kendi adamları ile birlikte Rusya'yı bölgeden çıkara bilirse kendisine her türlü yardımın yapılacağını bildirmiştir. Bükreş Antlaşması aslında Batı Gürcistan için açık bir hüküm içermiyordu. Antlaşmanın altıncı maddesine göre Rusya askeri kuvvetle ele geçirdiği yerlerin tümünü Osmanlılara teslim etmeliydi. Osmanlı tarafı bu maddeye istinaden İmeritya'nın da teslim edilmesi gerektiği ifade ederken, Rus tarafı ise Batı Gürcistan'daki krallıkların kendi istekleri ile, üstelik İran tarafından Rusya'nın himayesine geçtiklerini iddia ediyordu.¹²³

Osmanlı Devleti'nin daha önce imzaladığı Küçük Kaynarca ve Yaş Antlaşması gereğince ve şimdi imzalanan Bükreş Antlaşmasının koşulları gereğince Açıkbaş Ülkesinin tasarrufu Osmanlı Devleti'ne ait olacaktı ancak Rusya antlaşma koşullarına riayet etmeyerek Açıkbaş ülkesini boşaltmadı.¹²⁴ Açıkbaş ülkesinin Bükreş Antlaşmasının gereğince terk etmesi gerekiyordu ancak Rusya burayı terk etmedi.¹²⁵

¹²⁰ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615, 21 Ra 1228/ 24 Mart 1813.

¹²¹ Turğut, a.g.t., s. 79.

¹²² İsmail, a.g.m., s. 74-81.

¹²³ Marianne Seydoux, "La France et l'Imérie sous Napoléon Ier [Quelques documents inédits sur la Transcaucasie au début du XIXe siècle]", *Cahiers du monde russe et soviétique*, Vol. 8, No. 4, 1967, s. 621.

¹²⁴ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1265/48966.

¹²⁵ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44518-G, 17 Ş. 1228/15 Ağustos 1813.

Bükreş Antlaşması gereğince ilgili yerlerin teslim edilmemesi üzerine Osmanlı Devleti bu topraklar için gerekli mücadeleye hazır olduğunu ifade ediyor ve iki Devlet arasında bu konunun görüşülmesi gerektiğini ifade etmişti. Ancak adı geçen yerlerin Rusya tarafında boşatılmayacağı çok geçmeden Osmanlı Devleti tarafında anlaşılmıştır.¹²⁶

Burada da görüldüğü gibi, Rusya Bükreş Antlaşması ile Gürcistan'daki hâkimiyetini sağlamlaştırmıştı. Ancak sadece Rusya, sadece Bükreş Antlaşması değil, İran ile yaptığı savaş sonrasındaki kazanımları ile de Gürcistan'ın diğer bölgelerinde de egemenliğini genişletmişti. Rusya, İran ile yaptığı savaşta mağlup olmasından sonra Karabağ'ın Gülistan bölgesinde 12 Ekim 1813 tarihinde imzalanan Gülistan Antlaşması'na göre; Talış, Şirvan, Kuba, Bakü, Derbent, Gence, Karabağ ve Şeki Hanlıkları Rusya'nın hâkimiyetine bırakılmıştı. Bu antlaşma ile Kuzey Azerbaycan'da Rusya'nın egemenliği perçinlendi. Bu iki antlaşma genel olarak Batı Gürcistan'da, yani İmereti'de de Rusların egemen olacağını gösteriyordu.¹²⁷

---

¹²⁶ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44518-H, 17 Ş. 1228/15 Ağustos 1813; BOA, Hatt-ı Hümayun 1100/44518-D, 7 N 1228/ 13 Eylül 1813.

¹²⁷ Okan Yeşilot, "Türkmençayı Antlaşması ve Sonuçları", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı. 36, 2008, s. 187-199.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. II. SOLOMON'UN RUSLARA KARŞI MÜCADELESİ

3.1. İmereti'nin Rusya Himayesine Girmesi

Kafkasya'nın önemli noktalardan bir tanesi olan Gürcistan'dır. Ruslar, Gürcistan'ın ise en önemli noktalardan bir tanesi olan Tiflis'i doğrudan Moskova'ya bağlaması oldukça önemlidir. Zira Rusların bundan sonraki hedefi Tiflis ile Karadeniz ve Kırım arasında bir bağlantı oluşturmaktır. Bunun için burada bulunan yönetimi hedef aldılar. Ruslar bölgedeki kargaşadan yararlanarak bölgeye nüfus ederek önce Guria, Samegrelo ve Abhazya'yı ele geçirdiler, ardından İmereti Kralı II. Solomon'u sıkıştırmaya başladılar.¹²⁸ Gürcistan'ın işgal edilmesine, Gürcistan halkının da tepki olarak Ruslara karşı direniş ortaya koymaları doğaldı. Rusya'ya bu anlamda en çok tepki koyan İmereti Kralı II. Solomon olmuştur.

Açıkbaş hanlığından olan Kralı II. Solomon, Gürcistan Kralı II. Heraclius'un kızı eşi Helen'e tarafından, İmereti Kralı I. Solomon'un kardeşi İmereti'nin Prens Archil'i olarak David olarak doğdu. İmereti Kralı I. Solomon'un, ölmeden yeğeni David'i halefi olarak belirtti. Ancak II. Solomon, kuzeni II. David ve diğer rakip Prenslerin Kral olarak taç giymesini ve tahtı işgal ederek bir iç savaşa yol açmasını engelledi. II. Heraclius, torunu adına müdahalede bulundu ve 11 Haziran 1789'da Matkhoji Muharebesinde II. David'i mağlup eden bir ordu gönderildi. Archil'in oğlu David, II. Solomon adı ile İmereti Kralı olarak taçlandı. Böylece İmereti Kralı I. Solomon'un 1784 yılında vefat etmesi üzerine, İmereti tahtına I. Solomon'un erkek varisi olmaması sebebiyle II. Solomon geçti. Heraclius'un 1798'de vefat etmesi ve Doğusundaki Gürcü Doğu Kartli-Kakheti (İmereti'nin Doğusunda) Rusya'nın 1800'de ilhak etmesinden sonra, İmereti güvencesiz hale geldi.¹²⁹

İmereti Kralı veya aynı zamanda Açıkbaş Kralı II. Solomon her açıdan Gürcistan tarihi ayrı bir öneme sahiptir; zira II. Solomon hem Ruslara karşı vermiş

¹²⁸ Gümüş, a.g.m., s. 106.

¹²⁹ [Htps://en.wikipedia.org/wiki/Solomon_II_of_Imereti](https://en.wikipedia.org/wiki/Solomon_II_of_Imereti). (04.05.2020)

olduğu mücadele ve bu mücadelenin sonucunda hapse düşmesi bir şekilde hapisten kaçıp Osmanlıya sığınması ve Osmanlıdaki yaşamı özellikle Trabzon da ki faaliyetleri üzerinde durulacaktır.

Osmanlı Devleti'ne tabi olan Gürcistan, 1801 de Osmanlı himayesinden çıkıp kendi bağımsızlığı içinde yaşamak için mücadele vermiştir. Gürcistan yaklaşık kırk senden beri kimseye tabi ve alakalı olmama kararı aldıysa da zaman içerisinde bu durum geçerliğini yitirmiştir.¹³⁰

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında kalan Gürcistan'da küçük prenslikler, çoğunlukla Rusya tarafına yöneliyorlardı bunun sebebi ise çoğunlukla aynı dine mensup olmaları bu prenslikleri Rusya'ya yaklaşmaların en büyük sebebiydi. Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti'ne de tabi olan prenslikler bulunmaktaydı bu prenslikler şu şekildeydi; Mingreli, Guriel ve İmereti adlı prensliklerden oluşmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin bu prensliklerle olan bağı daha çok bölgedeki bulunan valiler vasıtasıyla sağlamaktaydı. Bölgede önemli Valiliklerinden olan Çıldır Valisi aracılığıyla burada bulunan prenslikler Osmanlı Devleti'ne vergi vermekte ve iç işlerinde serbest bir şekilde hareket etmekte ancak dış işlerinde Osmanlı Devleti'ne bağlı durumdaydı. Çıldır Valileri bölgede ki prensliklerden topladığı vergileri İstanbul'la göndermekteydi.¹³¹ Bu prensliklerin Osmanlı'ya bağlı olmaların en temel sebebi olarak ise sınır güvenliği sebebiyle Osmanlı Devleti'ni hep hoşnut tutmaya çalışmıştır bu prenslikler. Çıldır Valilerin bölgede bulunan bu önemli prenslikler üzerinde daima kontrollü olmuştur.¹³² Bölgede bulunan bu önemli prenslikler karşı Gürcü prenslikler ve Çıldır arasında daima asker bulundurulmuş, sınırda bulunan kalelerin sağlamaştırılmasına önem gösterilmiştir.¹³³

Her ne kadar Gürcistan başka bir devletin himayesinde yaşamak istemese de, etrafında Rusya ve Osmanlı Devleti gibi iki önemli devletin olması sebebiyle bu devletlerden birine bağlı olmak zorunda bırakıldığını görmekteyiz. Dolayısıyla Gürcistan'ı bu dönemde bağımsız yaşama arzusu çok kısa sürmüştür. Rusya'nın bölgedeki emelleri geçmişten beri bilinmektedir Rusya emellerini gerçekleştirmek erken tarihlerden beri Gürcistan üzerinde çeşitli politikalar izlemiştir.

---

¹³⁰ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615, 1226/1811

¹³¹ Toprak, a.g.m., s. 153.

¹³² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt. IV/II, Ankara: TTK, 1995, s. 125-126

¹³³ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, IV/I, s. 2.

3.2. Elaznaur Antlaşması

Rusya'nın 1801'de Gürcistan'a girmesiyle birlikte Ruslar, II. Solomon'u sıkıştırma başladı. II. Solomon savaşıyla Rusya'yı yenemeyeceğinin farkında idi. Rus komutan Tsitsianov anlaşma yoluna gitti, Rusya Leçkhumi II. Solomon'a verilmedi; ancak Güria bölgesi II. Solomon'a ait olduğunu kabul etti. Tsitsianov tarafından Elaznaur köyünde 25 Nisan 1801'de Elaznaur Antlaşması imzalandı. Antlaşma 17 madden oluşuyordu. Antlaşmanın maddeleri şu şekildedir: ¹³⁴

1. Antlaşmaya göre İmereti Kralı bundan sonra Rus Himayesi altına giriyordu,
2. İmereti Krallığı'nda taht babadan oğula geçecekti ve Rusya tarafından onaylanacaktı,
3. Mahkeme ve hâkimiyeti İmereti Kralının idaresinde kalacaktı,
4. Rus askerleri İmereti'ye girerek düşmanlarından koruyacaktı,
5. İmereti'de yeni maden bulunduğu zaman gelirin bir kısmı Rusya'ya gönderilecekti,
6. Yenişehir kurulduğu zaman, şehirden aldığı gelirden Rusya'nın da payı olacaktı,
7. İmereti kralı Rusya idaresine bağlı olmayı kabul edecekti,
8. İmereti kralı buraya gelen Rus askerler için ev ve ısıtma sistemi sağlayacaktı,
9. İmereti kralı, Rus askerlerin yemeklerini ve bütün ihtiyaçlarını karşılayacaktı,
10. İmereti topraklarında bulunduğu maden için Rusya'da gelecek uzmanlar ve işçiler için maaşı, Rusların yasasına göre İmereti Krallığı tarafından ödenecekti,
11. Rusya gemiler yapmak için gereken tahtaları ücretsiz götürecekti,
12. İmereti Kralı'nın Samegrelo Beyliği'nden hiçbir isteği olmayacaktı ve savaştığı zaman aldığı kaleler ile esirleri geri verecekti,
13. İmereti Kralı Kutais'den Vakhamı Kalesi'ne kadar, Kutais'den Samegrelo'ya kadar ve Poti'ye giden yolları yapacaktı ve onaracaktı,
14. II. Solomon, David'in oğlu şehzade Konstantin'e topraklarından aldığı geliri ödeyecekti,
15. Tahtın vârisi Konstantin, II. Solomon ölene kadar Kartli-Kaheti'de ya da gerekli eğitimi almak için Rusya'da kalacaktı,

¹³⁴ Nato Dvali, **Gürcistan'da Rus İdaresinin Kuruluşu (1801-1918)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: 2019, s. 29-33.

16. Kartli-Kaheti'den Karadeniz'e ya da karşı tarafa giden Rus mallarından vergi alınmayacaktı,

17. Gürcü nüfusun Kartli-Kaheti'den İmereti'ye ya da tersi tarafa geçmesi yasaklanacaktı.¹³⁵

Her ne kadar Elaznaur Antlaşması imzalanca da antlaşma maddeleri yerine getirilmiyordu. Antlaşma maddelerinin güncellenmesi gündeme gelse de Rusya'nın bölge üzerindeki emelleri sebebiyle zaman içerisinde geçerliğini kaybetmiştir.

Rusların bu dönemde en büyük hedeflerinin İmereti olduğunu görmekteyiz; ancak Rusya İmereti dışındaki yerlerle de ilgileniyordu. Bunun en başında Osmanlı Devleti için önemli bir yere sahip Ahıska olduğunu görmekteyiz. Ahıska şehri, Osmanlı Devleti'nin Kuzeydoğusunda, Gürcistan toprakları içinde yer alan, çok eski den beri Türklerin yoğun olarak yaşadığı önemli bir noktadır. Ayrıca Ahıska Osmanlıların Doğu sınır kapısı olmuştur. Rus Çarlığı, Osmanlı Devleti için oldukça önemli bir yere sahip, Ahıska'yı işgal etmek amacıyla çeşitli tarihlerde (1807, 1810, 1811, 1812) birkaç kez saldırıda bulunmasına karşın başarılı olamamıştır.¹³⁶ Bu dönem de 18 Ocak 1809'da Ahıska'ya, Ruslar ve Gürcistan düşmanları üç kol üzerinden Ahıska'ya saldırdılar. Ahıska da yaşayan halk var gücüyle ve İslam'ın da tüm gücüyle Ahıska'yı korumuş ve düşman ciddi kayıp vermesine neden olmuşlardır. Ahıska'da verilen mücadele sonucunda Ruslar geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ruslar geri çekilmiş ancak Ahıska'dan ayrılmamıştır bunun üzerine Osmanlıdan Selim Paşanda Ahıska'ya yardıma geldi.¹³⁷ Ahıska'yı alamayan Ruslar Ahıska'nın alınması için uygun zamanın beklenmesine karar verdiler.

Rusların 1801'de Gürcistan'ı işgal etmeye başlaması, Rusya'nın Kafkasya'da ki yayılma politikası için oldukça önemlidir. Rusya'nın buradaki asıl hedefi Gürcistan'ı kendi topraklarına katarak, Rusya'nın Kafkasya'daki oluşturacak sömürge yönetiminin temellerini atmaktır. Rusya'nın bu hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla bölgeye gönderilen General Tsisianov Rusya'nın Güneye yayılmasına da önemli rol oynadığı için ve yaptıklarıyla tarih de önemli bir yere sahiptir. General Tsisianov önderliğinde işgal ettiği hanlıklar güçlerinden faydalanarak Gürcistan'dan doğuya doğru ilerleyerek

---

¹³⁵ Dvali, a.g.t., s. 29-33.

¹³⁶ Baddeley, Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Şeyh Şamil, s.197.

¹³⁷ BOA, Hatt-ı Hümayun, 994/41855-E, 21 Za. 1223/8 OCAK 1809.

burada bulunan hanlıkları güç kullanarak Rusya'ya bağladı.¹³⁸ Rusya'nın Gürcistan üzerinde bulunan hanlıkları ele geçirme artarak devam ettiği bu dönemde, bölgede bulunan önemli hanlıklardan bazıları, Abhaz Prensleri Manucar ve Levan Şirvaşidze Rusya'ya bağlılık yemini etmiş Rusya'ya 9 Temmuz 1805'te bağlılıklarını bildirmiştir. Ancak bu hanlıklar her ne kadar Rusya devletine bağlılık bildirseler de Rusya Devletine tam olarak güvendiklerini söylemek doğru olmaz.¹³⁹

3.3. İmereti'de Hâkimiyet Mücadelesi

Rusya bölgedeki siyasi iktidarı için kendi adamları yerleştirmeye başlaması, İmereti Krallığı'nda tartışmalara neden olmuştur. İmereti Kralı II. Solomon, Rusya'nın yapmış olduğu reformlar kendi iktidarını sınırlamaya başlamasıyla, Rusya'ya karşı içeriden ve dışardan destek arayışına girmiştir. Yakınında bulunan Osmanlı Devleti'yle yakın temasta bulunmuştur. Rusya'nın iktidarının yerleşmeye başladığını anlayan İmereti Kralı bölgede bulunan Osmanlı Paşaları ile yakın ilişkiler içine girmiştir.¹⁴⁰

Rusya'nın bölgedeki ilerleyişi gittikçe artarak devam etmiştir. Ruslar Samegrelo'yu kısa bir sürede ele geçirdiler. İmereti Kralı II. Solomon'un Grigol Dadiani kuvvetlerine karşı yürüttüğü mücadelede başarılı olması üzerine General Litvinov, İmereti'yi işgal etmesi için bölgeye gönderildi. Osmanlı Devleti'ne bağlı olan İmereti bölgesine, Ruslar tarafından saldırı altına alındı, Rusya karşısında güçsüz duruma düşen, İmereti Kralı II. Solomon ülkesini Rusya'ya teslim etmek zorunda kalmıştır. 25 Nisan 1804'te Rusya'nın hâkimiyetine geçen İmereti, Rusya'nın bir vilayeti haline getirildi. Rusya'nın hâkimiyeti altına giren İmeretide II. Solomon'un bölgedeki Rusya'nın işgaline rağmen gücünü hala hissettiriyor ve azda olsa askeri gücü barındırıyordu. Ancak İmereti Kralı II. Solomon bölgedeki Rus işgaline daha fazla dayanamamış ve Başkent Kutais'den ayrılarak Vartsihe'ye geçmek zorunda kalmıştır. II. Solomon bölgedeki Rusya'nın işgaline karşı 1806'dan sonra açıktan mücadeleye başladı.¹⁴¹ Çünkü Rusya 1803'ten itibaren takip eden altı yıl boyunca Batı Gürcistan'daki Mingrelye ve Gürria gibi prenslikleri hâkimiyet altına aldı. Rus

¹³⁸ Zekariya Türkmen, "XIX. Yüzyıl Başlarında Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası (1800'lerin Başından 1828 Türkmen Çayı Antlaşmasına Kadar)", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 5, Sayı. 10, s. 10-13.

¹³⁹ Aydın, a.g.e., s. 64.

¹⁴⁰ Çapraz, a.g.m., s. 74.

¹⁴¹ Gümüş, a.g.m., s. 106.

hâkimiyeti altına girmişti. Dolayısıyla II. Solomon'un daha önceleri egemenliği altına almaya çalıştığı bu bölgeler Rusya'nın kontrolüne geçince aynı akıbetin İmreti'nin başına gelmesinden korkuluyordu.¹⁴² Kral Solomon, Rusya'nın üstünlüğüne karşı çıkmıyordu; zira Gürcistan'ın tamamını birleştirmek ve Osmanlı Devleti ve İran'ın işgal ettiği Gürcü topraklarını kurtarmak için askeri destek karşılığında bağımsız kalmak istiyordu. Ancak Rus hükümetinin farklı planları vardı. 1804'te Doğu Gürcistan valisi General Paul Tsitsianov, kralın teslim olmasını istedi. Bu teklifi reddetmesi üzerine Rus general birliklerini Batı Gürcistan'a nakletti. Rus kuvvetlerine mukavemet edemeyen II. Solomon, teslim olmak zorunda kaldı ve 25 Nisan 1804'te Tsitsianov'un taleplerini kabul etti.¹⁴³

II. Solomon'un ülkesi için mücadele ettiği bir dönemde, Napolyon komutasındaki Fransız ordularının 1805'te Rusya ve Avusturya'yı, 1806'da Prusya'yı, sonra 1807'de Rusya'yı yenmesi ve bunun sonucunda tüm Avrupa'nın Fransa İmparatoru'nun yönetimine girmesi uluslararası güç dengelerinde büyük bir etki yaptı. Yukarıda da değerlendirildiği gibi, bu gelişme Osmanlı Devleti'nin 1806'da Rusya'ya savaş ilan etmesinin en önemli nedenlerinden biriyi. Böyle bir ortamda II. Solomon da Rusya'nın egemenliğine karşı "Napolyon" kozunu kullanmaya karar verdi. Zira bu dönemde Fransa, İran'a yaklaşma politikası izleyerek özellikle İngiltere'ye karşı İran'ın bölgedeki gücünden istifade etmeye çalışıyordu. Aynı zamanda İran'a Gürcistan'da Rusya'ya kaptırmış olduğu topraklarını kazanması için yardım vaad ediyordu. Bu yakınlaşma her ne kadar sonuçsuz kalsa da İran ile Fransa arasında 4 Mayıs 1807'de yapılan Finkenstein Muahedesi ile sonuçlanmıştı.¹⁴⁴

Rusya faaliyetleri ile Sohum, Anakara, Olgay, Abaza, Kemal, Açıkbaş, Göril, Dadyan ve Potin bu dönemde Rusya'nın hâkimiyeti altına girmiştir.¹⁴⁵ Kral, aynı yıl Osmanlı ve Rusya arasında yapılan savaşta Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldı. Kral daha önce kaybettiği tahtını yeniden elde etti ancak kalıcı olamadı bunun en tabii sebebi

¹⁴² Alexander Mikaberidze, **Historical Dictionary of Georgia**, Lanham: Rowan & Littlefield, 2015, s. 28.

¹⁴³ Alexander Mikaberidze, "The Franco-Georgian Diplomatic Relationship From the Letters of the King of Imereti Solomon II to The Emperor Napoleon I, 1810-1811", The Napoleon Series, http://napoleon-series.com/research/government/diplomatic/c_georgia2.html.

¹⁴⁴ Édouard Driault, *Napléon'un Şark Siyâseti, Selim-i Sâlis, Napoléon, Sebastiani ve Gardane*, Çev. Köprülüzâde Mehmed Fuat, Ankara: TTK, 2013, s. 166; Ayrıca bk. Irène Natchkebia, "La place de la Géorgie dans le traité de Finkenstein (1807)", **La Géorgie entre Perse et Europe**, Ed. Florence Hellot-Bellier et Irène Natchkebia, Paris: L'Harmattan, 2009, s. 115-141; Aditya Das, **Defending British India Against Napoleon: The Foreign Policy of Governor-General Lord Minto, 1807-13**, Woodbridge: Boydell Press, 2016, s. 37.

¹⁴⁵ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44518-F, 17 Ş. 1228/15.

Rusya'nın bölgede sürekli olarak seferler yapmasıdır.¹⁴⁶ Daha sonra Rusya Devleti ve Osmanlı Devleti arasında yapılan antlaşmanın koşulları gereğince Faş ve Ahlenlik kaleleri dâhil olup Devlet-i Aliyye-i tarafında geri çevrildi. Ancak Sohum, Anakara, Kemal, Abaza, Açıkbaş, Kordil, Dadyan ve Arazi-i saire dahili koşular olmayıp Rusya Devleti'nin tasarrufunda kalacaktır.¹⁴⁷

Sohum, Anakara, Kemal, Abaza, Açıkbaş, Kordil ve Dadban Rusya Devletin tasarrufunda kalacağı bilinmekte; ancak Faş ve Ahılkelek kaleleri teslimi kabul edilmemiştir. Eğer Rusya bu kalelerin tesliminde ısrarcı olursa bu konuda Osmanlı Devleti'nin mücadeleye hazır olduğunu, bunun için bu konunun yeniden müzakere edilmesi gerekli olduğunu Rusya'ya bildirilmiştir.¹⁴⁸ Rusya bu dönemde 1807 yılında daha önce ifade ettiğimiz gibi Poti, Kars ve Ardahan üzerine harekete geçiyor ancak burada isteğini alamıyor ve geri çekilmek zorunda kalıyordu.

Rusların Gürcistan'ı ele geçirmeye çalıştığı bu dönemde, Gürcistan halkının Ruslara karşı tepkisi nasıl olmuştur? Buna bakacak olursak; Gürcistan halkı Rusların hâkimiyetini istediğini veya Rusya Devletine yanında olduğunu düşünmek doğru olmaz. Zira bu dönemde Rusya Devleti, Gürcistan'ı ele geçirirken, Rusya Devleti'nin askerleri bazı ahlaksızlıklar yapıyor, bölgede yağma talan yapıyordu. Rusya Devleti'nin askerleri ayrıca kadınlara tecavüz ediyor, halkı ağır olan işlerde çalıştırıyordu. Haliyle Rusya Devleti'nin, Gürcistan halkının yaptığı bu işkenceler ve züllümler Gürcistan halkının tepkisine neden olmuştur. Rusya Devleti'ne karşı kin ve öfke oluşmasına neden olmuştur. İmereti Kralı II. Solomun bu durumu Rusya Devletine karşı kullanmıştır.¹⁴⁹

3.4. II. Solomon'un Uluslararası Yardım Talep Etmeye Başlaması

Rusya Kafkasya'daki ve özellikle Gürcistan üzerindeki faaliyetleri yoğunlaşmasının ardından kısa süre içerisinde İmereti'ye girdi. Rusya'nın İmereti'ye girmesinin ardından, Rusya'ya karşı harekete geçen İmereti Kralı II. Solomon Rusya'ya karşı zor durumda kalması üzerine Osmanlı'ya başvurarak yardım talep ettiği gibi, Avrupa'nın büyük güçlerinden de yardım istemiştir. Elbette bu süreçte Kral Solomon'a

¹⁴⁶ Gümüş, a.g.m., s. 107.

¹⁴⁷ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44518-G, 17 Ş. 1228/15 Ağustos 1813.

¹⁴⁸ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44518-H, 17 Ş. 1228/ 15 Ağustos 1813.

¹⁴⁹ Aydın, a.g.e., s. 65.

Rusya'ya karşı mücadelesinde en fazla destek ve himaye sağlayacak güç Napolyon'un Fransa'sıydı. Bu çerçevede, Berkok ilk defa 1804'te II. Solomon'un Napolyon Bonapart'tan yardım talep ettiğini; ancak bu girişimden bir sonuç alınmadığını belirtmektedir.¹⁵⁰ Ne var ki Solomon'un bu teşebbüsü ilerde daha fazla dile getirilen uluslararası destek arama sürecinin başlangıcıydı. Zira bu dönemde Fransa bölge ile çok daha yakından ilgilenmeye başlamıştı.

Fransız hükümeti Fransa-İran ittifakını kurmak üzere, Mayıs 1805'te Pierre Amédée Jaubert'i Fransa-İran ittifakı öncesinde İran'a göndermişti. Dolayısıyla maceralı bir şekilde gerçekleşen bu görev süresince Fransa, Jaubert vasıtasıyla bölgedeki gelişmeler hakkında bilgiler elde etmişti.¹⁵¹ Ancak Fransa'nın bilgi kaynağı sadece İran'a gönderdiği görevlilerden ibaret değildi. Trabzon'da 1803'ten beri Trabzon'daki konsoloslukları sayesinde Osmanlı Devleti-İran ve Rusya ekseninde bölgedeki her türlü askeri ve siyasi gelişmelerden haberdar oluyordu.¹⁵² Bu bakımdan II. Solomon'un mücadelesi de konsolosların yazışmalarına konu olmaktaydı. II. Solomon'un Ruslara karşı olan mücadelesini Trabzon'dan takip eden Trabzon'daki Fransız konsolosu Pierre Dupré, Jaubert'in Eylül 1806'de İran'dan Trabzon'a dönüşü ve Trabzon'daki günleri hakkında bilgi verirken Solomon Han'dan, yani II. Solomon'un Trabzon'a gönderdiği bir Katolik bir Gürcü temsilciden bahsetmekteydi. Jaubert'in de katıldığı bir toplantı sırasında Kral II. Solomon'un temsilcisinin aktardığı bilgilere göre Ruslar ile sınır olan II. Solomon, Ruslara karşı ülkesini savunmakta kararlıydı. Böyle bir durumda II. Solomon, Napolyon'un "bağımsızlık mücadelesinde kendisine destek verip vermeyeceğini" merak ediyordu. Fransız konsolosu, kralın temsilcisine bu konuda Fransız hükümetine mektup yazmasını tavsiye etmekteydi.¹⁵³ Bu konuda kralın, konsolosun tavsiyelerini dikkate aldığı görülecektir.

Trabzon'daki Fransız konsolosu Dupré'nin raporlarından anlaşıldığı üzere, II. Solomon yardım taleplerini daha sonraki süreçte de tekrarlamıştır. Rusların, kral üzerindeki baskıyı arttırdığı bir dönemde II. Solomon, Dupré'ye Haziran 1807'de bir

---

¹⁵⁰ Berkok, a.g.e., s. 402

¹⁵¹ Özgür Yılmaz, "Diplomacy As A Source of Travelogues: The Case of Pierre Amédée Jaubert in Persia in 1805-1806", **Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 26, Sayı. 2, 2014, s. 65-96.

¹⁵² Özgür Yılmaz, "Trabzon'da Fransız Varlığının İlk Dönemleri: Pierre Jarôme Dupré'nin Trabzon Konsolosluğu (1803-1820)", **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Sayı. 21, 2016, s. 87-120.

¹⁵³ AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré to Ruffin, No. 10, 8 Eylül 1806.

temsilci göndererek Fransız hükümetinden yardım talebinde bulunmuştu.¹⁵⁴ Kralın beklediği cevap gitmediğinden, Eylül ayında bir girişimde daha bulundu. Bu konuda Dupré, Kral Solomon'dan 15 Eylül 1807 tarihli bir mektup aldığını, bu mektubun kendisine geç ulaştığını belirtmektedir. Mektupta ise Kral Solomon, “Napolyon’un büyüklüğüne işaret etmekte ve ülkesinin başkentini ele geçiren düşmanlarına karşı büyük Napolyon’un yardımını” talep etmekteydi. Konsolosun bahsettiği bu mektup, Solomon'un murahhası, Ahıska'daki Kapuçin manastırında görevli Basilio tarafından konsolosa iletilmişti. II. Solomon'un Ruslar ile olan mücadelesinden bahsedilen bu mektuba karşılık olarak Dupré, mektubu Fransa Dışişleri Bakanlığı'na göndereceğini; ancak bu konuda kendisine gelecek talimatları beklediğini ifade etmekteydi.¹⁵⁵

Kral Solomon, 1808'de de bu yardım arayışlarına devam etti. Eylül 1808'de iki murahhasını mektupları ile Trabzon'a gönderdi. Bu mektupların ikisi Napolyon'a; ikisi de Fransız elçisine hitaben yazılmıştı. Dupré, elçiye gönderilen mektuplardan birinin de Türkçe olduğunu elçiye belirtmekteydi. Bu murahhasların İstanbul'a gitmek üzere Trabzon'da bulunmaları vesilesiyle Dupré bir kez daha II. Solomon'un akıbetine değinme gereği duymuş ve ülkesi Ruslar tarafından ele geçirilen kralın, Napolyon'un himayesini talep etmek üzere Sieur Joseph adlı bir murahhas ile bu mektupları göndermeye karar verdiğini yazmaktadır. Dupré, raporunda mektupları ulaştırmak üzere Paris'e gidecek olan murahhasa bir pasaport verilmesi ve maddi olarak desteklenmesi konusunda yardımcı olmasını talep etmekteydi.¹⁵⁶ Dupré'nin raporlarında kralın İstanbul'a başka bir temsilci gönderdiği de görülmektedir. Yousep Sohrap adlı bir temsilciyi 1809'da İstanbul'a göndermiş ve tekrar Napolyon'dan yardım taleplerini yenilemişti. Fransız elçisi Maoubourg ise bu talepleri Napolyon'a ileteceğini; ancak mevcut durumun majestelerinin bir karar almaktan alıkoyduğunu ifade etmekteydi.¹⁵⁷ Ülkesine gitmek üzere Trabzon'a uğrayan Yousep Sohrap, burada konsolos Dupré ile de görüşmüş; Kral Solomon'un talepleri ile ilgilendiğine dair ona bir not göndermiştir.¹⁵⁸

¹⁵⁴ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Talleyrand'a, No. 58, Trabzon, 6 Haziran 1807.

¹⁵⁵ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Talleyrand'a, No. 72, Trabzon, 8 Mart 1808.

¹⁵⁶ AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré to Mabourg'a, No. 20, 22 Eylül 1808.

¹⁵⁷ AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Mabourg'tan Dupré'ye, 10 Ağustos 1809.

¹⁵⁸ AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré to Mabourg'a, No. 20, 8 Eylül 1809.

Rusların baskısı altında olan Kral Solomon ise Fransa'dan gelecek cevabı beklemekteydi. Bundan dolayı Fransız hükümeti ile muhaberatını sağlayan Dupré'den haber beklemekteydi. Bu nedenle Mart 1810'da Dupré'ye bir ulak göndererek kendisine verilecek memnuniyet verici bir haber olup olmadığını sormuş; Rus generalinin baskısı altında olduğunu hatırlatarak geleceğine ilişkin gelecek cevaba göre hareket edeceğini belirtmiştir. Dupré ise daha önceki raporlarında olduğu gibi, bu konuda bakanlıktan bir talimat gelmeden kendisine cevap veremeyeceğini belirtmişti.¹⁵⁹ Kralın bu yardım talepleri ülkesi İmereti'den çıkarılmasından sonra daha da artacaktır.

3.5. II. Solomon'un Tahttan İndirilmesi ve Ülkesinden Çıkması

Rusya'nın Tiflis'te bulunan komutuna buradaki faaliyetlerini artırdığı sırada İmereti Kralı II. Solomun, Rusların işgallerine rağmen Osmanlı Devleti ile bağıni koparmamış, Osmanlı Devleti'yle sürekli temas halinde kalmıştır.¹⁶⁰ Rusların bu dönemde daha önce ifade ettiğimiz gibi Ahıska üzerine akında bulunuyorlar ancak sonuç alamıyorlardı. Gürcistan'daki önemli Prenslüklerinden bir tanesi olan İmereti Krallığı, Ruslar tarafından saldırı altına alındı ve 1804'de Rusya'nın eline geçti. Rusya Devleti'nin eline geçince İmereti Kralı II. Solomon başkent Kutais'den ayrılmak ve Redutkale'ye sığınmak zorunda kaldı.¹⁶¹ Zira Rus hükümeti Kutais'e bir askeri garnizonu yerleştirmişti. II. Solomon, Rus generali Tormasov'a yazdığı bir mektupta, Rusların antlaşmayı ihlal ve inkâr ettiklerini, Kutais'te az sayıda Rus kuvveti bulunması gerekirken pek çok Rus birliğinin şehre yığıldığını, sivil ve hukuki meselelerin kendisinin iradesi dışında çözümlendiğini belirterek tüm İmeretya'nın Ruslar tarafından istila edildiğinden yakınıyordu.¹⁶²

Bu süreçte II. Solomon'un Ruslara karşı gösterdiği direnci kırmak Rus generali Tormasov'a havale edilmişti. Tormasov diplomatik yollardan kralı ikna ederek İmereti'nin Rusya'ya bağlılığını sağlamaya çalışmaktaydı. Tormasov'un amacı kralın Rus imparatoruna olan bağlılığını sağlamaktı. Bu maksatla Tormasov, İmereti'nin ileri gelenlerine yönelik olarak bir bildiri gönderdi. Burada Rus imparatorunun "İmereti'de barış, sükûnet ve Gürcistan'ın refahını" istediği bildirmiş; aynı zamanda Kral

¹⁵⁹ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Compte de Champagne, No. 98, Trabzon, 15 Mart 1810.

¹⁶⁰ Çapraz, a.g.m., s. 74.

¹⁶¹ Toprak, a.g.m., s. 164.

¹⁶² Aydın, a.g.e., s. 107.

Solomon'un bu eylemleri ile Rus imparatoru ile yapmış olduğu antlaşması tehlikeye attığı uyarısında bulunmuştu. Dahası İmereti'deki Rus kuvvetlerinin kralı tahtından indirmeyi amaçlamadığını; aksine ülkeyi Osmanlı saldırılarından korumayı amaçladığını belirttikten sonra imparatorluğun emirlerinin yerine getirilmediği takdirde İmereti halkının “şiddet göreceğini” beyan etmişti.¹⁶³

Tormasov, 18 Haziran 1809'da, İmeretya'daki Rus kuvvetlerinin komutanı olan Gürcü General General Orbeliani'ye, II. Solomon'u Rus talepleri konusunda ikna edebilecek İmereti'nin soylularından oluşan bir grup kurmakla görevlendirdi. Ancak daha sonra Solomon'un Rus taleplerine boyun eğmediği anlaşıldı. 1806'dan itibaren Ruslara karşı açıktan mücadele etmeye başlayan II. Solomon'un birlikleri, 1809'da bir Rus konvoyuna saldırdı ve konvoyu yok etti. Bu şekilde kralın Ruslara karşı savaşı başarı ile başlamış oldu; ancak mücadelenin sonu ilerde de görüleceği gibi İmereti için yıkım oldu. Solomon'un toprakları Rus birlikleri tarafından kuşatıldı. Rus başkomutan Alexander Tormasov, kralın etkisiz hale getirilme zamanının geldiğine karar verdi. Aslında kralın Ruslara karşı direnebilecek bir gücü yoktu. Zira Gürcistan'ın doğusu ve batısı çoktan Rus denetimine girmiş, İmeritya neredeyse Rus egemenliğinin ortasında tek başına kalmıştı. Bunun yanında bazı ileri gelenler de Rus taraftarı olarak hareket etmekteydiler. Gürcistan'ın yeni valisi olan Tormasov, Ocak 1810'da, II. Solomon'un bazı İmeritya soylularını ve kendi varisi Konstantin'i rehin olarak teslim etmesini ve Rus gözetiminde kalıcı olarak Kutaisi'de ikamet etmesini talep eden bir ultiatom gönderdi.¹⁶⁴

Başkent Kutais'te konuşlanan Rus garnizonu nedeniyle Solomon şehri terk etti ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Imereti sınırında yer alan Redutkale kalesine sığındı. Tormasov, Orbeliani'ye, Imereti prenslerine, soylularına ve din adamlarına, anavatanlarını kurtarmak istiyorlarsa Kral Solomon'un inadının üstesinden gelip onu görevleri yerine getirmek üzere İmereti'ye geri dönmesi konusundaki kararını bildirdi. Ancak bu çabalar sonuç vermedi. Bu sırada yardım talep etmek üzere adamlarını Ahıska göndermiş ve Ruslara karşı olan mücadelesinde destek vaadi almıştır. Osmanlı

¹⁶³ Nikolas K. Gvosdev, **Imperial Policies and Perspectives towards Georgia, 1760–1819**, New York: Macmillan Press, 2000, s. 124

¹⁶⁴ Alexander Mikaberidze, “The Franco-Georgian Diplomatic Relationship From the Letters of the King of Imereti Solomon II to The Emperor Napoleon I, 1810-1811”, **The Napoleon Series**, http://napoleon-series.com/research/government/diplomatic/c_georgia2.html.

Devleti'nden de destek arayan Kral Solomon, Rusya'nın yaptıklarından dolayı Osmanlı Devleti ile işbirliği yapmak istediğini ve Osmanlı Devleti'nin hizmetinde olacağını beyan etmişti.¹⁶⁵ Aynı şekilde İran şahı ile de bağlantı kurarak Ruslara karşı ortak hareket etme kararı almıştı.¹⁶⁶ Buna karşın Kral Solomon ise diplomasiden istifade ederek, Osmanlılardan alacağı destek ile ülkesindeki egemenlik haklarını genişletmeye çalışmaktaydı. 10 Ocak 1810'da Tormasov'a gönderdiği bir mektupta İmeritya halkının şikâyetlerini dile getirdiği gibi, Lenchgumi Eyaletindeki haklarının tanınmasını da talep ediyordu. Kralın şikâyetlerine konu olan bir diğer nokta ise İmeritya'daki Rus birliğiydi. Öyle ki daha önceki antlaşmalar ile sayılarının 120'yi aşmayacağı taahhüt edilen; ancak sayıları binleri bulan Rus askerlerinin yükü İmeritya halkının üzerindediydi. Buna göre Türklere karşı savaşmayan bu Rus birliği bir an evvel Kutais'ten çıkarılmalıydı. Kral Solomon, bu taleplerden sonra kendisinin bağıllık ifadesi olarak St. Petersburg'a herhangi bir temsilci göndermeyeceğini ve Tiflis'e de gitmeyeceğini ilan etti.¹⁶⁷

Kral Solomon, Tiflis Metropolit Nikolaoz, Başpiskopos Sophronius ve Prens Rostom Abashidze gibi bir dizi üst düzey temsilciler göndermek suretiyle Tormasov'u yatıştırabileceğini ve müzakere sürecine devam edebileceğini hesaplamıştı. Ancak bu girişim üzerinde Tormasov daha da sertleşerek kendisine verilen yetkilere istinaden, 21 Ocak 1810'da bir ültimatoy yayınladı. Buna göre Kral Solomon, bunu almasını takip eden üç gün içinde krallığın varisi Prens Konstantin; Solomon tarafından Türklere elçi olarak gönderilen Malkhaz Andronikoshvili, Rostom Nizheradze ve Rus karşıtı grupta yer alan Solomon Leonidze ve Kaikhorso Tsereteli'nin rehine olarak St. Petersburg'a göndermesini istiyordu. Kral Solomon ise Kutais'ten Tiflis'e dönecek ve burada Rus denetiminde olacak; firari Aleksandır ve İran şahı ile Ahıska paşası ile de her türlü iletişimi kesecekti. Bunları yapmadığı takdirde tüm yetkileri elinden alınacaktı. Ancak Kral Solomon'un Rus taleplerini yerine getirmeyeceği ortaya çıkınca Tormasov, II. Solomon'un alındığını ilan etti ve İmparator Aleksandır adına yayınlanan bildiriye, 20 Şubat 1810'da İmereti kiliselerinde okundu. Daha önce İmereti'nin ileri gelenlerini ikiye ayıran Rus entrikaları burada işe yaramıştı. Kral Solomon'un sekreteri Leonidze ve Prens Kaikhosro Tsereteli, kralın yanında kalırken, sarayın başbakanı Prens Zurab

¹⁶⁵ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44599-Ç, Ra. 1226/ Nisan 1811; Nebi Gümüş, **Osmanlı Devleti'nin Gürcistan Siyaseti (1808-1839)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: 1993, s. 17.

¹⁶⁶ Grosdev, a.g.e., s. 124.

¹⁶⁷ Grosdev, a.g.e., s. 126.

Tsereteli Rus İmparatorluğu'nun tarafında yer aldı. Aslında Kral Solomon, Tormasov'un ani tepkisine hazır değildi. 20 Şubat'ta yetkilerinin alındığı ve tüm mallarına el konulduğu kararından hemen sonra eşini ve taşınır mallarını emniyet altına almaya çalıştı. Bu durumda Kral Solomon'un ve İmereti soylularının daha önce yaptığı gibi Ahıska ve Trabzon paşaları üzerinden Osmanlı Devleti'nde yardım istemeleri de gündeme geldi.¹⁶⁸ Kral Solomon, hem Ahıska'ya hem de Kafkasya'daki dağlılara hemen Rus kuvvetlerine yönelik bir dizi baskın başlatmaları için dilekçe göndermek zorunda kaldı. Kral Solomon ise Faş Nehri kıyısındaki Vard-tsikhe Kalesi'ne çekildi ve burada kuvvet toplamaya çalıştı.¹⁶⁹ Kralın Kutais'den ayrılarak Bardishke Kalesi'ne sığınması üzerine, Ruslar, II. Solomon'un sarayına zarar vermiş ve geride kalan Prens ve halkına da zulüm yapmıştı.¹⁷⁰ Çar I. Aleksander da Kafkasya bölgesinden sorumlu Genel Vali Graf Gudoviç'e, İmereti Kralı II. Solomon'un tüm ailesi ile birlikte Rusya'ya göç ettirilmesini emretti.¹⁷¹

Rus hizmetinde olan Gürcü General Orbeliani ise İmereti'deki faaliyetleri ile Kralın destekçilerini kendi yanına çekerek kralı bu mücadelede yalnız bırakmayı başardı. Buna karşın Kral Solomon'un kendi muhafız birlikleri ise Rus kuvvetlerine direnemeyecek kadar zayıftı. İmereti'nin soylularından sadece beşi kralın yanında mücadele etmek üzere destek olmuştu. Rus birlikleri Vard-tsikhe Kalesi'ni kuşattı ve Solomon'un destekçilerinin çoğu kralı terk etti. Bu durumda Kral Solomon için Tiflis'e gidip akıbetini beklemekten başka seçeneği kalmamıştı. Teslim olan Kral Solomon, 28 Mart 1810'da Tormasov'dan gelen mektup doğrultusunda Tiflis'e gitti.¹⁷² Bu gelişmeleri Trabzon'dan Fransız makamlarına bildiren Dupré, Kral Solomon'un, Rus kuvvetleri ile kralın güçleri arasında yapılan çatışmalarda Kral Solomon'un yenildiğini ve Rusların önerilerini kabul etmek zorunda kaldığını belirterek İmereti'nin bu şekilde Ruslar karşısında savunmasız kalmasının Selim Paşa ve Şerif Paşa arasındaki

---

¹⁶⁸ Çapraz, a.g.m., s. 74.

¹⁶⁹ Grosdev, a.g.e., s. 127.

¹⁷⁰ Aydın, a.g.e., s. 107.

¹⁷¹ Çapraz, a.g.m., s. 74.

¹⁷² Alexander Mikaberidze, "The Franco-Georgian Diplomatic Relationship Courting Counter-Weights: a Search for Balance", **The Napoleon Series**, https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_georgia2.html

çatışmadan kaynaklandığını, bu çatışmalardan bıkan Gürcistan halkının Rus idaresini kabul etmekten başka bir seçeneği kalmadığını belirtmektedir.¹⁷³

Tormasov, Kral Solomon'la görüşmek ve dostane ilişkiler kurmak istediğini bildirmiştir. Ancak Tormasov'un asıl amacı kralı bir şekilde etkisiz hale getirerek imparator Aleksandr'ın emirleri doğrultusunda St. Petersburg'a göndermekti. Kral Solomon kendisi için bazı planlar yapıldığını biliyordu. Bu dönemde kral ile görüşen Rus elçileri Kral II. Solomon'un başkent Kutais'e dönüp Rusya'nın hâkimiyeti altında yaşaması teklifinde bulunuyordu. Ancak İmereti Kralı II. Solomon'un verdiği cevap manidardır; "Rus askeri varken asla" şeklinde cevap vermiştir.¹⁷⁴ Kralın Tiflis'teki ikameti ise çok sürmedi. Yaklaşık kırk günlük zorunlu bir ikametten sonra Kral Solomon, 11 Mayıs 1810'da Tiflis'ten kendisini bekleyen bir grup Lezgi ile kaçtı ve İmeritya'nın soylularından Rostom, Simeon Tsereteli, Gregory, David Eristavi ve Gabaoshvili ile birlikte Ahıska'ya, Şerif Paşa'nın yanına sığındı. Bunun üzerine Tormasov daha da sertleşerek kralın ve maiyetindeki diğer İmereti soylularının eşleri hapse atıldı ve tüm mal ve mülklerine el konuldu.¹⁷⁵ Kralın bu şekilde ülkesinden ayrılması İmereti halkında büyük bir üzüntüye neden oldu.¹⁷⁶

Kral Solomon'un tahtını yeniden kazanmak için Ahıska'dan yeni bir mücadele başlattı. Buradan Şerif Paşa ile ortak imza ile gönderdiği mektuplarda İmereti kilisesi metropolitine ve İmereti ileri gelenlerine tahtını geri kazanmak için mücadele etmelerini; Rusları desteklemeleri durumunda ise akıbetlerinin Kartli-Kakhetia gibi olacağı uyarısında bulunuyordu. Bu mektuplara karşı İmereti'deki Rus idaresi ise Kral Solomon ile muhaberata devam edenlerin Sibiry'a da sürgüne gönderileceği tehdidinde bulunuyordu.¹⁷⁷ II. Solomon'un kaçmasından sonra Rusya, İmereti krallık idare yapısında büyük değişikliklere gitmedi. Krallık Meclisi yöneticileri yerlerinde bırakıldı. Sadece, bölgenin idaresi için, Rus askerlerden bir subay ile yetinilmişti. Ne var ki Kral Solomon'un da teşvikleri ile İmereti'de çıkacak olan isyandan sonra Rus idaresi burada farklı bir idari yapılanmaya gitti. 19 Nisan 1811 yılında Rus idaresi İmereti'de Geçici

¹⁷³ AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré to Mabourg'a, No. 34, 28 Nisan 1810.

¹⁷⁴ Gümüş, a.g.m., s. 108.

¹⁷⁵ Grosdev, a.g.e., s. 127.

¹⁷⁶ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Compte de Champagny, No. 100, Trabzon, 120 Mayıs 1810.

¹⁷⁷ Grosdev, a.g.e., s. 129; Mikaberidze, "The Franco-Georgian Diplomatic Relationship Courting Counter-Weights: a Search for Balance", **The Napoleon Series**, https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_georgia2.html

İmereti Hükümetini kurmuş ve bu şekilde İmereti’de Rus kontrolü sağlanmış oluyordu.¹⁷⁸

Yukarıda da görüldüğü üzere İmereti Kralı II. Solomon Tiflis’ten kaçarak Osmanlı Devleti’nin hâkimiyeti altında bulunan Ahıska’ya geçerek, Osmanlı Devleti’ne sığınmış ve böylelikle Kralı II. Solomon Osmanlı Devleti’nin himayesine resmen girmiş oldu.¹⁷⁹ Ahıska’da bulunan Osmanlı idarecileri, Kralı II. Solomon ve beraberindekileri büyük bir sıcakkanlılık içerisinde karşıladı. Ahıska, İmereti için önemli bir noktada yer aldığı için Gürcistan’dan gelen pek çok kişi kralları gibi Ahıska’ya sığınmıştır.¹⁸⁰

---

¹⁷⁸ Çapraz, a.g.m., s. 74-75; Alexander Mikaberidze, “The Franco-Georgian Diplomatic Relationship Courting Counter-Weights: a Search for Balance”, **The Napoleon Series**, https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_georgia2.html

¹⁷⁹ Kurat, a.g.e., s. 300.

¹⁸⁰ Mehman Süleymanov, **Gülüstan Müqaviləsi**, II. Hissə, Bakı: Elm və Təhsil, 2014, s. 426.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. II. SOLOMON'UN OSMANLIYA SÜRGÜNÜ VE FAALİYELERİ

4.1. II Solomon'un Sürgün Güzergâhı

Rusya'nın Gürcistan'a girmesinin ardından Gürcistan'ın içlerine doğru ilerleyişi sürdürmüş zaman içerisinde İmereti'ye kadar ilerleyişi sürdürmüştür. İmereti'ye kadar girmesiyle birlikte burada bulunan İmereti Kralı II. Solomon zor durumunda kalmıştır. II. Solomon'u istemeyerek de olsa ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. II. Solomon Ülkesinden ayrılmasının hemen ardından Ahıska'ya geçerek burada ülkesini nasıl kurtaracağına dair planlar yapmıştır. II. Solomon burada Açıkbaşların öteden beri Osmanlı Devletine bağlı olduğunu ifade ederek Osmanlı Devleti'nden yardım talep etmiştir. II. Solomon'un talebini olumlu bir şekilde karşılanmıştır.¹⁸¹ II. Solomon Ahıska'da bir süre durduktan sonra buradan krallığını kurtarmak için tekrar İmereti'ye dönmüş ancak Ruslara karşı başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Kral Solomon buradan Çıldır'a geçmiş bir süre burada ikamet ederek konaklayarak Çıldır valisiyle çeşitli temaslarda bulunmuştur.¹⁸²

II. Solomon buradan Erzurum doğru gitmek için hareket geçmiş Erzurum'a vardktan sonra burada bir süre konaklayarak Erzurum valisiyle fikir alış verişi içinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Küçük Kaynarca ve Yaş Antlaşması ve Bükreş Antlaşmasının şartlarına göre Açıkbaş Ülkesinin Osmanlı Devletine bırakılacaktı ancak bırakılmadığı ifade ederek Açıkbaş Ülkesinin kurtarmak için fikir alış verişinde bulundular. II. Solomon daha sonra Erzurum'dan ayrılarak Trabzon'a geçti.¹⁸³ Trabzon'da Ruslar II. Solomon'un iadesini istediler; ancak Açıkbaş Ülkesinin Osmanlı toprağı olduğunu ifade ederek II. Solomon'un iadesinin mümkün olmayacağını Rusya'ya bildirildi. II. Solomon Trabzon'da da tahtını ele geçirmek için yoğun mücadele içine girmiş hayatının sonuna kadar tahtını ele geçirmek için yoğun mücadele

¹⁸¹ BOA, Hattı-ı Hümayun, 1100/44599-Ç, Ra. 1226/ Nisan1811.

¹⁸² Toprak, a.g.m., s. 164-165.

¹⁸³ BOA, Hattı-ı Hümayun, 1265/48966. Erzurum Valisinin Tahrirati.

vermiştir. II. Solomon verdiği mücadelenin ardından Trabzon'da vefat etmiştir.¹⁸⁴ Çalışmanın takip eden kısımlarında Kral Solomon'un Osmanlı ülkesinde bulunduğu bu dönemdeki faaliyetlerini inceleyecektir.

4.1.1. Ahıska

Bir yolunu bularak Tiflis'ten ayrılmanın planını yapan İmereti Kralı II. Solomon yanına birkaç adamını alarak Tiflis'ten firar ederek Ahıska'ya gelmiştir. İmereti Kralı II. Solomon Ahıska'da bulunduğu sırada burada iki önemli temasta bulunmuştur. Birinci olarak İran'dan da destek almak için Süleyman Beyi İran Şahıyla görüşme yapması için gönderilmesidir. İkinci olarak ise Osmanlı Devleti'nin desteğini sürdürmesi için Keyhüsrev ve David adlı serdarlarını İstanbul'a göndererek durumu anlatmasını istemiştir.¹⁸⁵

İmereti Kralı II. Solomon Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında bulunan Ahıska'ya geldiğinde, Gürcü olarak hizmetinde Prens ve soylu ve askerlerden oluşan 600 yüz kişinin olduğunu, diğer asker ve hizmetkârlarının Açıkbaş Ülkesinde kaldığını, II. Solomon bundan sonra Osmanlı Devleti'ne hizmet edeceğini, Osmanlı Devleti'nin Açıkbaş ülkesine doğru hareket ederek, buradan bulunan Moskov askeri üzerine beş bin asker ile hücum etmesini istiyordu.¹⁸⁶

Ahıska'da oldukça iyi bir şekilde karşılanan İmereti Kralı II. Solomon burada, Açıkbaş Ülkesinin geçmişten beri Osmanlı toprağı olduğunu ifade ederek, Osmanlı Devleti'nden yardım talep etti. Selim Paşa bunun üzerine, İmereti Kralı II. Solomon'a gerekli desteği verip Rusları Açıkbaş Ülkesinden çıkaracağı sözünü verdi.¹⁸⁷ Kral ve yanında bulunan adamları durumlarını bildirmek için İstanbul'a mektup yazarak, Açıkbaş Ülkesinin geçmişten beri Osmanlı toprağı olduğunu ifade ederek, Rusya'nın Gürcistan işgali ile birlikte, Gürcistan halkının huzurunun kaçtığını ifade ederek Osmanlı Devleti'nden yardım talep etti.

¹⁸⁴ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-I, 7 M. 1229/30 Aralık 1813; BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-K, 7 M. 1229/30 Aralık 1813.

¹⁸⁵ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, Cilt 10, Dersâdet: Matbaa-i Osmâniyye, 1301, s. 267.

¹⁸⁶ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44599-Ç, Ra. 1226/ Nisan 1811.

¹⁸⁷ Nebi Gümüş, **Osmanlı Devleti'nin Gürcistan Siyaseti (1808-1839)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: 1993, s. 17.

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi İmereti Kralı II. Solomon Ahıska'da bulunduğu sırada burada iki önemli temasta bulunmuştur. Birinci olarak İran'dan da destek almak için Süleyman Beyi İran Şahıyla görüşme yapması için gönderilmesidir. İkinci olarak ise Osmanlı devletini desteğini sürdürmesi için Keyhüsrev ve David adlı serdarlarını İstanbul'a göndererek durumu anlatmasını istemiştir.¹⁸⁸ Bu elçileri vasıtasıyla Solomon, Osmanlı tebaası olduklarını beyan ederek eskiden beri vermiş oldukları cizye ve peşkeşlerini vermeye devam edeceklerini, kendilerine tahsis edilecek 4.000-5.000 kişilik bir Osmanlı askeri ile düşmanlarına saldırabileceklerini beyan etmiştir.¹⁸⁹ Keyhüsrev ve David'in Elçiler, İstanbul'da Vahid Efendi ile yaptığı, İstanbul Rum Patriği'nin de hazır bulunduğu görüşmede ana konu Kral II. Solomon'un ülkesine nasıl dönebileceğiydi. Bunun için Gürcistan'daki Rus kuvvetleri, Gürcü prensliklerinin birbirleriyle ve Rusya ile münasebetleri de müzakere edilmişti. Görüşmede bir harekât planı da tasarlanmıştı. Bu plana göre Canik, Trabzon, Kars, Erzurum ve diğer yerlerden toplanacak 30.000 askerin yanında mühimmat gönderilecek, Gürcü beylerinin de desteği alınacaktı.¹⁹⁰

İmereti Kralı II. Solomon Ruslara karşı mücadele içinde olduğu bilgisi alan II. Mahmud, kendisinden istenen yardım isteğine olumlu karşılamaştır. Bu durum üzerine Kral II. Solomon'a bir mektup yazarak, Gürcistan'ın geçmişten beri Osmanlı himayesinde bulunduğunu ve bu süreçte, Gürcistan topraklarında huzurun olduğunu ifade eden II. Mahmud, Gürcistan da bulunan Rus işgalinden bir an önce kurtulması için gerekli desteğin verileceğini söylemiş, ayrıca Selim Paşa ve Emin Paşa'ya da haberler göndererek Kral Solomon'un desteklenmesi istenmiştir.¹⁹¹ Hatta Nisan 1811'de bir ferman yazıldı ve elçiler geri dönerken Erzurum valisi Emin Paşa aracılığıyla kendisine bir hil'at ve Açıkbaş Hanlığı Beratı da verilmiştir. II. Solomon'un bölgeden ayrılması üzerine onun geride bıraktığı "Aznavur ve Rüesalarını" da oradan ayrılmasını istemiştir. İmereti Kralı II. Solomon Ahıska da bulunduğu sırada Kral II. Solomon ve Açıkbaş ülkesinin işgal altından kurtulması için önemli bir desteği, Ahıska halkından görmüştür.¹⁹²

¹⁸⁸ Tarih-i Cevdet, Cilt 10, s. 267; Gümüş, a.g.t., s. 20.

¹⁸⁹ Gümüş, a.g.t., s. 20.

¹⁹⁰ Gümüş, a.g.m., s. 108-109.

¹⁹¹ Gümüş, a.g.m., s. 108-109.

¹⁹² Aydın, a.g.e., s. 107.

4.1.2. Kral Solomon'un İmereti Seferi

Devrik Kral Solomon'un Ahıska'daki en önemli faaliyeti krallığını geri kazanmak için İmereti üzerine yaptığı harekâttir. Kral Solomon Haziran 1810'un sonunda yanındaki Türk-Lezgi kuvvetleriyle beraber İmereti'ye tekrar hâkim olmak için İmereti'de Ruslara karşı başlayan isyanın liderleri olan Prens Kaikhorso Abashidze ve onun oğulları ve Prens David Gabaoshvili-Abashidze ile bağlantı kurmuştur. Ancak bu planlardan haberdar olan Ruslar Sakaro Köyü'nde isyancıları dağıtmayı başardı. Ancak Rusların karşılaştığı en büyük sorun, Solomon ya da Prens Tsereteli'nin ülkeye girebileceği vadi yollarındaki kontrolü sağlayabilmektir. Buna ek olarak, Tormasov hem İranlıların hem de Osmanlıların İmereti isyanıyla çakışacak yeni saldırılar başlatmaya hazır oldukları konusunda istihbarat aldı. Tam bu sırada İmereti'deki kralın ortaya çıkması, halk arasında gizli desteğin yeniden canlandırılmasına yardımcı oldu. İmereti'deki isyanı takiben Ossetya'da Prens Levani liderliğindeki bir başka isyan patlak verdi. Levani, Doğu Gürcistan'ın prenslerine ve soylularına (Kartli-Kakhetia) mektuplar gönderdi ve Rusları kovmak için destek istedi. Levani, amcası Prens Aleksander ve İran şahının isyan çıktıktan sonra yardım göndereceğine söz verdi. Levani ayrıca Ossetyalı isyancıların 1804'te yaptığı gibi dağlardan Rus ordularının tedarik yollarını kapatabileceklerini ve ileri Rus kuvvetlerinin Osmanlı ve İran birlikleri karşısında zayıflayacağını iddia ediyordu.¹⁹³

Ne var ki bu isyanları desteklemek için ne Türklerden ne de İran tarafından beklenen yardım gelmedi. Bazı Kafkasyalı dağlılar ve Osmanlı birlikleri isyancı müfrezelere katılmış olsalar da, Rus karşıtı Gürcüler önemli bir dış destek olmadan savaştılar. Ayrıca İran ve Osmanlı Devleti, Rus ordularını dağıtmak için geniş ölçekli bir saldırı da başlatamadılar. Tüm bunlar Tormasov'a Rus ordularının önemli bir kısmını İmereti'ye gönderme ve isyanı bastırma fırsatı verdi. Ancak bu süreçte Ruslar öncelikle İmereti'deki birliği parçalayacak adımlar attılar. Bunların arasında Metropolitan David Tsereteli de yer almaktaydı. Metropolitan, Kral Solomon'un eski düşmanları olan Ortodoks Gürcüler, Lezgiler ve Osmanlılar ile işbirliği yaptığını görünce Tormasov'a "Hıristiyanlığı korumak adına İmereti'ye daha fazla Rus askeri göndermesi" yolunda ricada bulundu. Bu süreçte isyancılara karşı bazı Mingrelya ve

---

¹⁹³ Grosdev, a.g.e., s. 129.

Güriel beyleri de destek verdi. Kral Solomon'un başında olduğu isyancılar bazı yerlerde Rus birliklerini sıkıştırdı.¹⁹⁴

Baron Rozen, İmeretya'daki tüm Rus güçlerinin komutasını üstlendi ve ertesi gün isyancı güçlerin kuşatması altındaki Chkheri Kalesi'ni geri aldı. General Orbeliani'nin önderliğindeki orduya katıldı. Chkheri önlerindeki savaşta 5.000'den fazla İmeretyalı isyancı öldürüldü. 28 Temmuz'da Rozen, İmeretliler, Lezgi ve Osmanlılardan oluşan isyancıların yaptığı çatışmada Osmanlı komutanı Süleyman Bey de öldürüldü. 10 Ağustos'ta ise Kral Solomon'un Gelati Manastırı'nın yakınında yenildi. Bu yenilgide Osmanlı Devleti'nin yönlendirmesi ile Kral Solomon'un yardımına giden 3.000 Kafkasyalı dağlının geç kalması da etkiliydi. Solomon, Gelati metropoliti vasıtasıyla affedilmeleri ve İmereti'deki kendi topraklarına çekilmeleri için izin istedi. Ancak bu talep Tormasov tarafından kabul edilmedi.¹⁹⁵

İsyancılar ile Rus kuvvetleri arasındaki son savaş 26 Ağustos'ta yaşandı. Bu savaşta da İmereti'nin soylularından Abashidze prensi ve Prens Gregory Tsulukidze öldürüldü. Rus karşıtı soyluların çoğu savaş meydanında öldürüldü. Hayatta kalan mahkûmlar ise Sibirya'ya gönderilmişti. İmeretya'dan kaçmaya çalışanlar Mingrel güçleri tarafından yakalandı. İmereti'de ortaya çıkan bu isyan süreci ülke için tam bir felaket olmuştu. Veba ve kıtlığın eşlik ettiği bu isyan sürecinde 40.000'e yakın öldüğü tahmin edilmekteydi.¹⁹⁶

Bu şekilde Ekim ayına kadar Tormasov tüm İmereti'yi tam olarak Rus kontrolüne almış oldu. Son hamlesini yapan ve büyük bir mağlubiyet alan Kral Solomon ise bir kez daha İmeritya'dan kaçarak 1810'un sonunda İran kontrolünde olan Erivan'a çekildi ve burada yeni bir ordu kurmaya çalıştı, ancak başarılı olamadı. Kralın buradaki amacı Ruslara karşı olan mücadelesinde İran'ın desteğini yanına almaktı. Ancak kendisine verilen küçük bir iane ve doğrudan Sultan Mahmud'a başvurması tavsiyesinden başka İran' tarafından başka bir destek ortaya çıkmadı.¹⁹⁷ Bu durumda

¹⁹⁴ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Compte de Champagny, No. 105, Trabzon, 29 Temmuz 1810.

¹⁹⁵ Grosdev, a.g.e., s. 130.

¹⁹⁶ Seydoux, a.g.m., s. 620; Alexander Mikaberidze, "The Franco-Georgian Diplomatic Relationship Courting Counter-Weights: a Search for Balance", **The Napoleon Series**, https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_georgia2.html

¹⁹⁷ Mikaberidze, "The Franco-Georgian Diplomatic Relationship The Quest for Georgian Restoration", https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_georgia3.html; Seydoux, "a.g.m.", s. 620.

Kral Solomon'un önünde tekrar Osmanlı Devleti'ne sığınmak ve yine uluslararası destek almaktan başka seçenek kalmamıştı. Kral Solomon'un bir kez daha Ruslar karşısında yenildiğini belirten Konsolos Dupré, devrik kralın Ahıska'ya, buradan da Trabzon'a sığınacağını; bu gelişmeden sonra Rusların "Gürcistan'ın gerçek hâkimi" haline geldiklerini üzümlere Fransız makamlarına bildiriyordu.¹⁹⁸ Erivan'da istediğini bulamayan Kral Solomon, Dupré'nin de belirttiği gibi tekrar Ahıska'ya, Şerif Paşa'nın yanına geldi.

Tekrar Ahıska'ya gelen Kral Solomon yine uluslararası destek arayışına başladı. Kral Solomon burada Şerif Paşa'dan İstanbul'a gidip bizzat yardım talep etmek için izin istedi. Bu talebi kabul edilmeyince Kaikhosro Tsereteli başkanlığındaki bir heyeti İstanbul'a gönderdi.¹⁹⁹ Heyetin görevi hem Osmanlı hükümetine hem de Fransız elçiliğine Kral Solomon'un Ruslar karşısındaki yardım taleplerini iletme idi. Kral, 20 Ekim 1810'da Napolyon'a gönderdiği ilk mektubunda Gürcistan'ın himayesine almasını ve ülkesini Rusya'dan kurtarmasını istiyordu. Bu mektubunda Kral Solomon, ülkesinin ve tahtının durumuna dair Napolyon'a birkaç kez haber gönderdiğini; ancak bunlara bir cevap alamadığını belirtiyordu. Bir kez daha, yüzlerce yıldır ailesinin yönettiği ülkesinin Ruslar tarafından ele geçirildiğini ve içine düştükleri bu durumda kendilerini "sadece Napolyon'un kurtarabileceğini" vurguluyordu.²⁰⁰ Kralın bu taleplerini içeren mektubu İstanbul'daki Fransız Maslahatgüzarı Latour-Maubourg'a teslim edildi. Latour-Maubourg mektubun Fransızca çevirisiyle birlikte dışişleri bakanlığına gönderildiğini ve gerekli talimatları beklediğini bildirdi.²⁰¹ Ayrıca Latour-Maubourg, Osmanlı hükümeti ile görüşen heyetin 25.000 kişilik bir askeri güç alma sözü aldıklarını belirtmekteydi.²⁰²

Ancak bu konuda kral beklediği cevabı alamadığı için Ocak 1811'de bu kez Rostom Nizheradze vasıtasıyla bir girişim daha yaptı. Rostom Nizheradze bu sefer Trabzon ve İstanbul'daki Fransız temsilcileriyle görüştü. Trabzon'da Süleyman Ağa'dan yardım isteyerek toplayacağı askerler ile Batum'a gelmesini ve buradan

¹⁹⁸ AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré to Mabourg'a, No. 43, 26 Kasım 1810.

¹⁹⁹ Seydoux, a.g.m., s. 620.

²⁰⁰ Alexander Mikaberidze, **The Napoleonic Wars: A Global History**, New York: Oxford University Press, 2020, s. 442.

²⁰¹ Mikaberidze, a.g.m., https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_georgia3.html.

²⁰² Seydoux, a.g.m., s. 620.

Ruslara karşı bir harekâta girişilebileceğini belirtmişti. Aynı şekilde Rostom Nizheradze, şehirdeki Fransız konsolosu Dupré ve bu dönemde onun misafiri olarak Trabzon'da bulunan ve İran'daki Fransız elçilik heyetinde görevli olan Outrey ile de görüştü ve Napolyon'un himayesi için daha önce ifade edilenleri tekrarladı.²⁰³

5 Mart 1811 tarihli raporunda Latour-Maubourg, Rostom Nizheradze'nin başkanlık ettiği Gürcü heyetinin İstanbul'da sultan tarafından iyi karşılandığını ve Batı Gürcistan'ı özgürleştirmesi için Osmanlıların 20.000-25.000 asker gönderme sözü verdiklerini belirtiyordu. Birkaç hafta sonra Latour-Maubourg, Napolyon Dışişleri Bakanı Duc de Cadore'a Kral Solomon'un söz konusu mektubunu gönderdi. Bu mektupta Kral Solomon, Rus imparatorunun kendisini haksız yere kraliyet mülkünden çıkardığını; bu imparatorun hiçbir yasal unvanı olmadığını; ancak Ruslara karşı silahlı direniş gösterme imkânına sahip olmadığını belirterek Napolyon'un himayesini bir kez daha dile getiriyordu.²⁰⁴ Kralın bu mektubunun yanında Trabzon'da görüşmüş olduğu Fransız Konsolos Outrey'nin Gürcistan ve Kral Solomon hakkında yazmış olduğu bir mektup da Fransız Dışişleri Bakanlığı'na gönderilmişti. Outrey'nin bu mektubu Kral Solomon'un ülkesinin Ruslar tarafından nasıl işgal edildiğine dair kısaca bilgi verdikten sonra Rostom Nizheradze ile Trabzon'da olan karşılaşmalarına ve kendisi ile yaptığı görüşmeler hakkında bilgi vermektedir. Burada Rostom Nizheradze'nin en çok merak ettiği Fransa'nın Rusya'ya karşı savaş açtığı söylentilerinin gerçek olup olmadığıydı. Bunların İngilizler tarafından yayılmış söylentiler olduğunu ifade eden Outrey, Rostom Bey'in ülkesinin istikbali konusunda, şartların elvermemesi halinde Napolyon'un güç kullanarak kralın ülkesine dönmesini sağlayacaksa en azından Rus imparatoru nezdinde gerekli adımları atarak kralın tahtına oturmasını sağlamasını talep etmekteydi. Rostom Nizheradze, koşulsuz bir şekilde Kral Solomon'un Fransa'nın himayesine girme niyetinde olduğunu belirtirken, Türkler tarafından engellenmesi ve ülkesine dönme şansını kaybetmesi durumunda "Napolyon'un bir tebaası olmak için" tüm engelleri aşmaya çalışacağını da belirtmiştir.²⁰⁵

Aslında Kral Solomon Napolyon'a yazmış olduğu mektuplardan ve yardım taleplerinden hiçbir olumlu cevap alamadı. Bundan dolayı elinin gittikçe zayıfladığını

²⁰³ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Compte de Champagne, No. 116, Trabzon, 25 Nisan 1811; Grosdev, a.g.e., s. 131.

²⁰⁴ Mikaberidze, a.g.m., https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_georgia3.html.

²⁰⁵ Seydoux, a.g.m., s. 626-627.

biliyordu. Dahası daha önce planlandığı gibi Ruslar, kralın eşini 60 kişilik maiyeti ile ülkeden çıkarmış ve bir Rus gemisi ile Kefe'ye göndermişti. Buradan da St. Petersburg'a gönderileceklerdi. Bu haberleri Trabzon'daki Fransız konsolosu Dupré ile paylaşan Kral Solomon, ailesinin en azından Fransızların tavassutu ile Fransa'ya gitmesi konusunda yardım talep etmişti.²⁰⁶

4.1.3. Gürcistan İçin Osmanlı-İran İttifakı

Bu süreçte Kral Solomon'un ülkesini geri kazanması yolunda, daha önce ortaya çıkması için mücadele ettiği bir gelişme oldukça önemlidir. Zira yukarıda da belirtildiği gibi Kral Solomon, Erivan'dan, yani İran tarafından da yardım talep etmişti. Bu süreçte Rus yayılması karşısında zor durumda kalan Revan Hanı, Hüseyin Han Rusların saldırılarından oldukça zarar görmüştü. Bu nedenle Hüseyin Han İran ve Osmanlı Devleti'nin Ruslara karşı işbirliği yapması gerektiğini dile getirmişti. Kaçar ordularının başkomutanı Abbas Mirza da Osmanlı-İran işbirliğini talep etmekteydi. Bu ihtimali gören Rus tarafı ise, Osmanlı-İran ittifakının bölgedeki durumlarını zorlaştıracığını biliyordu. Bundan dolayı Tormasov, İran ile müzakere görüşmeleri yapmak üzere Tebriz'e Abbas Mirzanın yanına Baron Vredei başkanlığında bir elçilik heyeti bile gönderdi.²⁰⁷ Bu sırada İngiliz diplomasisi de Rusya'ya karşı Osmanlı-İran ittifakını sağlamak üzere her iki devlet temsilcileriyle ayrı ayrı görüşmeler yapmıştı. Bu görüşmeler neticesinde Ağustos 1810'da Osmanlı-İran ittifakı kuruldu. Bu ittifaka Çıldır Valisi Selim Paşa ile Revan Hanı Hüseyin Kuli Han, Kars'ta buluşacak güçlerini birleştirecek ve Gürcistan üzerine saldıracaklardı. Hatta bu ittifak için Kars, Van ve Bayezit taraflarına da emirler gönderilerek Abbas Mirza ile ortak hareket etmeleri istendi.²⁰⁸

Bu doğrultuda, Hüseyin Kuli Han yedi altı-yedi bin kişilik ordusuyla Erivan'dan Ahıska'ya, Ahıska Paşası Şerif Paşa'nın yardımına koştu. Aynı şekilde Şerif Paşa da 17.000 kişilik ordusuyla Ahıska'ya gelecekti. Ancak Rus orduları komutanı General Tormosov bu ittifak görüşmelerinden casusları vasıtasıyla haber alınca Rusya'nın

²⁰⁶ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 1, Dupré'den Compte de Champagne, No. 1, Trabzon, 10 Eylül 1811.

²⁰⁷ Hasan Oktay, "Kafkaslarda Rus Yayılması Karşısında Osmanlı-Kaçar Faktörünün Harekete Geçirilme Teşebbüsü (Ağustos-Eylül 1811)", *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Kafkasya Özel Sayısı*, 2017, s. 383-384.

²⁰⁸ Aydın, a.g.e., s. 124.

hizmetinde çalışan İtalyan General Pauollotch'i ittifakın etkisini azaltabilmek için görevlendirdi. Yapılan hazırlıklardan sonra General Paullotch ve Albay Lisaneviç'i iki koldan Ahılkelek'e girme planı yaptı. Bu ani baskında Rus kuvvetleri, takviye Osmanlı birliklerinin gelmesini bekleyen İran ve Osmanlı kuvvetlerini 5 Eylül 1810'da bozguna uğrattı ve pek çok asker ve mühimmat kaybedildi.²⁰⁹ Osmanlı-İran kuvvetlerinin bu mağlubiyeti Osmanlı-İran tarafları arasında tartışmalara neden olmuş ve İran tarafı Şerif Paşa'nın ihmalleri nedeniyle bu neticenin ortaya çıktığını iddia etmiştir.²¹⁰ Bozguna uğrayan Hüseyin Kuli Han Revan'a çekilmek zorunda kaldı. Daha sonra Rus birlikleri, Osmanlı-İran müttefik ordusunu da yenerek kendileri açısından çok büyük bir tehlike doğurabilecek bu ittifakı önlemiş oldular. Her ne kadar bu başarısız girişimden sonra Osmanlı-İran ittifak görüşmeleri devam etmiş olsa da bu görüşmelere Rusya'ya karşı ortak bir askeri harekâta dönüşmemiş, dahası Bükreş Antlaşması ile Rusya ile barış yapan Osmanlı Devleti, İran'ı bu noktada hayal kırıklığına uğratmıştı. Bu başarıdan cesaret alan Rus orduları komutanı Tormasov, Kasım 1810'da Ahıska üzerine bir harekâta girişti. Ahıska Kalesi'ni kuşatan Tormasov, surların önünde başarı kazanmış olsa da Rus birlikleri içinde veba vakalarının ortaya çıkması ve Osmanlı kuvvetlerinin şiddetli mukavemeti nedeniyle birliklerini geri çekmek zorunda kaldı.²¹¹

Bu ittifak ve harekât teşebbüsünde de görüldüğü gibi Kral Solomon'un tahtını ve ülkesini Rus idaresinden geri alacak bir Osmanlı-İran ittifakı kurmak mümkün değildi. Bu ittifakın önünde, İranlılara göre Şerif Paşa gibi "Rus tarafında olduğu" valilerin varlığının ve bölgede ortak harekât edememenin etkili olduğu görülmektedir. Ancak burada asıl önemli etkenin Osmanlı ve İran tarafı arasındaki çatışmaları bilen ve bölgede etkili bir idare kurmaya çalışan Rus siyaseti olduğu anlaşılmaktadır. Bu haliyle Gürcistan'daki Rus askeri Kral Solomon'u ülkesinden çıkardığı, ülkedeki isyanları bastırdığı gibi dışardan gelecek müdahalelere karşı da sağlam bir strateji belirlemişti. Bu başarısız girişim Gürcistan'daki Rus tahakkümünü daha da perçinlemiş, İmereti Kralı Solomon'un da umutlarını kırmıştır.

---

²⁰⁹ John F. Baddeley, **The Russian, conquest of the Caucasus**, London: Longmans, Green and Co., 1908, s. 78-79; Grosdev, a.g.e., s. 131.

²¹⁰ Aydın, a.g.e., s. 125.

²¹¹ Gümüş, a.g.t., s. 19; Baddeley, The Russian conquest of the Caucasus, s. 79.

4.1.4. Çıldır

Kral II. Solomon bir yolunu bularak tekrar kaçak olarak Açıkbaş ülkesine gelmiş ve burada kendi daha önce tabi olan insanları ayaklanmaya davet etmiştir. Ancak Ruslara karşı ayaklanan insanların ellerinde Ruslara karşı koya bilecek ne silahları nede gleri vardı. Bu yüzden fazla dayanamadan ayaklanma son bulmuştur. Rus komutan tekrardan Kutais'i alması üzerine burada bulunan ayaklanmacılar, buradan ayaklanmak zorunda kaldılar, Hani mağarasında(Zekar mıntıkasında), İmereti Kralı II. Solomon'un komuta ettiği bir gerilla savaşı başlatmıştır. Bu durum zerine Tormasov, bu olayı batırması için Albay Simonoviç komutanlığına bir ordu vererek ayaklanmayı bastırması için görevlendirildi. Kral II. Solomon verilen mücadeleye rağmen burada yenildi. Kral II. Solomon böylelikle Açıkbaş lkesi bir daha dönemeyecek olmasından habersiz buradan ayrıldı ve Osmanlı topraklarına geçerek, Trabzon'da yaşamaya başlayacaktır.²¹² II. Solomon ıldır'da bulunduğu sırada İstanbul'a sürekli yazışma halinde olduğunu görmekteyiz bu yazışmaların içeriğine baktığımız zaman bunları iki şekilde sıralıya biliriz. Birinci olarak ıldıra geldikten sonra kendisinin Açıkbaş Hanı olarak tanınmasını ve ona göre davranılmasını istenmiştir. Keyhüsrev ve David adlı serdarlarını İstanbul'a gönderilerek verdiği mühürlü ve imzalı senet ile onaylayarak ve bu senedi Rum Patriği imzalayıp mhrlemesiyle birlikte Açıkbaş Hanı Osmanlı devleti halkından olduğu ve Açıkbaş Hanı olduğu tasdik edilmiştir.²¹³ Diğer husus olarak daha çok askeri meselelere olarak göze çarpmaktadır. Rusların hem Gürcistan'dan hem de İmeretiden çıkarılıp buradan atılması için ve tahtını ele geçirmek için Osmanlı devletinden 20.000 asker istemiş ancak kendisine bu büyüklükte bir askeri gücün gönderip gönderilmediği konusunda net bir bilgi söz konusu değildir. Ancak kendisine hilat ve 5.000 kuruş atiye gönderilmiş ve İstanbul'a gönderilen iki adamına da 1.000'er kuruş verilmiş ve bunlarla birlikte bir top samur gönderilmiştir. Bunlarla birlikte II. Solomon'un ıldır'da bulunan ıldır Valisi şerif Paşa ile birlikte hareket etmesi istenmiştir.²¹⁴

İmereti Kralı II. Solomon'un, Osmanlı Devleti ile olan yazışmaların 1810'dan itibaren artığını görmekteyiz. Bunun sebebi olarak Kral II. Solomon bu tarihte ıldır'a

²¹² Aydın, a.g.e., s. 108.

²¹³ BOA, Hatt-ı Hümâyun, 1105/44599-D,1226/1811-1812, Açıkbaş Hanı Solomon'un İstanbul'a Gönderdiği iki Vekilin Sunduğu Senet Tercümesi.

²¹⁴ BOA, Hatt-ı Hümâyun, 1105/44599, 29 Z. 1226/14 Ocak 1812; Aydın, a.g.e., s. 108-109.

gelmesidir. İmereti Kralı II. Solomon ıldıra geldiği bu dönemde, Osmanlı ile Rusya arasında savaş devam ediyordu. Çıldır Valisi şerif Paşa 1811'de Rusya'ya karşı önlem alınması için Sadrazam'dan yardım isteğinde biliniyordu. Bu sırada yanından bulunan Açıkbaş Kralı II. Solomon'dan destek alarak Kars ve Faş arasındaki bölgeyi koruması istenmiştir.²¹⁵ Ancak İmereti Kralı II. Solomon'un bu dönemde Osmanlı'ya sığınmış olduğunu düşünürsek bu dönemde, savaş yıllarında Osmanlı Devletine askeri olarak bir yardım etmesi söz konusu değildir. İmereti Kralı II. Solomon Osmanlı'ya sığınmış olması Gürcistan üzerinde Osmanlı'nın bu dönemde de haklarını korumak istemesine neden olmuştur.

İmereti Kralı II. Solomon'un Osmanlı Devleti'nin himayesi altında bulunan Ahıska'ya geçmesi buradan da ıldır'a gelmesiyle birlikte bu durumdan haberdar olan Rusya, ıldır'a saldırı düzenlemeye başladı. Rusların ıldıra saldırı düzenlemesinden ardından dönemin ıldır Valisi şerif Paşa, Karadeniz ve şark Seraskerinden yardım talep etti ve yardım gelmesi için İstanbul'dan gerekli emrin gelmesini istemiştir.

Daha önce İmereti Kralı II. Solomon'un Ruslara karşı vermiş olduğu mücadele desteklenmişti. Bu dönemde Açıkbaş hanının korunması gerekli fikrinin hâkim olduğu için Osmanlı Devleti, bu amaçla Karadeniz ve şark Seraskerine bölgeye gerekli desteğin verilmesi emrini vermiştir.²¹⁶ II. Solomon 1811'de ıldır'da bulunduğu sırada ıldır Valisi şerif Paşa ile birlikte ortak hareket etmesi fikrinin hâkim olduğunu görmekteyiz. İmereti Kralı II. Solomon burada kendi emri altına 4-5.000 bin asker verilirse eğer bütün Gürcistan'ı Rusya'nın işgalinden kurtarabileceğini ifade ediyordu.²¹⁷ Gürcistan'da bulunan askeri gücün toplamı 20.000 olduğunu, Faş ağzı nehri ağzında dahi 6-7.000 askeri dışında çok az Gürcü askeri bulunduğunun ifade ederek, ıldır Valisi maiyetine Canık'ten 20.000 piyade asker ve Trabzon, Kars ve Erzurum dâhil 10.000 asker ve mühimmat verilirse ve Dadyan ve Göril melikleri de İmereti Kralı II. Solomon'la birlikte hareket ederler ise Gürcistan da bulunan Rusya

---

²¹⁵ Toprak, a.g.m., s.164.

²¹⁶ Toprak, a.g.m., s. 164-165.

²¹⁷ BOA, Hatt-ı Hümâyun, 1105/44599-D, 1226/1811-1812.

askerinin çıkarılacağını ve bunu duyan diğer Gürcü kabilelerinde Osmanlı'ya döneceğini ifade etmektedir ²¹⁸

Çıldır'ın stratejik olarak oldukça önemli bir noktada yer alması sebebiyle, doğudan gelen tüm bilgi ve elçiler dönemin Çıldır Valisi tarafından karşılanmakta ve ağırılanmaktaydı. Çıldır Valisi tarafından gelen kişinin yanına bir kişi vererek buradan Erzurum Valisine gönderilmekte buradan da İstanbul'la gönderilmekteydi. Çıldır bir süre ikamet eden Açıkbaş Kralı II. Solomon buradan ayrılarak Trabzon'a geçmek için yolla çıktı.²¹⁹

4.1.5. Erzurum

İmereti Kralı II. Solomon bu dönemde Mart 1812'de Erzurum'a gelmiştir.²²⁰ II. Solomon Erzurum'a gelmesi birlikte burada aktif bir şekilde faaliyetlerini yürüttüğünü ve burada sürekli temas halinde olarak Erzurum Valisi ile fikir alışverişi yaptıklarını görmekteyiz. Kral Solomon, Erzurum'a vardığına dair Trabzon'daki Fransız konsolosu Dupré'ye bir tatar vasıtası ile haber göndermiştir. Solomon, Erzurum'da Vali Emin Paşa tarafından iyi bir şekilde karşılanmıştır. Solomon Erzurum'dan gelişmelere daha vakıf olacağını düşünmüştü; ayrıca Rusların sürekli olarak kendi taraflarına gelmesi için dile getirdikleri çağrılardan da endişe etmekteydi. Elbette bu süreçte Kral Solomon'un en büyük beklentisi daha önceki taleplerine gelecek cevaplar ve Avrupa'daki gelişmelerin kendi durumu için yaratacağı fırsatlardı. Kral Solomon, konsolos vasıtasıyla Avrupa'daki gelişmelerden haberdar olmak istediğini de dile getirmişti.²²¹ Aslında Erzurum'daki ikameti sırasında Kral Solomon'un tüm beklentileri boşa çıkacaktı. Zira 16 Mayıs 1812 tarihli Bükreş Antlaşması ile Ruslar, İmereti üzerindeki hâkimiyetlerinden vaz geçmeyeceklerini bildirmişlerdi.²²² Aslında Osmanlı-Rus heyetleri arasında barış müzakereleri doğrudan Kral Solomon'un durumunu belirleyecekti. Müzakereler sırasında Erzurum'da bulunan Kral Solomon için sadece belli bir tayinat verilmesiyle iktibas edilmişti. Ancak kralın bu durumu, aşağıda Dupré'nin raporlarında da görüldüğü gibi şikâyet konusu olmuştu. Erzurum'da bu

²¹⁸ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44599-Ç, Ra. 1226/ Nisan1811; BOA, Hatt-ı Hümayun, 1275/49510, 29 Z 1225/ 25 Ocak 1811.

²¹⁹ Toprak, a.g.m., s. 165.

²²⁰ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-Ç.

²²¹ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 5, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon, 10 Mart 1812.

²²² Grosdev, a.g.e., s. 132.

koşulların devam etmesi durumunda Kral Solomon'un Ruslara tâbi olmaktan başka çaresinin kalmayacağı endişesi İstanbul'a bildirilince, krala Erzurum'da iyi davranılması istenmiş, ayrıca kendi imkânları ile olmak koşulu ile Rusları Gürcistan'dan çıkarmak için Osmanlı Devleti'nin kendisine yardım yapacağı bildirilmişti.²²³ Buradan da anlaşıldığı gibi Osmanlı devlet adamları Gürcistan'daki meseleler nedeniyle Rusya ile tekrar bir savaşın eşiğine gelmekten endişe etmekteydiler.

Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Küçük Kaynarca ve Yaş Antlaşması gereğince ve Bükreş Antlaşması gereğince Açıkbaş Ülkesinin Osmanlı Devletine bırakılacaktı ancak Rusya Antlaşma koşullarına uymayarak Açıkbaş Ülkesini boşaltmadı. Rusya'ya hala Anakara, Kemal ve Sohum tarafında olduğu ve Anadolu tarafında olan askerlerine tahliye eylemediğini Erzurum Valisi tarafından Osmanlı Devleti'ne bildirilmiştir. Yine aynı şekilde İmereti Krallığı'nın başkenti olan Kutais ve Bagdacık ve Şehriban kalelerini antlaşma gereği boşatması gerektiği; ancak Rusya'nın buraları boşaltmadığı Erzurum Valisi tarafın Rus elçiliğe bildirmiştir.²²⁴ Yine Erzurum Valisi ve Trabzon Valisi Süleyman Paşa, antlaşma gereği boşaltılması gereken yerlerin boşaltılmadığını İstanbul'a da bildirildi. Durum Rus elçisine bildirilmesi üzerine elçilikte buna istinaden kırk beş güne kadar cevap vermeyi vaat etmiştir. Ancak Tiflis'te bulunan adı geçen Rus komutan tarafından bir cevap gelmemiştir.²²⁵ Rus tarafı antlaşma gereğince kaleleri boşaltmadığı gibi Kral Solomon'un kendilerine teslim edilmesi konusundaki ısrarlarını devam ettiriyordu.²²⁶

Kral Solomon Erzurum'da 1813'ün Eylül'üne kadar ikamet etti. Bu süre zarfında Erzurum'daki durumuna dair Trabzon'daki Fransız konsolosu Dupré'ye haberleşmesi devam ediyordu. Dupré'nin aktardığı bilgilere göre Devrik Kral Solomon'un Erzurum'da üzüntü verici durumu devam ediyordu. Zira Solomon, burada da kendisini güvende hissetmiyordu. Tiflis'teki Rus generali ile Erzurum Valisi Emin Paşa'nın haberleşmesi, Solomon'u Türklerden gelebilecek bir ihanet noktasında kuşkulandırıyor. Bu kuşkularını Fransız konsolosuna aktaran Solomon, bir kez daha Napolyon'un himaye talebini yineliyordu. Ancak bu talebi dile getirirken de Fransa-

²²³ Gümüş, a.g.m., s. 110-111.

²²⁴ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1265/48966. Erzurum Valisinin Tahrirati.

²²⁵ BOA, Hatt-ı Hümayun, 105/44615, 12 Z. 1228/ 12 Aralık 1813. Erzurum Valisi Ahmet Paşa Tarafından Gelen Tahriratın Özeti.

²²⁶ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 10, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon, 10 Kasım 1812.

Rusya çatışmasından dolayı Erzurum'daki Rum ve Ermenilerin, Fransa'ya karşı husumet beslediklerini de aktarmaktaydı. Kral Solomon Erzurum'da iken Osmanlı hükümetinin desteğini aramaya da devam ediyordu. Nisan 1813'te Maltan Bey'in İstanbul'a göndermişti. Bu vesile ile Dupré, Fransız elçiliğinin Maltan Bey'e gerekli kolaylığın göstermesi ricasında da bulunmaktaydı.²²⁷ Bu yardım taleplerinin de gösterdiği gibi, Bükreş Antlaşması'nın ortaya çıkardığı siyasi tabloya karşın Kral II. Solomon'un ülkesi ve tahtını geri alması yönündeki beklentisi sona ermemişti. Kral Erzurum'dan dahi olsa uygun fırsatlar kollamaya devam etti. Bundan dolayı 23 Mayıs'ta Solomon, Dupré'ye bir mektup daha gönderdi. Burada üzerinde durduğu nokta, Napolyon ile savaştan Rus ordularının Gürcistan'ı yeterince takviye edememelerinden dolayı "Ruslara saldırmak için koşulların uygun olduğuydu".²²⁸

Kral Solomon Erzurum'da bu beklentiler içindeyken Osmanlı Devleti de savaştan sonra Rusların boşatması gereken bölgelerin tahliyesi ile ilgilenmekteydi. Bu görev Trabzon tarafında Vali Süleyman Paşa Sohum taraflarına gitmekle görevlendirilmişti. Vali Süleyman Paşa'nın bir diğer görevi de Solomon'un krallığının yeniden tesis edilmesiydi. Öyle ki Osmanlı Devleti ve Rusya arasında imzalanan antlaşmaya göre Solomon'un tahtının geri verilmesi gerekiyordu. Hatta bu konuda Solomon'un İstanbul'a gönderdiği Maltan Bey, dönüşünde Trabzon'da Dupré'ye bilgiler vermiş, Osmanlı hükümetinin aynı zamanda Erzurum Valisi Emin Paşa'yı da Bükreş Antlaşması'nın maddelerinin uygulanıp uygulanmadığını tespit etmek ve kralı tekrar tahta çıkarmakla görevlendirildiğini haber vermişti. Ancak buna karşın Kral Solomon, Erzurum'da Vali Emin Paşa'nın bu konuda hiçbir şey yapmadığını görüyor ve bu durumdan dolayı Konsolos Dupré'ye yakınıyordu. Kral Solomon, Prens Aleksandr'ın Ruslara karşı yürüttüğü mücadeleyi de merakla takip ediyordu.²²⁹ Bu konuda Solomon, daha sonra da Erzurum'dan Trabzon'a gönderdiği mektuplar ile

---

²²⁷ AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Andreossi'ye, No. 6, 20 Şubat 1813.

²²⁸ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 16, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon, 30 Mayıs 1813.

²²⁹ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 17, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon, 9 Temmuz 1813.

Dupré'yi Prens Aleksandr'ın Gürcistan'daki faaliyetleri hakkında bilgilendirmeye devam etmiştir.²³⁰

Kral Solomon, zamanla Erzurum'daki izole yaşamından sıkılmıştı. Yine Dupré'ye gönderdiği mektuplarda, Erzurum'da Vali Emin Paşa'nın baskısı altında olmaktan bunaldığını; paşanın kendisine hükümetin tahsis ettiği yerden daha kötü bir ikametgâh verdiğinden yakınmış, hatta iâşesini dahi azalttığından şikâyet etmişti. Emin Paşa, Solomon'un Erzurum'dan kaçacağından endişe ederek atlardan istifade etmemesi için ahırının kapısını kilitlemiş ve bu şekilde Solomon'a esir muamelesi yapmıştır. Konsolosa göre Emin Paşa'nın bu tavrının nedeni Rusların kendisine verdiği altınları. Rusların, Kral Solomon için her şeyi yaptıklarını belirten konsolos, Solomon'u ortadan kaldırmak için çok para harcadıklarını; ama bu planların boşa çıktığını belirtmektedir. Solomon Erzurum'dan başkâtibini Trabzon'a yollamış ve bu durumu ortaya çıkarmıştı. Bu detayları aktaran Dupré, yorumlarında daha ileri giderek Kral Solomon'un “zayıf bir durumda olan ve gözü doymayan görevlileri para karşılığında satın alınan Osmanlı hükümetine” artık güvenmediğini, tek çaresinin Napolyon'a sığınmak olduğunu belirtmektedir. Bu vesile ile Dupré bir kez daha Fransızların da düşmanı olan Ruslar tarafından ülkesine el konulan Solomon'un durumunu işaret ederek, onun adına Fransız hükümetinden yeniden yardım talep etmektedir. Öyle ki, bir türlü Napolyon'dan istediği yanıtı alamayan devrik Kral Solomon'a göre “kendisinin ve ülkesinin kaderini belirleyecek olan kişi” yine Napolyon'du.²³¹

Osmanlı Devleti'nin desteği ile tahtını yeniden kazanacağı umuduna düşen Kral Solomon'un öncelikle Erzurum'dan çıkması gerekiyordu. Ancak kral, Erzurum'da Vali Emin Paşa'nın sıkı denetimi altındaydı. Bu koşullar altında görevinde başarısız olduğu gerekçesi ile Vali Emin Paşa'nın görevden alınarak yerine Ahmet Paşa'nın atanması Kral Solomon'un planları açısından oldukça önemliydi.²³² Bu gelişme Konsolos Dupré'yi de fazlasıyla memnun etmişti. Raporlarında “İngiliz ve Rus taraftarı” olmakla suçladığı Emin Paşa'nın idaresi döneminde vali Erzurum'da kötü bir yönetim

²³⁰ AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Andreossi'ye, No. 12, 16 Ağustos 1813 ve AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 69, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon 20 Eylül 1813.

²³¹ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 69, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon 20 Eylül 1813.

²³² Gümüç, a.g.m., s. 111.

göstermişti.²³³ Dupré'nin 25 Ekim 1813 tarihli mektubuna göre, Erzurum'un yeni valisi Ahmet Paşa, Kral Solomon'un Faş'a yönelik harekâtların başında olan Süleyman Paşa'ya katılmasını salık veren bir ferman almıştı. Solomon buna istinaden Mustafa Râsim Efendi'nin refakatinde²³⁴ Trabzon'a gitmek üzere Erzurum'dan ayrılmıştır.²³⁵ Buradan da anlaşıldığı gibi Osmanlı hükümeti, Kral Solomon'un tahtını geri kazanma mücadelesinde açıktan destek olmaya başlamış ve Trabzon Valisi Süleyman Paşa ile Gürcistan'daki harekâtlara katılmak üzere Trabzon'a gelmesi emredilmiştir.

4.1.6. Trabzon

Muhtemelen Eylül 1813'ün sonlarında Trabzon'a ulaşan Kral Solomon'un burada bir aya yakın bir süre ikamet ettiği anlaşılmaktadır. Trabzon bu dönemde Rusya'nın zulmünden kaçan pek çok Gürcü'nün sığınma yeri olmuştu. Kral, Trabzon'da Gürcü kralları, prensleri ve Gürcistan'dan İstanbul'a seyahat edenlerin misafir edildikleri bir konağa yerleştirildi. Bu süre zarfında daha önce temsilcileri vasıtasıyla haberleştiği Fransız Konsolosu Dupré ile uzun uzun görüşme fırsatı oldu. Konsolos, Kral Solomon'un Trabzon'da bulunduğu sırada Solomon ile pek çok defa bir araya geldiğini, konsoloslukta iki kez akşam yemeği yediklerini belirterek Fransızların, krala tekrar yardım etmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Dupré, "Türklerin aldığı tedbirlere güvenmeyen" Solomon'un umudunun yine Büyük Napolyon olduğunu tekrarlamaktadır. Bu görüşmeler sırasında Kral Solomon, Dupré'ye biri Napolyon'a, diğeri de Fransa Dışişleri Bakanlığı'na hitaben iki mektup vermiştir.²³⁶ Kral, konsolos ile yaptığı bu görüşmelerde Napolyon'dan kendisine top ve mühimmat ile donatılmış 3.000 kişilik bir birlik istediğini dile getirmiştir. "Gürcülerin çok iyi ve cesur insanlar olduklarını, bunu değişik yerlerde göstermiş olduklarını; ancak top, cephane ve askeri stratejiden mahrum olduklarını" dile getirerek Gürcü askerlerini askerini eğitmek üzere Napolyon'dan subaylar ve toplar göndermesini de rica etmekteydi. Bu görüşmede Kral

²³³ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 69, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon 20 Eylül 1813.

²³⁴ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-I, 7 M. 1229/30 Aralık 1813; BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-K, 7 M. 1229/30 Aralık 1813, Erzurum Valisi Ahmet Paşa'ya Kaime.;

²³⁵ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 20, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon 26 Ekim 1813; BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-U, 21 Za.1228/15 Kasım 1813; BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-E, 7 M. 1229/30 Aralık 1813, Erzurum Valisi Ahmet Paşa'ya Kaime.

²³⁶ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2.

Solomon, Rusya'da rehin tutulan eşi ve kızının özgürlüklerini kazanması için de Fransızlardan yardım talebini dile getirmiştir.²³⁷

Gürcistan'daki Rus hâkimiyeti için Kral Solomon'un oluşturabileceği tehdidi bilen Rus idaresi kralın hareketlerini dikkatle izliyordu. Kemhal'de bulunan Rus Binbaşısı tarafından gönderilen bir mektup ile Kral Solomon'un Trabzon'da olduğu haberini alan Ruslar Kral II. Solomon öteden beri gelen Rusya'nın düşmanı olduğunu ifade ederek, tekrar Rusya'ya teslim edilmesini istediler. Rusların bu taleplerine karşılık olarak Osmanlı hükümeti ise, Bükreş Antlaşması gereğince Rusların teslim etmesi gereken yerler olan Sohum, Anakara, Kemhal, Açıkbaş, Kutais, Şehriban ve Bagdadçık kalelerini teslim etmediğini²³⁸ ve Açıkbaş Ülkesinin de Osmanlı toprağı olduğunu iddia etmekteydi. Aynı şekilde, İmereti Kralı II. Solomon'un da Osmanlı Devleti'ne sığındığı için Rusya'ya iade edilmeyeceği de ifade edilmiştir. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında sınırın Kuban Nehri olduğu belirtilerek Rusya'nın işgal ettiği yerlerden çekilmesi gerektiği dile getirilmiştir.²³⁹

4.2. Trabzon'da Tahtını Elde Etmek İçin Yaptığı Faaliyetler

İmereti Kralı II. Solomon, hayatının önemli bir kısmını tahtını elde etmek için mücadele vererek geçirmiştir. Osmanlıya sığındığı süre içerisinde bile topraklarını geri alabilmek için mücadele vermiştir.

İmereti Kralı II. Solomon, buradan Faş'a doğru yola çıktığı bu sırada Göril halkından bir mektup aldı. Göril halkı, büyük küçük demeden herkesin Kral II. Solomon'un isteklerini sözle ve filen bekledikleri ifade ediyorlardı. Ancak bir yandan da korku içinde olduklarını, bunun sebebi olarak ise Rusya'nın kendi taraflarına geldiğinde, Göril halkının elinde bulunan malları ellerinden almasından ve türlü kötülükler yapacağından korktuklarını ifade eden bir mektubu Göril halkı, İmereti hanı Kral II. Solomon'a göndermişlerdir.²⁴⁰

²³⁷ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 20, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon 26 Ekim 1813.

²³⁸ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44518-B, (Tarih yok.)

²³⁹ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-C, 23 R. 1228/ 25 Nisan 1813, Trabzon Valisi Süleyman Paşa'nın Erzurum Valisine gönderdiği kaime.

²⁴⁰ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-H, 4 Nisan (Tarih yok), Göril ahalisinin II. Solomon'a Arzıhallerinin Tercümesi; BOA, Hatt-ı Hümayun, 994/41855-B.

İmereti Kralı II. Solomon Trabzon'a geldikten sonra sürekli ülkesi için mücadeleye devam etmiştir. Bu sebepten dolayı Trabzon'da bulunduğu sırada buradan sürekli hareket içerisinde olduğunu görmekteyiz zira farklı tarihlerde özellikle Erzurum ve Faş'a gittiğine dair belgeler bulunmaktadır. Örnek olarak baktığımızda İmereti Kralı II. Solomon 1 Ocak 1814'te Erzurum Valisi Ahmet Paşa'nın yazdığı kaimede İmereti Kralı II. Solomon'un Trabzon'a geldiğini ifade ediyor. Buda İmereti Kralı II. Solomon ifade ettiğimiz gibi hareket halinde olduğunun bir göstergesidir.²⁴¹

4.2.1. Osmanlı Devleti'nin II. Solomon'u Desteklemesi

Rusya tarafında zorla hapiste tutulan II. Solomon Tiflis'te hapis tutulduğu sırada bir yolunu bularak buradan kaçarak Ahıska tarafına geçerek Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. 19 Mayıs 1810'da Ahıska'ya geçmesiyle daha önce ifade ettiğimiz süreç başlamış oldu. II. Solomon Ahıska'ya geçtiğinde yanında aralarında prens ve soyluların yer aldığı kişilerle birlikte Osmanlı Devleti'ne sığındığını görmekteyiz. Osmanlı idarecileri ve Müslüman Gürcüler, Ahıska'da II. Solomon ve yanında bulunan kişileri büyük bir teveccüh içinde karşıladılar. II. Solomon'un Osmanlı Devleti'ne sığınmasıyla birlikte alınan karar neticesinde Rusya'ya karşı savaş kararı alındı. Selim Paşa Himşiaşvili de Rusların İmereti'den çıkarılıp kralın ülkesine dönebilmesi için gerekli yardım yapılacağını sözünü verdi. II. Solomon İstanbul'a mektup göndererek öteden beri Osmanlı tebaası olduklarını, Açıkbaş toprağının Osmanlı'ya ait olduğunu, Gürcistan halkının şimdiye kadar Osmanlı Devleti sayesinde emniyet içinde yaşadığını, fakat birkaç yıldır çeşitli hilelerle Rusların Gürcistan'ı işgal edip huzurlarını kaçırdığını yazdılar. Etrafına topladığı adamlarıyla Ruslara karşı mücadele başlatan kralın durumu ve yardım talebi kendisine iletildiğinde Sultan II. Mahmut'un bu talebe cevabı tahmin edilebileceği gibi olumlu olmuştur. Gürcü kralına bir mektup yazan ve mektubunda Gürcistan'ın Osmanlı hâkimiyetine girdiği zamandan beri emniyet ve asayiş içinde olduğuna işaret eden padişah, Gürcü topraklarının Rus işgalinden kurtarılması için gerekli desteğin sağlanacağını ifade etmiştir. Osmanlı devleti bölgede bulunan valiler aracılığıyla sürekli II. Solomon'la iletişim halinde olmuştur. II. Solomon her gittiği

²⁴¹ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-B, 9 M. 1229/ 1 Ocak 1814, Erzurum Valisi Ahmet Paşa'nın kaimesi.

yerde olumlu karşılanmıştır. II. Solomon'un tahtını ele geçirmesi için gerekli desteği vermiştir.²⁴²

İmereti Kralı II. Solomon'un, Osmanlı Devleti ile sürekli iletişim halinde olduğunu görmekteyiz. Açıkbaş Hanı, Osmanlı Devletine yazdığı belgelerde çoğunluklu olarak Rusya'nın Bükreş Antlaşması gereğince boşaltması gereken yerleri boşaltmadığı ifade ediyordu. Gürcistan bulunan ahalinin büyük çoğunluğu hana bağlı ise de Rusya tabi olan Dadyalıların olduğunu ifade ediyordu. Rusya'nın işgalinden bütün Gürcistan'ın kurtarılması için, Gürcistan halkının II. Solomon'a bağlılık ve her türlü yardıma hazır olduğunu bildirmektedir. II. Solomon artık sadece Açıkbaş için mücadele etmiyordu bütün Gürcistan'ın kurtarılması için mücadele veriyordu. Buradan şu çıkarımı yapmak mümkündür artık sadece Açıkbaş Kralı değil tüm Gürcistan için mücadele verdiği için Gürcü Krallı olarak ifade etmek daha doğru olur. II. Solomon bu sırada Faş'a ikamet etmek üzere olduğunu da belirtmiştir. İmereti Kralı II. Solomon'un bu sürede sürekli Faş'a doğru sürekli hareket halinde olduğunu ve bu zaman zarfında Faş'a birkaç defa gidip geldiğini görmekteyiz.²⁴³ Trabzon Valisi Süleyman Paşa sadece II. Solomon ile ilgili gelişmeleri değil, Rusya'nın faaliyetleri hakkında da Osmanlı hükümetine madde madde bildirmektedir.²⁴⁴ Kral II. Solomon, Sultan II. Mahmud'un sunmuş olduğu himaye hakkı sayesinde Osmanlı sınırlar içinde bulunduğu diğer yerlerde de olduğu gibi, Trabzon'da da yetkililer tarafından teveccüh ile karşılanmış saygı ve hürmet görmüştü.

4.2.2. Faş Harekâtı

Rusya'nın Faş'ı işgal etmesinin ardından, buranın geri alınması için Süleyman Ağa'yı harekete geçirdi. Bu çerçevede Faş'ın Rus işgalinden kurtarılması için gerekli hazırlıklar yapılmaya başlandı. Faş'ın yeniden ele geçirmek için Trabzon'dan yardım gitmesi için gerekli hazırlıklar yapılmaya başlandı.²⁴⁵ Bu sırada İmereti Kral II. Solomon'da, tahtını ele geçirmek için yoğun çaba harcıyordu. Gerek Trabzon'a gelmeden önceki faaliyetleri gerekse Trabzon'a geldikten sonra tahtını ele geçirmek için

²⁴² Gümüş, a.g.m., s. 108.

²⁴³ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/4615-D, 3 N. 1229/ 19 Ağustos 1814, Açıkbaş Hanı Solomon Han tarafından gelen evrakın hülasası.

²⁴⁴ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-R, 3 N. 1229/ 19 Ağustos 1814, Trabzon Valisi Süleyman Paşa'nın Kapı Kethüdası Hasan Efendi'ye gelen evrakın hülasası.

²⁴⁵ BOA, Hatt-ı Hümayun, 994/41855-H, (Tarih yok.)

mücadeleye devam eden İmereti Kral II. Solomon bu doğrultuda Trabzon'da bir ay kadar kaldıktan sonra 24 Ekim 1813'te maiyetindeki 70 kişi ile Süleyman Paşa'nın kendisine gönderdiği bir gemi ile Faş'a hareket etti.²⁴⁶ Kral II. Solomon Faş'a varmış ve Faş'a geldiğinden itibaren toplamla burada elli gün kalmıştır. II. Solomon, burada Rusya'nın işgal ettiği yerleri hala daha ellinden tuttuğunu, boşaltması gereken yerleri boşaltmadığını, Osmanlı Devleti'ne bildirdi. Ancak II. Solomon'un Faş'taki çabalarından herhangi bir sonuç elde edemediği Faş'tan ayrılarak Erzurum'a gitti.²⁴⁷

Erzurum'a varan Kral II. Solomon, bu sırada Osmanlı Devleti'ne gönderdiği bir yazıda Rusya'ya karşı yapılması gerekenler hakkında bazı önerilerde bulunmuştu. Kral, Rusya'ya karşı yapılacak bir harekâta Erzurum ve Trabzon valilerin görevlendirilmesini ve gerekli askeri yardımın yapılması önerdi. Kralı II. Solomon bu başvurusu üzerine meclisin toplanma kararı alındı. Toplanan meclise Defterdar Efendi, Zahire, Darphane, Tophane Nazırları ve Baş muhasebecisi Hüsnü Bey ve Halit Bey, Kethüda-yı Çakeri Ağa, Reis Efendi ve Çavuş Ağa katıldı.

Mecliste tartışmalar sonucunda bazı kararlar alındı; Rusya'nın işgali altında bulunan Açıkbâş ülkesinin silah zoruyla alınması durumunda II Solomon'un yerine kimin geçeceği konusunda tartışma konusu oldu. Solomon yerine, Solomon'un eniştesi olan Malhas geçmesi gündeme geldi; ancak Malhas'ın sözüne pek güvenilmez olduğu ve güven vermediğinden dolayı, Açıkbâş Ülkesinin tekrar silah zoruyla alınması durumunda Solomon ve hükümeti ile devam etme kararı alınmıştır. Alınan bir başka karar ise Osmanlı Devleti ile Rusya arasında geçerli olan sınırlarda, Rusya'nın işgali altında bulunan topraklardan çekilmesi ile ilgiliydi. Rusya'nın işgal ettiği bu topraklardan çekilmemesi durumunda ise, Osmanlıların gereğini yapacağını Rusya'ya bildirme kararı alındı. Rusya'nın daha sonra Osmanlı Devleti'ne vereceği cevapta Açıkbâş ülkesinde ve Tiflis'te bulunan Rusya askerinin sayısının belirtmesi istendi.²⁴⁸

Ne var ki ilerleyen dönemde Rusya'nın işgal ettiği topraklarda çekilmeyeceğinin Osmanlı Devleti tarafından anlaşılması üzerine, Osmanlı hükümeti bölgede bulunan hanlıklar üzerinden bölge hakkında bilgi edinme yoluna gitmiştir. Osmanlı Devleti'nin,

²⁴⁶ AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2, No. 20, Bulletin politique et militaire de Trébizonde, Trabzon 26 Ekim 1813.

²⁴⁷ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44518, 19 Ş. 1228/ 17 Ağustos 1813.

²⁴⁸ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1265/48969, 1228/1813; BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-N, 11 C. 1229/31 Mayıs 1814.

Gürcistan'da bulunan hanlıklarıyla olan ilişkileri, hanlıkların Osmanlı Devletine yazmış olduğu yazılardan öğrenmekteyiz. Göril Hanzadesi Keyhüsrev, Gürcistan'da bulunan hanlıklar üzerine bilgi almak amacıyla Osmanlı Devleti'ne davet edildi. Ancak Göril Hanzadesi Keyhüsrev'in, Canik muhafızı Süleyman Paşa'ya gönderdiği yazıda; Gürcistan'da bulunan hanlıkların kendi hizmetinde olmadığını, burada bulunan hanlıkların Gürya Hâkimi Mamamaya'nın²⁴⁹ hizmetinde olduğunu ifade ederek, Mamaya'nın izni olmadan Osmanlı Devleti'ne gelemeyeceğini ifade etmiştir. İmereti'nin de Mamaya'nın emrinde olduğu bildirmiştir. Bölgede bulunan önemli kişilerden Levan'ın da Canik muhafızı Süleyman Paşa'ya gönderdiği yazıda elinden hiç bir şey gelmediği ifade ederek acizliğini tıpkı Göril, Hanzadesi ve Keyhüsrev gibi bildirmektedir.²⁵⁰

Alınan bu kararlar neticesinde Osmanlı Devleti'nin himayesi altında bulunan Kral II. Solomon yazmış olduğu bir yazdığı yazı neticesinde toplanan meclis, aldığı kararla Kral II. Solomon'un her zaman yanında olduğunu bir kez daha Solomon'a göstererek kralın moralini yüksek tutmaya çalışmıştır. Kral II. Solomon, Osmanlı Devleti'nin almış olduğu bu kararla pek memnun olduğu söylemek doğru olmaz. Bu durum üzerine harekete geçen Kral II. Solomon tekrar Faş'a doğru hareket etti. Faş'a vardığında buranın ileri gelenleri olan Gürcü, Abaza kabilelerinden Aznavur ve reislerini görüşmek üzere yanına davet etti. Kral II. Solomon burada gelen kişilere hediyeler sunarak ve iltifatlar ederek onlardan Ruslarla olan ilişkilerini kesmelerini istemiştir. Ancak burada bulunan kişiler Kutais'te olan Rus komutan tarafından kendilerini tehdit eden ifadelerin olduğunu Kral II. Solomon'a iletiler. Daha önce imzalanan Bükreş Antlaşması, gereğince Rusya'nın Açıkbaş Ülkesini boşalması gerektiği Osmanlı Devleti tarafından Rusya'ya bildirmişti. Bu sözler üzerine Kral II. Solomon Erzurum Valisi Ahmed Paşa'nın Çıldır tarafına ve Açıkbaş sınırına gelmeden Rusya'nın bu tahliye maddesini yerine getirmeyeceğinin anlaşıldığını Osmanlı Devleti'ne ifade etti.

---

²⁴⁹ Aydın, a.g.e., s. 110.

²⁵⁰ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44518-E, 1228/1813. Trabzon Valisi Süleyman Pâşâ'ya Göril Hâmzâde Keyhüsrev irsâl eylediği ibarenin tercümesi.

II. Solomon Faş'a gelip burada iki gün kaldıktan sonra Kemhal tarafına geçmiştir. Neden Kemhal tarafına gittiği bilinmediğini yazılan yazılarda görmekteyiz.²⁵¹ Kral II. Solomon'a Faş'a geldiği yanında Hacagan-ı Divan-ı Hümayun'dan Mustafa Efendi yanında bulunmaktaydı. Kral II. Solomon Faş'a geldiğini haberini alan Rusya, Açıkbaş Ülkesinin de ihtilal olacağını düşünerek, Süleyman Paşa'ya tehditler içeren bir mektup yollamıştır. Mektupta Rus-Fransız savaşında 194 Fransız topunun savaş sırasında kendilerinin ellerine geçtiğini, 7 General ve 40.000 binden fazla Fransız askerinin Rusya tarafından öldürüldüğünü ifade ediyordu. Yine bu dönemde İran'la barış halinde olduğunu belirterek, Osmanlı Devleti'ne tehdit dolu bir mektup göndererek gözdağı vermek istiyordu. Ayrıca Ruslar savaş esnasında eline geçen kaleler ve diğer yerlerin kendilerinin olduğunu ifade ederek Osmanlı Devleti'nin bu kale ve yerlerden vazgeçmesini istiyordu.²⁵²

İmereti Kralı II. Solomon'un eniştesi olan Malhas tarafından Osmanlı Devletine yazılan bir yazıda, Açıkbaş Ülkesinin kurtarılması için çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Bu fikirlerin birinde ülkenin çeşitli yerlerinden asker toplanması görüşüydü. Toplam olarak 12.000 bin askerle Açıkbaş ülkesinin üzerine gidilmesini istediğini görmekteyiz. Yine aynı yazıda Trabzon Valisi Süleyman Paşa'nın da bölgeye gelerek Göril tarafını zapt eylemesini, Erzurum Valisinin de Ahıska tarafını zapt ederek oradan Açıkbaş ülkesine ele geçirmek için destek verilmesini istediğini görmekteyiz. Malhas yine aynı yazıda Açıkbaş ülkesinde bulunan Rus askeri hakkında da bilgi vermiştir. Rusya'nın Açıkbaş Ülkesinde bulunan Kutais kalesinde 300, Bagdacık kalesinde 150, Maratı'da 200, Faş civarında bulunan Kemhal'de 800, Anakara tarafında bir miktar, Şekvetil ve Göril taraflarında 600, Faş'a iki saat mesafede bulunan Çaladini'de 60 askerlik bir karakolu olduğunu yazmıştır.²⁵³ Burada görüldüğü gibi Gürcistan'daki askeri kuvvetleri ile kalıcı olmaya çalışan Ruslar, İmereti'yi de terk etmek niyetinde değildi.²⁵⁴

Malhas Açıkbaş Ülkesinde bulunan bazı önemli kişilerin Rusya'ya tabi olduklarını, Osmanlı askerinin buraya girmesi durumunda bunların Osmanlı Devleti'ne tabi olacaklarını ifade etmektedir. Ancak Osmanlı Devleti'nin bu dönemde içinde

²⁵¹ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-Y, 21 Z.a 1228/ 15 Kasım 1813.

²⁵² BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-L, 8 M. 1229/ 31 Aralık 1813, Trabzon vâlisi Süleyman Pâşâ hazretleri tarafından vârid olan tahrîrâtın hulâsası.

²⁵³ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-Ç, 5 N. 1229/ 21 Ağustos 1814, Açıkbaş Hanı Solomon Han'ın Eniştesi Malhas'ın takrirî.

²⁵⁴ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-S, 11 C. 1229/31 Mayıs 1814.

bulunduğu durumu göz önüne alınırsa buralara yönelik harekette geçmesi kolay değildi. Osmanlı Devleti'nin iç meselelerinden dolayı Açıkbaz ülkesinden gelen taleplere bir karşılık vermesi söz konusu değildi. Diğer bir ifadeyle Ruslarla yeni bir çatışma doğura bilirdi.²⁵⁵

Bu bakımdan İmereti Kralı II. Solomon'un Faş'taki hareketinden bir sonuç çıkmadı. Bu konuda Trabzon valisi Süleyman Paşa II. Solomon'un sekiz dokuz aydan beri Faş'ta olduğunu Açıkbaz ülkesini kurtarmak için Rusya'ya karşı mücadele içinde olduğunu, Rusya'nın antlaşma şartlarına aykırı hareket ettiğini İstanbul'a bildirmiştir.²⁵⁶

4.3. Trabzon'daki Sürgün Zamanları ve Ölümü

II. Solomon, Faş ve Erzurum taraflarındaki çabalarından istediği neticeyi alamamıştır. Bundan dolayı sağlık durumu kötüleşen kralın Faş'tan ayrılmak ve tekrar Trabzon'a dönmekten başka bir seçeneği kalmamıştır. Öyle ki burada Ruslar ile bir çatışma riski de bulunuyordu. Nitekim Temmuz 1814'ün başlarında kral 80 kişilik maiyeti ile Trabzon'a gelmiştir.²⁵⁷ Bu şekilde ikinci kez Trabzon'a sığınan Kral II. Solomon, sekiz ay daha Trabzon'da Vali Süleyman Paşa'nın himayesinde kalmıştır.²⁵⁸ Kral II. Solomon ve adamları Trabzon'da buldukları sırada yine ülkelerine dönmeye yönelik planlar yapmaya devam etmişlerdir.

Ancak Trabzon'daki zorunlu ikameti Kral II. Solomon'un umudunu iyice kaybetmesine neden olmuştur. Kral için ülkesine dönmek ve tahtını ele geçirmek mevcut koşullar altında neredeyse imkânsız bir hale gelmişti. Dahası Osmanlı Devleti, Rusya ile herhangi bir çatışma yaşamak istemiyordu. Rusya'nın İstanbul'da bulunan Rus büyükelçisi, General Rtisçev yazdığı yazıda Osmanlı Devleti'nin, II. Solomon'a olan desteğini çektiğini ve Rusya'ya karşı olan mücadelesinde kralın desteklenmeyecek olduğunu ifade etmekteydi. Bu gelişmelerden dolayı II. Solomon'la birlikte Trabzon'a gelen kişilerden sadece 25 beş kişi kralın yanında kaldı. Osmanlı Devleti'nin İmereti

²⁵⁵ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105-44615-Ç, 5 N. 1229/ 21 Ağustos 1814, Açıkbaz Hanı Solomon Han'ın Eniştesi Malhas'ın takrihi.

²⁵⁶ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-M, 5 N. 1229/21 Ağustos 1814, Trabzon Valisi ve Faş muhafızı Süleyman Paşa tarafından varid olan tahriratın hulasası.

²⁵⁷ AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, Dupré'den Andreossy'e, No. 2, Trabzon, 2 Temmuz 1814.

²⁵⁸ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44615-L, Solomon Han tarafından varid olan arızanın hulasası.

Kralı II. Solomon'a verdiği desteği kesmesi sebebiyle de maddi olarak zor duruma düşen kral, atlarını ve silahlarını satmak zorunda kalmıştır. Beklediği uluslararası desteği ve de Gürcistan'daki diğer beylerin desteğini alamayan II. Solomon yukarıda da görüldüğü gibi, tahtını ve ülkesini geri almak için yaptığı son hamleden de beklediğini elde edemeyince tekrar Trabzon'a dönmek zorunda kalmış ve ölene kadar burada ikamet etmek zorunda kalmıştır. Son dönemlerinde II. Solomon, içinde bulunduğu umutsuz ortam nedeniyle içine kapanmış ve herkesten uzaklaşmıştı.²⁵⁹ Öyle ki bir tarafta kendisi Trabzon'da, diğer tarafta da eşi ve ailesi Rusya'da sürgünde bulunuyordu. Hatta kral ölmeden birkaç gün önce Rusya'da sürgünde bulunan eşinden sürgündeki koşullarına dair bir mektup almıştı. Bu mektubu Trabzon'daki Fransız konsolosu Dupré'ye teslim eden Kral II. Solomon, eşi için Fransızlardan, Rus hükümeti nezdinde yardım talep etmişti.²⁶⁰

II. Solomon, Rusya'ya karşı vermiş olduğu mücadelenin ardından, ölümünden bir yıl önce felç geçirmiş ve hava değişikliği için 8-9 ay Trabzon'da ikamet etmek zorunda kalmıştı. Kral II. Solomon 19 Şubat 1815'te Trabzon'da vefat etmiş ve vasiyet ettiği üzere Aya Gorgor Mahallesi'ndeki Rum Katedralinin avlusunda 20 Şubat'ta defnedilmiştir.²⁶¹ Muhtemelen daha sonra kralın mezarı rölyefleri ve çatı üstü Gürcü geleneklerine özgü bir şekilde inşa edilmiş olsa da daha çok İtalyan mimarisine özgü bir türbeye çevrilmiştir.²⁶²

Kralın öldüğü dönemde Trabzon'da olan Minas Bıjışkyan, kralın ölümünün Trabzon'da özellikle Gürcüler arasında derin bir üzüntüye neden olduğunu ifade etmektedir. Buna göre Kralın ölümünden dolayı yas tutan Gürcüler, elbiselerini parçalamış, saçlarını yolmuş ve dehşetli haykırışlarla göğüslerini dövmüşlerdi. Kralın tabutu şehrin sokaklarında dolaştırılmış, piskopos ayin düzenlemiş, bayraklar açılarak altlarına vefat eden kralın köpekleri, kılıcı ve atı koyulmuştu.²⁶³ Fransız konsolosu

²⁵⁹ Gümüş, a.g.m., s. 113

²⁶⁰ AMAE, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, II, Dupré'den Ruffin'e, No. 2, Trabzon, 22 Şubat 1815.

²⁶¹ Kralın vefatına ilişkin olarak Osmanlı belgelerinde zikir edilen tarih 20 Şubat'tır. II. Solomon'un mezarı 1990 yılında Trabzon'dan Gürcistan'daki Gelati Manastırı'na taşındı. https://en.wikipedia.org/wiki/Solomon_II_of_Imereti.

²⁶² Hikmet Öksüz-Engin Çağdaş Bulut, "Gürcü Kralı II. Solomon'un Osmanlı Devleti'ne Sığınması Ekseninde Türk-Gürcü İlişkileri", **III. Uluslararası Türk-Gürcü İlişkileri Sempozyumu**, 2-3 Aralık 2019, (Yayınlanmamış Sempozyum Tebliği), s. 6.

²⁶³ AMAE, CADN, Constantinople, Ambassade, Série D, Trébizonde, 2, Dupré'den Ruffin'e, Trabzon, 22 Şubat 1815; Minas Bıjışkyan, **Pontos Tarihi**, çev. Hrand D. Andreasyan İstanbul: Civiyazıları Yayınevi, 1998, 127.

Dupré kralın nezaketi ile Trabzon'da güzel hatıralar bıraktığını; adamlarının ise kralın ölümünden dolayı büyük bir üzüntü içinde olduklarını belirtmekteydi. Bu süreçte kral ile birlikte Trabzon'da olan Gürcüler Süleyman Paşa'nın desteğini almaya devam etmiş ve Osmanlı hükümetine bir elçi göndermek üzere validen yardım görmüşlerdi.²⁶⁴

Kralın ölümünden sonra yanında bulunan Gürcistan'da hatırı sayılır kişiler oldukları ifade edilen 70-80 kişi, eskiden olduğu gibi Osmanlı Devleti'ne olan bağlılıklarının devam edeceğini Vali Süleyman Paşa'ya ifade etmişlerdi.²⁶⁵ II. Solomon vefat etmesinin ardından çıkarılan ölüm belgesinde terekesi 5.870 kuruş çıkmış, vasiyeti üzerine bunun 2.000 kuruşu bağışlanmış kalan parası 3.376 kuruş ve eşyaları teslim edilmişti.²⁶⁶

Kral II. Solomon vefatından sonra yerine geçecek olan kişinin seçimi meselesi gündeme geldi. II. Solomon vefatına kadar Osmanlı Devleti'ne sadık bir şekilde hizmet etmiş ve tahtını ele geçirmek için Osmanlı Devleti'yle birlikte hareket etmiştir. Osmanlı hükümeti, yeni kralın da Osmanlı Devleti'ne sadık, yetenekli ve hak eden biri olmasını tercih etmekteydi.²⁶⁷ Zira İmereti Krallığı (Açıkbaz Hanlığı) Osmanlı Devleti'ne bağlı bir krallıktı. Osmanlı Devleti buraya han ataması yaparak buranın hükümranlık haklarını Osmanlı Devleti'ne ait olduğunun bir göstermek istiyordu. Bu şekilde Osmanlı Devleti, Açıkbaz Hanlığı ve Gürcistan üzerinde söz sahibi olmak istiyordu.²⁶⁸ II. Solomon'un yerine geçebilecek 4-5 aday gündeme geldi; ancak bunlardan hanlığa en layık olanı Göril Meliki Mamaya olduğunu ifade edildi. Trabzon Valisi Süleyman Paşa, yeni hanın atanması için, hanın adının yazılacağı yerin boş bırakıldığı bir menşur ve han olacak kişiye verilmek üzere de hilat ve kürk talep etmiştir. Süleyman Paşa'nın açık menşur istemesinin nedeni olarak ise Tavad ve Anzavurlar kimi han seçer ise onun ismi gerekli yere yazılacak ve böylece Osmanlı Devleti burada haklarını sürdürmeye çalışmasıydı.²⁶⁹ Osmanlı Devleti bu sırada bölgede bulunan Tavad ve Eznavudlara tahta kimin geçmesi konusunda danışılmış, II. Solomon'un akrabasından birisi çıkarsa ise onun

²⁶⁴ AMAE, CADN, Constantinople, Ambassade, Série D, Trébizonde, 2, Dupré'den Ruffin'e, Trabzon, 22 Şubat 1815

²⁶⁵ BOA, Hatt-ı Hümayun, Hat_01105_44599_A_00001, 21 R. 1230/ 2 Nisan 1815, Trabzon Vâlisi ve Cânîk Muhassılı Süleyman Pâşâ tarafından vârid olan tahrîrâtın hulâsası.

²⁶⁶ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44599-A, 21 R. 1230/ 2 Nisan 1815, Trabzon Vâlisi ve Cânîk Muhassılı Süleyman Pâşâ tarafından vârid olan tahrîrâtın hulâsası.

²⁶⁷ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44599-B, Ca. 1230/ Nisan 1815.

²⁶⁸ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44517-E, 15 N. 1230/21 Ağustos 1815.

²⁶⁹ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1105/44599, 1230/1815, Trabzon Valisi Süleyman Paşa'nın tahrîratı.

Açıkbaş tahtına geçmesi gündeme gelmiş; ancak Rusya'dan çekinildiği için tahta herhangi bir varis ortaya çıkmamıştır.²⁷⁰ Bu çerçevede Osmanlı Devleti, han arayışı içerisinde bulunduğu sırada önemli kişilerden olan Gürya melikine hanlık teklif etmiştir. Ancak Gürya meliki verdiği cevapta, Gürcistan'da bulunan Rus askerleri çıkmadıkça, Osmanlı Devleti'nden gelen teklifleri dile getiremeyeceğini ve Osmanlı Devleti'ne hizmette bulunamayacağını ifade etmiştir. Zira melik, Rus askerlerinin Gürcistan'da oldukları için esir gibi olduklarını ifade etmiş ve bu durumda Osmanlı Devleti'ne hizmet edemeyeceğini belirtmiştir. Bu şekilde II. Solomon sonrası tayin edilecek yeni han üzerinden Osmanlı Devleti'nin Gürcistan'daki hâkimiyet mücadelesine katılma girişimi de sonuçsuz kalmıştır.²⁷¹

---

²⁷⁰ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44517-D, 15 N. 1230/21 Ağustos 1815; BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44517-E, 15 N. 1230/21 Ağustos 1815.

²⁷¹ BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44517-G; BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44517-A, 9 L. 1230/14 Eylül 1815. Trabzon Valisi Süleyman Paşa tarafından vârid olan tahriratın hulasası.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sahip olduğu stratejik öneminden dolayı Kafkasya tarih boyunca pek çok devletin sahip olmak için mücadele ettiği bir yer olmuştur. Ruslar XIV. yüzyılın ikinci yarısında itibaren Kafkasya'ya hâkim olmak için burada bulunan devletlerle mücadele içine girmiştir. Kafkasya'da bulunan en önemli devletlerin başında Gürcistan gelmektedir. Gürcistan bugünkü eyalet sistemine benzeyen parçalı yapıya sahipti. Gürcistan'da bulunulan Açıkbaşlar, Osmanlı Devleti'nin himayesine Yavuz Sultan Selim'in Trabzon Valiliği döneminde girmiştir. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin burada bulunan hanlıklar ile münasebetleri de başlamış oldu. Osmanlı Devleti, Kafkasya'ya hâkim olma siyaseti çerçevesinde stratejik noktada yer alan Gürcistan üzerinde bulunan hanlıklar aracılığıyla bölgedeki hâkimiyetini sürdürmek için burada bulunan hanlıklarla olan ilişkilerini sürekli canlı tutmak istemiştir. Uzun bir müddet Osmanlı Devleti'ne tabi olan bu hanlıkların akıbeti Rusya'nın gittikçe güçlenmesi ve Kafkasya'nın güneyine doğru sarkması ile değişmeye başlamıştır. Kafkasya üzerinde Rusların baskısının artırdığı XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ve özellikle 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Gürcistan hanı İrakli Han, savaşta Rusya'nın yanında yer almıştır. Rusya 1783'te çıkardığı bir fermanla Gürcistan'ı himayesi altına aldığını resmen ilan etmiştir. Gürcistan'ın Rusya'nın himayesine girmesiyle birlikte Gürcistan tarihi için yeni bir dönem başlamıştır.

Kafkasya'nın siyasi akıbeti açısından 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nın önemli bir yeri vardır. Bu savaş sırasında Kafkasya ve oradan Gürcistan'ın içlerine doğru ilerleyen Ruslar burada bulunan İmereti'ye doğru ilerleyerek buraya ele geçirmiştir. İmereti Kralı II. Solomon Ruslara karşı ülkesini korumak için mücadele içine girmiştir. Kral II. Solomon Rusya karşı verdiği mücadelede başarısız olması üzerine ülkeden ayrılarak Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşının bir neticesi olarak Osmanlı Devleti ve İmereti Kralı II. Solomon arasındaki ilişkiler bu dönemden itibaren daha da sıklaşmıştır. Ancak 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonucunda imzalanan Bükreş Antlaşması Gürcistan'daki Rus egemenliğinde bir değişikliğe neden olmamıştır. Zira bu antlaşmaya ve daha önce imzalanan Küçük

Kaynarca ve Yaş Antlaşması'na göre İmereti'nin Osmanlı Devleti'ne bırakması gerekiyordu; ancak Rusya İmereti'yi boşaltmadı. Bu durum üzerine İmereti Kralı II. Solomon Ruslara karşı hayatını ülkesi kurtarmaya çalışmıştır. Rusya'nın nihai hedefi tüm Gürcistan'ı ele geçirmektir. Daha önce diğer küçük krallıkları ele geçiren Rusya için yeni hedef İmereti Krallığı idi. Ruslar 1804'te İmereti'yi ele geçirmiştir. Ancak İmereti Kralı II. Solomon bu durum üzerine içerden ve dışardan Rusya'ya karşı destek arayışı içine girmiştir. Bu süreçte 1804'te Rusya'ya tabi olan İmereti 1810'da tam olarak Rus işgali altına girmiştir. Bunun üzerine Rusya'ya karşı bağımsızlık mücadelesine girişen Kral II. Solomon, ilk olarak sürekli temas halinde olduğu Osmanlı Devleti'nden yardım talep etmiştir. Osmanlı Devleti çok büyük yardımlar olmasa da İmereti Kralı II. Solomon'la sürekli temas halinde olup bölgede bulunan valiler aracılığıyla desteklemiştir. İmereti Kralı II. Solomon Ruslara karşı mücadelesinde İran'dan da yardım talep etmiş; ancak buradan da tahtını ve ülkesini geri almak için gereken yardımı bulamamıştır. Kral Solomon, mücadelesinde diplomasiyi de kullanarak dönemin en büyük gücü olan Napolyon Fransa'sından da yardım arayışına girmiştir. Kralın, uluslararası destek arayışı çerçevesinde Trabzon'daki Fransız konsolosu Dupré aracılığıyla birkaç kez Napolyon Bonapart'tan yardım talep ettiğini görmekteyiz; ancak bu talebi karşılık bulmamıştır. Dahası 1806-1812 Osmanlı Rus Savaşı sonrası İmzalanan Bükreş Antlaşması'nın İmereti için açık bir hüküm ihtiva etmemesi kralın mücadelesini daha fazla umutsuzluğa sevk etmiştir. Ruslara karşı yürüttüğü mücadelede zor durumda kalan Kral II. Solomon Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında bulunan Ahıska'ya geçerek, Osmanlı Devleti'ne sığınmak ve mücadelesini dışardan sürdürmek zorunda kalmıştır.

İmereti Kralı II. Solomon'un Osmanlı topraklarındaki ilk durağı Ahıska olmuştur. Kralın Ahıska'ya gelmesiyle birlikte sürgün hayatı da başlamıştır. I. Solomon, Osmanlı Devleti topraklarında sürgün hayatı boyunca, Ahıska, Çıldır, Erzurum, Trabzon ve Faş'da bulunmuş bulunduğu ilin Valileriyle sürekli temas halinde olarak tahtını kurtarmak için mücadele içinde olmuştur. Solomon Ahıska'daki en önemli faaliyeti krallığını geri kazanmak için İmereti üzerine yaptığı harekâttir. İmereti Kralı II. Solomon'un vermiş olduğu bu mücadeleyi Osmanlı arşiv belgeleriyle ortaya koymaktadır. İmereti Kralı II. Solomon Trabzon'da bulunduğu sırada burada bulunan Fransız konsoloslugu ile yakın ilişkiler içine girmiştir. Yaşadıklarını Fransız

konsolosluğuna anlatarak konsolos ile sürekli temas içinde olmuştur. II. Solomon sürgün hayatı boyunca sürekli tahtını ve ülkesini kurtarmak için mücadele etmiştir. Kral II. Solomon verdiği bu mücadelenin ardından 1815’de vefat etmiş ve Trabzon’da defnedilmiştir. Uzun yıllar nerede olduğu bilinmeyen bu mezarın yeri Gürcistan’ın bağımsızlığını kazanmasından sonra tespit edilerek Türk ve Gürcü hükümetleri arasındaki yazışmalardan sonra Gürcistan’a nakledilmiş ve Kutaisi’deki Gelati Manastırı’na taşınmıştır.

Açıkbaş Kralı II. Solomon vefatı üzere yeni han arayışı içine giren Osmanlı Devleti bu dönemde, aradığı kişiyi bulamamıştır. Sonraki dönemlerde Osmanlı Devleti Gürcistan’da bulunan Açıkbaş hanlığı ve diğer yerler üzerine yeni politikalar üretmiştir.

KAYNAKÇA

- Akçura, Y., (2010), Osmanlı devletinin dağılma devri (XVIII. Ve XIV asırlarda), Ankara: TTK.
- Alizade, O., (2010), “18. Yüzyılın ilk yarısında rusya'nın kafkasya'da işgalcilik politikası”, Gazi Akademik Bakış Dergisi, Cilt. 4, (Sayı. 7), ss. 105-114.
- Archives du ministère des Affaires étrangères (AMAE) (Dışişleri Bakanlığı Arşivi, Fransa) a) Centre des Archives diplomatiques de La Courneuve (CADC): Correspondance consulaire et commerciale (CCC): Trébizonde, Tome 1 (1801-1811), Tome 2 (1812-1824). b) Centre des Archives diplomatiques de Nantes (CADN): Ambassade, Constantinople, Série D: Trébizonde, Tome 1 (1803-1814), Tome 2 (1815-1825).
- Armaoğlu, F., (1999), 19. Yüzyıl siyasi tarihi (1789-1914), Ankara: TTK.
- Ateş, S., (2013), “Birinci dünya savaşı ve kafkasya”, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt. 2, (Sayı. 5), ss. 163-178.
- Ayan, E., (2010), “Kafkasya: Bir etno-kültürel tarih çözümlemesi”, ODÜ Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Cilt. 1, (Sayı. 2), ss. 19-50.
- Aydın, M., (1986), “Faş kalesi”, Osmanlı araştırmaları, Sayı. VI, İstanbul, ss. 67-138.
- Aydın, M., (2008), Üç büyük gücün çatışma alanı kafkaslar, İstanbul: Gök Kubbe Yayınları.
- Baddeley, J., F., (1989), Rusların kafkasya'yı istilâsı ve şeyh şamil, (Sedat Özden Çev.), İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Baddeley, J.,F., (1908), The russian conquest of the caucasus, london: longmans, green and Co.
- Berkok, İ., (1958), Tarihte kafkasya, , İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Beydilli, K., (2002), “Küçük kaynarca antlaşması” , TDVİA, Cilt 26, Ankara; ss.524-527.

- Bilge, S., M., (2012), Osmanlı çağında kafkasya 1454-1829(Tarih, Toplum, Ekonomi), İstanbul: Kitap Evi Yayınları.
- Bingöl, O., (2013).“Tarihsel süreçte rusya’nın kuzey kafkasya’yı kontrol stratejilerinde geline aşama: başarısızlık ve terör”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Sayı. 37, ss. 137-158.
- Budak, M., (1995), “Osmanlı-Rus ilişkilerinde kafkasya”, Avrasya Etütleri Dergisi, Cilt. 1, (Sayı. 4), ss. 109-128.
- Budak, M., (2002), “Rusya’nın kafkasya’da yayılma siyaseti”, Türkler, Cilt. 18, Ed. H. Celal Güzel-K. Çiçek, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, ss. 488-515.
- Çakmak, M., A., (1996), Hanlıklar devrinde azerbaycan-türkiye münasebetleri(1723-1829), (Yayımlanmış doktora tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çapraz, H., (2006), “Gürcistan’da rus idaresinin yerleşmesi(1800-1850)”, Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi (OAKA), Cilt. 1, ss. 67-80.
- Çoğ, M., (2007), “Gürcüler arasında islamiyet’in yayılması”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt. 7, (Sayı. 2), ss. 39-54.
- Danişmed, İ., H., (1948), İzahlı osmanlı tarih kronolojisi, Cilt. 4. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Das, A. (2016). Defending british india against napoleon: the foreign policy of governor-general lord minto, 1807-13, Woodbridge: Boydell Press.
- Derin, F., Ç., (1992), “Osmanlı devleti’nin siyasi tarihi”, Türk Dünyası El Kitabı (Coğrafya-Tarih),Cilt. I, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, s. .477-491.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA): Hattı-ı Hümayun: 1105/44615; 1100/44518; 1105/5615; 1265/48966; 1100/44518; 1105/44615; 994/41855; 1100/44518; 1100/44599; 1105/44599; 1105/44615; 1265/48966; 105/44615; 1100/44518; 994/41855; 1265/48969; 1100/44518; 1100/44517.

- Driault, É., (2013), Napléon'un şark siyâseti, selîm-i sâlis, napoléon, sebastiani ve gardane, (Köprülüzâde Mehmed Fuat, Çev.), Ankara: TTK.
- Dvali, N., (2019), Gürcistan'da rus idaresinin kuruluşu(1801-1918), (Yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü, İstanbul.
- Ekinci, E., B., (2008), "Osmanlı idaresinde adem-i merkeziyet ve imtiyazlı eyâletler", Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, Sayı. 6, ss. 7-84.
- Gökçe, C., (1979), "Kafkasya ve osmanlı imparatorluğunun kafkasya siyaseti", İstanbul: Şamil Eğitim ve Kültür Vakfı Yayını.
- Gümüş, N., (1993), Osmanlı devleti'nin gürcistan siyaseti (1808-1839), (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gümüş, N., (2006), "Son gürcü kralı II. solomon'un ruslara karşı mücadelesi ve osmanlı devleti ile ilişkileri", Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 22, (Sayı. 22), ss. 105 - 118.
- Hayta, N., (2017), "1806-1812 Savaşı'nda kafkas cephesi", VIII. Uluslararası Atatürk Kongresi (Atatürk ve Türk Kültür Coğrafyasında Kafkasya ve Çevresi), Cilt. 1, Haz. Merve Uğur, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, ss. 191-208.
- Hesenli, C., (1997), "Rusya federasyonu güney kafkasya cumhuriyetleri ve dağlık karabağ konusunda çıkmazlar içinde" Azerbaycan Dergisi, Sayı;131, ss 8-9.
- İnalcık, H., (1999), "Osmanlı-rus ilişkileri 1492-1700", Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1492-1592, Ankara: TTK, ss. 25-36.
- İnbaşı, M., (2007), "XIII. Yüzyılın ikinci yarısında çıldır eyaleti ve idarecileri", Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt. 7, (Sayı. 1), ss. 77-94.
- İsmail, F., (1982), "Bükreş anlaşmasının müzakeresi 1811-1812", Belleten, Cilt. XLVI- (Sayı. 181), ss.74-119.
- İzzetgil, E., (2016), "Kafkasya'nın jeopolitiği ve rusya'nın bölgeye yönelik stratejisi", Bölgesel Çalışmalar, Cilt. 1, (Sayı. 1), s. 51-85.

- Kırzioğlu, F., (1976), Osmanlıların kafkas ellerini fethi(1451-1590), Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Köse, E., (2014), “Osmanlı devleti ve solomon I: imeret’te hâkimiyet mücadelesi(1752-1768)”, Tarih Dergisi, Sayı. 60, ss. 43-96.
- Kurat, A., N., (1999), Rusya tarihi, Ankara: TTK.
- Memmedova, İ., (2015), “Rusya ve iran’ın 19. yüzyılın ilk yarısındaki kafkasya politikaları”, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı. 81, ss. 551-562.
- Mikaberidze, A., (2015), Historical dictionary of Georgia, Lanham: Rowan & Littlefield.
- Mikaberidze, A., (2020), The napoleonic wars: a global history, New York: Oxford University Press.
- Minas, B., (1998), Pontos tarihi, çev. Hrand D. Andreasyan İstanbul: Civi yazıları Yayınevi.
- Muahedat Mecmuası, Cilt 4, Ankara: TTK.
- Natchkebia, I., (2009), “La place de la Géorgie dans le traité de finkenstein (1807)”, La géorgie entre perse et europe, Ed. Florence Hellot-Bellier et Irène Natchkebia, Paris: L’Harmattan, 2009, ss. 115-141.
- Nazır, B., (1993)., Osmanlı-Rus savaşlarında acaralılar (1774-1829), (Yayınlamamış Yüksek lisans tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Nusel, E., (2015), 1787-1792 Osmanlı-Rus savaşında kafkas hanlıkların faaliyetleri, (Yayınlamamış yüksek lisans tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Oktay, H., (2017), “Kafkaslarda rus yayılması karşısında osmanlı-kaçar faktörünün harekete geçirilme teşebbüsü (Ağustos-Eylül 1811)”, Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Kafkasya Özel Sayısı, 2017, s. 379-392.

- Öksüz, H., Bulut, E., Ç., (2019), “Gürcü kralı II. solomon’un osmanlı devleti’ne sığınması ekseninde türk-gürcü ilişkileri”, III. Uluslararası Türk-Gürcü İlişkileri Sempozyumu, (Yayınlanmamış Sempozyum Tebliği), s. 1-11.
- Özyücel, S., (2013), II. Iraklı dönemi gürcistan’ının askeri ve siyasi faaliyetleri, , (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Paşa, C., (1301), Tarih-i cevdet, Cilt 10, Dersaâdet: Matbaa-i Osmâniyye.
- Riasanovsky, N., V., (2016), Mark D. Steinberg, (Figen Dereli Çev.), Rusya tarihi, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Rubruk, W., V., (2001), Moğolların büyük hanına seyahat, (Ergin Ayan Çev.), İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Saray, M., (2014), Yeni türk cumhuriyetleri tarihi, Ankara: TTK.
- Saydam, A., (1990), “Rusya’nın kafkasya’yı işgali”, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakülte Dergisi, Cilt. 5, (Sayı. 1), ss. 243-261.
- Saydam, A., (1997), Kırım ve kafkas göçleri(1856-1876), Ankara, TTK Basımevi.
- Seydoux, M., (1967), “La France et l’Iméretie sous napoléon Ier [Quelques documents inédits sur la Transcaucasie au début du XIXe siècle]”, Cahiers du monde russe et soviétique, Vol. 8, No. 4, 1967, ss. 616-627.
- Sunar, M., M., (2018), “1806-1812 Osmanlı-Rus harbini çalışmaya bir girizgâh: sefer için asker toplanması”, History Studies, Cilt. 10, (Sayı. 3), ss. 239-256.
- Süleymanov, M., (2014)., Gülüstan müqaviləsi, II. Hissə, Bakı: Elm və Təhsil.
- Şükürlü, K., (1996), “Azerbaycan xanlıqları, dövlət müstəqilliyi uğrunda mübarizə”, azerbaycan tarixi (Uzaq Keçmişden 1870-ci İllərə Qeder), Ed. Süleyman Eliyarlı, Bakü: Azərbaycan Yayınevi, 1996, ss. 508-569.
- Temizkan, A., (2006), “Rusya ve osmanlı devleti’nin kafkas ötesinde nüfuz mücadelesi”, Türk Dünyası İncelemesi Dergisi, Cilt. 6, (Sayı. 2), ss. 447-462.

- Teymurovo, G., (2016), “1806-1812 Osmanlı-Rus savaşı ve azerbaycan”, Osmanlı Medeniyeti Araştırması Dergisi, Cilt. 2, (Sayı. 2), ss. 45-59.
- Toprak, S., V., (2019), “Mehmet şerif paşa'nın çıldır valiliği”, Belleten, Cilt. LXXXIII, (Sayı. 296), ss. 153-171.
- Toruntay, N., (1996), Değişen stratejiler odağında türkiye, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Turğut, R., (2019), “Kuzey kafkasya halklarının büyük sürgünü(21 Mayıs 1864)” (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Türker, Ö., ve Soofizadeh, A.,V., (2015), “Gürcistan'ın rus himayesine girmesi ve sonuçları: georgiyevsk antlaşması'ndan ağa muhammed han'ın tiflis seferi'ne”, History Studies, Cilt. 7, (Sayı. 3), ss. 149-165.
- Türkmen, Z., (2003), “XIX. yüzyıl başlarında rusya'nın güney kafkasya politikası (1800'lerin başından 1828 Türkmen çayı antlaşmasına kadar)”, Manas Üniversitesi sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 5, (Sayı. 10), ss. 9-24.
- Uzunçarşılı, İ., H., (1976), Osmanlı tarihi, Cilt IV/I, Ankara: TTK.
- Uzunçarşılı, İ., H., (1995), Osmanlı tarihi, Cilt IV/II, Ankara: TTK.
- Uzunçarşılı, İ., H., (2011), Osmanlı tarihi, Cilt III/I, Ankara: TTK.
- Valiyev, E., ve Yörük, D., (2016), “Güney kafkasya'da osmanlı hâkimiyeti (1723-1735)”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Ankara 2016, Sayı. 40, ss. 15-28.
- Wikipedia, 05 Haziran 2020 tarihinde, [Htps://en.wikipedia.org/wiki/Solomon_II_of_Imereti](https://en.wikipedia.org/wiki/Solomon_II_of_Imereti) adresinden erişildi.
- Wikipedia, 15 Haziran 2020 tarihinde <https://antlasmalar.com/bukres-antlasmasi/>, adresinden erişildi.
- Wikipedia, 05 Mart 2020 tarihinde, https://en.wikipedia.org/wiki/Solomon_II_of_Imereti#/media/File:King_Solomon_II_of_Imereti_Georgia.jpg, adresinden erişildi.

Wikipedia, 21 Haziran 2020 tarihinde

https://en.wikipedia.org/wiki/Kingdom_of_Imereti#/media/File:Kingdom_of_Georgia_after_dissolution_as_a_unified_state_1490_AD.svg, adresinden erişildi.

Wikipedia, 03 Mayıs 2020 tarihinde <http://georgiavoyage.ge/regionniii/imereti/?lang=en>, adresinden erişildi.

Wikipedia, 18 Haziran 2020 tarihinde http://www.conflicts.rem33.com/images/Georgia/geor_1810.JPG, adresinden erişildi.

Vernadsky, G., (2015), Rusya tarihi, (Doğukan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak Çev.), İstanbul: Selenge Yayınları.

Yağcı, Z., G., (2001), “XVIII. yüzyılın sonlarında kafkasya’da meydana gelen sınır ihlalleri üzerine bir belge değerlendirme”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 4, (Sayı. 6), ss. 88-104.

Yanar, S., (2002), Türk Rus ilişkilerinde gizli güç kafkasya, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Yapıcı, H., (2011), 1877-1878 Osmanlı-Rus harbi’nde kafkas cephesi, (Yayınlanmamış yüksek lisan tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Yeşil, M., M., (2017), “19. Yüzyılda kuzey kafkasya’nın bağımsızlık ve özgürlük mücadelesi ve kabileler arasında iletişimsizlik sorunu”, Turkish Studies, Cilt: 12, (Sayı 19), ss. 203-232.

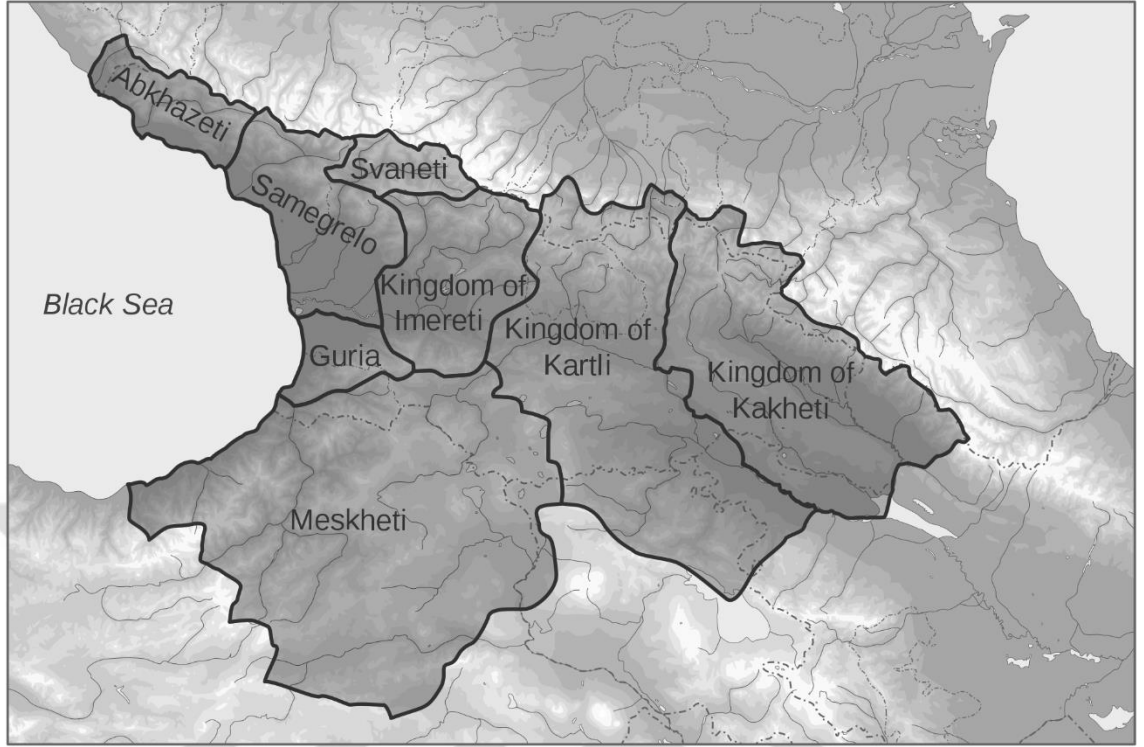
Yılmaz, Ö., (2014), “Diplomacy as a source of travelogues: the case of pierre amédée jaubert in persia in 1805-1806”, Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt. 26, (Sayı. 2), ss. 65-96.

Yılmaz, Ö., (2016), “Trabzon’da fransız varlığının ilk dönemleri: pierre jarôme dupré’nin trabzon konsolosluğu (1803-1820)”, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, Sayı. 21, ss. 87-120.

EKLER

EK 1. XV. Yüzyılda Gürcistan Hanlıkları

Kaynak:

https://en.wikipedia.org/wiki/Kingdom_of_Imereti#/media/File:Kingdom_of_Georgia_after_dissolution_as_a_unified_state,_1490_AD.svg

EK 2. Rusya'nın Kafkasya'daki Yayılması

Kaynak: Mikaberidze, a.g.e., s. 427.

EK 3. 1810'lu Yıllarda Gürcistan

Kaynak: http://www.conflicts.rem33.com/images/Georgia/geor_1810.JPG

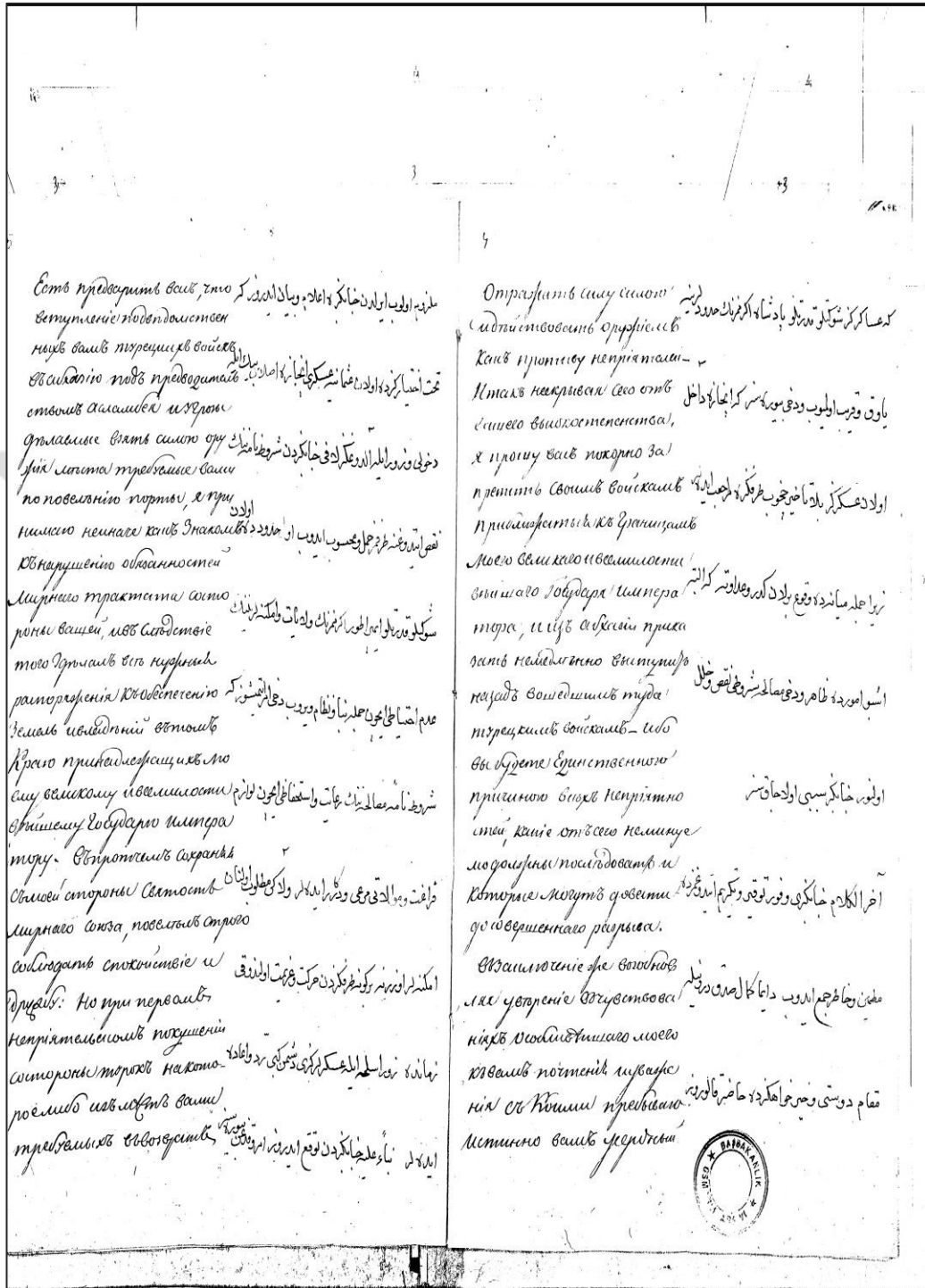
EK 5. Kral II. Solomon

Kaynak:

https://en.wikipedia.org/wiki/Solomon_II_of_Imereti#/media/File:King_Solomon_II_of_Imereti_Georgia.jpg

Ek 6. Nikolay Radişof Tarafından Yollanan Belgenin Bir Kısmı.

Kaynak: BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44518.

Ek 7. Sa'âdet-kârım Mürüvvet-şi'ârım Dâver-i Ekremim Hazretleri Yazılan
Hulasa.

۹

سادتکادم مؤتقارم دادا کرم حضرتی
بدانسانده اجهت بختی و کافه کوششان و ابادیه اهابلیجه روسیه لولیک بیدیت استه بود به رش ظاهر عاده
منارعه و محاربه بابتدار املک اویره اولدولری طرفی طرفی فا هکتوف دولت عبیه دائمی الفادون اهالی کوششانه
و ابادیه استمداد و استعاضه نیاز و انعامات لبر لبره بوزنک اذبحه جانب سنی المنایب حضرت صدراعظم سردار کرم
ولکن بیک طرفی خالصانه سزده ازی ساحة و رود ایدک بر فطمه امرنامه و صهاریرس مفهوم و مقصود
منفیده فوت اولدک اجهت باشی خانی سامون خانلیک بو طرفه عند مزوره اولدک نفاذ و از نا اولدی و کوش
اولکای اجهت بختی و کوششان هر کیمی خان المیزه انتخاب و اختیار ایدیکه حسب خط الصافره اهلیک بویور فر
بر فطمه مشور شاهانه اجهت بر فطمه کتیب حضرت سامی و بر یوب سمد کوروش نجب اولدک جبهه خاندان ایلیس
اولدنده ایدیک طرفه مجامع ارسال و نسیان بیدلستی اولدیندک بر فطومه اداره سینه بو طرفه اولدیه نفاذ
و از نا اولدی مشاوره و مذاکره اولدنده اگر چه خان مریولک اذباشنده سیمی اجهت بختی و دولت کوش
روسیه لولیک هدف و مکرزک ظاهره جیفینی دکرار و خان اولدنه اندر سینه کوروش مکی مایه مکتب ایلیه
دبد و جبهه ناک دخی منجی و ممتاز لری اولدیندک خان نجب اولدیندک حضرتی طرفین کوروش مکی مایه طرفه
تخریب و خدمت دیر و دولت عبیه ده بویستی نجب اولدک روسیه و روسیه لولیک جوفنده نکول ایدیکه کیفیت دیرینه
معلوم سعادتلی اولور و دکر اطفال مشور شاهانه و مکتوب جناب جیفینی و فرخ مزید عند مزوره توفیق اولدی و طرفه
اولدیه نفاذ و از نا اولدی و لایقانه کتایب دیر طرفه روسیه عیلمن و محضر نیاز ایدر و مایه کتایب اعلانه
ایلمسی استمداد ایدر و بر فطمه محض کتایب نجب و طرفه دوتنه موضوعاً باب عالی تقدیم اولدنده ایدر طرفه
سندیب اولدنده حضرتی کتایب باب عالی اظهاره به طرفه اعانه همکار اولد

سندیب
اولدنده

HAT 1100/44517-D

Kaynak: BOA, Hatt-ı Hümayun, 1100/44517.

EK 8. Kral Solomon'un Fransa Dışişleri Bakanlığı'na Mektubu (1813)

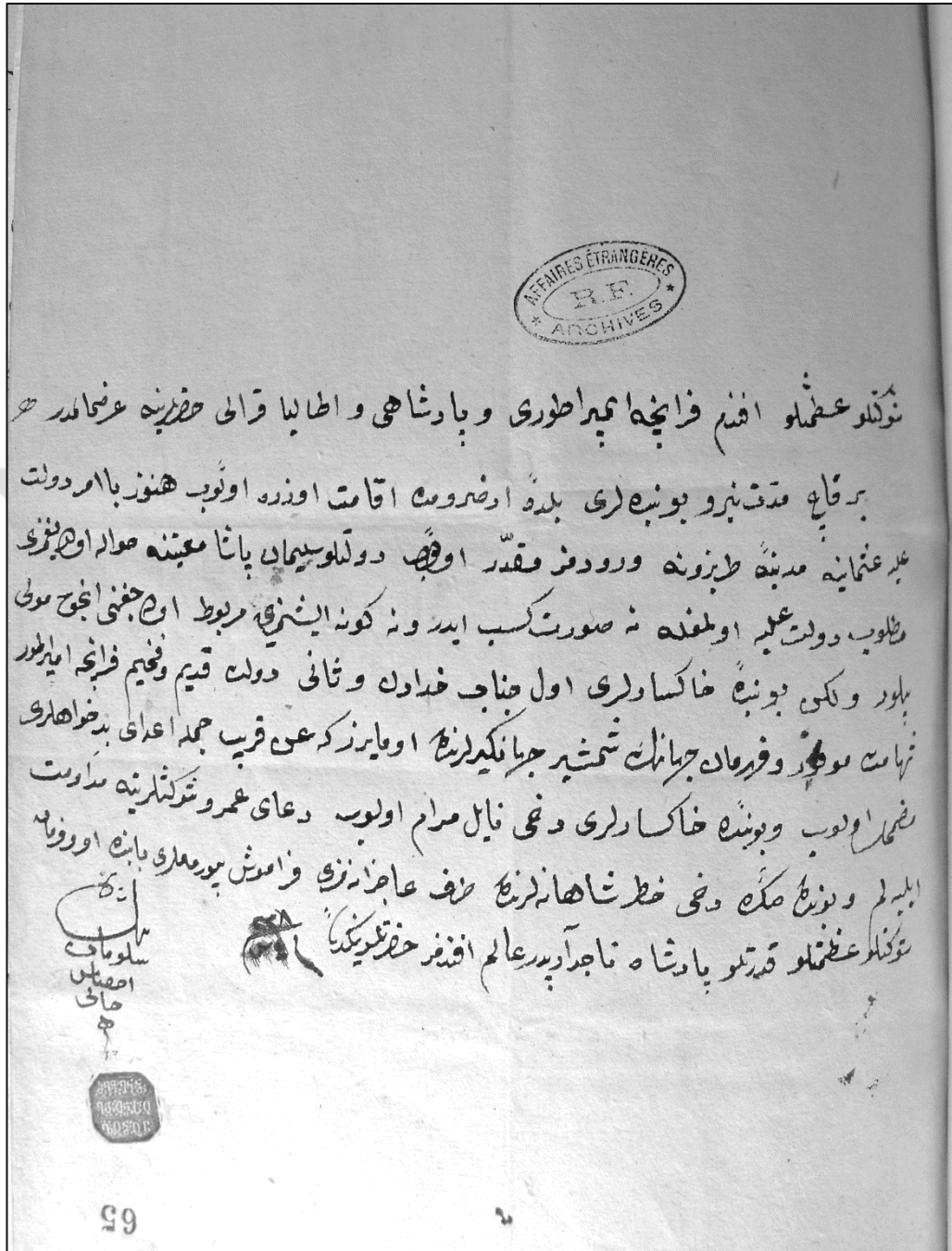
دولتو رعناو عاطفانو ویزو تو افتم سفانم حضرتینه ۶
مروض نبره صدقکار بیدیکه بوزن قایم نسیض
افتم دشمنک اولون دو سب لوایته بونب لری خبک و محاربه ده اولوب و لوکی بر دولو مقاومت
ایده سدیگ و شمدی اوچ سینه اولیورکه عثمانلو مملکتده فرار و ناچار قالمشوزدر و مقدمات
قایم دفعه شوکتو ایمبراطور فایمونیون حضرتینه عرضاتلر خیر و خجکای حاجت و اربینه تقدیم اونش اولوب
ز اولوب سینه او مازک طرف نیکه نیزی خاطر شوکت و نزرک فراموش و اخراج بیورنر و کدالک بدنه
طایفه خدش صدقکار مقیم قوسلوس دوستر طرفه دخی بالذفات کیفیت حال جا کز نیزی در سعادت
عوض و افاده اونش بیتی دخی با اولاقون طایفه و دروزر ققد اولوق مویله صدقکار
قوسلوس کمال و تبه قوشوب و کوشوب و هر امور و خصوصات جا کز نیزی مویله دستخ افاده
و مکالمه اولوق و بروج قفص صدقکار مویله طرفه اسانه عیدیه یا ذوقی عنفالی ابر معلومکن اولوقه
نیما بود دخی نیاز و رجائز بودرد مجا و ما و ابر و کمال امید کاه من اولون ایمبراطور عالم پناه
حضرتینه بگونه صدق و عبودتیمی دایما افاده بیوروب و بیزک بیزه دخی مویله قوسلوس
طایفه هر خصوصتی افاده ایستیکه و اوزر بو جا کز صدقکار لری فراموش بیوروب سینه ابر
خدا ایمبراطور اوزر افه ارزانی بیورمغله بونب لری ایضا و سردر بیورملی بانس آرو زمان سلطانکده

افتم
اصح
حالی

1813
ماه حوزیر
13

Kaynak: AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2.

EK 9. Solomon'un Napolyon'a Mektubu (1813)

Kaynak: AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, 2.

EK 10. Kral II. Solomon'un Trabzon'daki Mezarı

Kaynak:

http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/128061/1/Saxalxo_Furceli_Suratebiani_Damanteba_1915_N40-8.jpg

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Furkan SARAÇ

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi

Yüksek Lisans Öğrenimi

Bildiği Yabancı Diller

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar

İletişim

Telefon

e-posta adresi

Tarih